AK YAYINLARI

MAX EASTMAN

SOSYALİZMİN BAŞARISIZLIĞI ÜSTÜNE DÜŞÜNCELER

SOSYALİZMİN BAŞARISIZLIĞI ÜSTÜNE DÜŞÜNCELER

MAX EASTMAN

SOSYALİZMİN BAŞARISIZLIĞI ÜSTÜNE DÜŞÜNCELER

Çeviren

YILDIRIM GÜRKAN

İSTANBUL — 1968

AK YAYINLARI LİMİTED ŞİRKETİ NEŞRİYATI 17

BAHA MATBAASI
İstanbul — 1968

ÖNSÖZ

Sosyalizm Yolunda Bir Macera

Bu yazıları okuyanlar, sosyalizmin başarısızlığı sonucuna hangi yol ve safhalardan geçerek ulaştığını merak edebilirler. Bunu, gerçi başka bir kitapta anlatacağım ama, burada, geçmiş olduğum yolların ve safhaların kısaca bir çerçevesini çizmenin, faydalı olacağı kanısındayım. Bazılarınızın belki şu anda hemen sanacağı gibi, bu maceralar fırıldak gibi bir politikacının maceraları değildir.

Politika hayatına atılmış, bu çorbada tuzu olan bir insan olarak, beni bu sahaya iten düşünce ve iç güdülerimi, başka deyişle siyasî emellerimi, 1916 da Masses dergisinde yayınlanan iki makalede şöyle anlatmıştım: "İnsan denilen mahlûku tamamen değiştireceği hayal edilen bir takım dünya çağında reform projelerinden vazgeçerek bütün insanların mümkün olduğu kadar iyi ve hür yaşamalarını sağlamak..." Bu gayem o zamandan beri hiç değişmemiştir.

Gene bu sıralarda yazdığım yazılarda, Marx'ın felsefî sistemine hücum ederek, sosyalizmin tarihî bir zaruret olduğu iddiasının, onun bir hüsn-ü kuruntusu olduğunu söylemiş ve demiştim ki: "Onun yazdıklarını, ilmin bize öğrettiği hakikatler karşısında tartıp düzelterek, bu verilere yeniden bir çerçeve çizmek ve böylece bir hipotez ortaya koymak gerektir. Yani Marx'in doktrini, düzeltildikten sonra bile, ancak doğruluğu ispata muhtaç bir teori olmaktan öteye geçemez."

Denenmesi gerektiğini düşündüğüm bu hipotez şöyle bir şey olacaktı: ekmekçi sınıfın mücadelesini şiddetlendirip ya seçimler yoluyla ya da bir ihtilâlle, üretim vasıtalarının sos-

yalize edilmesini sağlamak. Bu suretle demokrasi yalnız siyasî alanda kalmaktan kurtarılır ve iktisadî alana da teşmil edilmiş olur diyordum. Bunun, her insana seçtiği yolda bir hayal kurma imkânı bahşedeceğini düşünmüştüm. Marx'ın pek hoşuna giden bir tabirini onun teorisinde değil fakat asıl böyle bir hipotezde gerçekleştirmek ve kullanmak mümkündür diye düşünüyordum: "bu suretle gündelikçi tabaka ve onunla birlikte toplum, zincirlerinden kurtarılmış olur."

Kısacası, sosyalizm - bir nevi din telâkki etmek şöyle dursun bana göre bir hayat felsefesi veya bir tarih felsefesi bile değil, sadece geniş çapta bir sosyal bilimsel denemeydi. Ben ona hislerimle değil mantığımla gelmiştim. Şahsî kıskançlıkların veya nefretlerin kurbanı olarak sosyalist olmuş değildim. Muhitine intibak eden ve akıllıca yetiştirilmiş, eğitim görmüş bir kişiydim. Hürriyete önem veriyor, hür bir insan olmama büyük kıymet atfediyordum. Benim kadar bütün insanların bir olmasını istiyordum. Sınıf, kast, ırk, zenginlik farkı ve ücret sistemiyle istismarın olmadığı bir toplumu özlüyordum. Bunun propaganda ile gerçekleştirilebileceğini düşünüyordum. Propagandanın insanları nasıl etkileyebildiğini görmüştüm. Bu idealimin, mevcut sistemden en çok mağdur olanların kendi çıkarlarını savunmasıyla gerçekleşmesi fikri çok hoşuma gidiyordu. Böylece sınıf mücadelesini bir metod olarak kullanmak sosyalist inancımın merkezini teşkil ediyordu. Yukarıda bahsettiğim iki makale başlıkları şöyleydi: "Kurtuluşa Doğru" "İlerlemenin Metodu." Bunları yazacağım bir kitabın ilk bölümleri olarak kullanmak istiyordum.

İnsanlığın iki kutba ayrılarak, yıllarca süren bütün devresinde bilimsel - sosyal bir deney yapması yani insanlığı bir nevi tecrübe kobayı olarak düşünmek esasında çocukça idi. Böyle bir deneyi yapabilmek için bir bilgin ya da bir mühendis gerekliydi. Öyle bir mühendis ki, diktatör kuvve-

tine sahip olsun. Aslında benim düşüncelerimi gerçekleştirmek için bir diktatörün zarurî olduğu ortadaydı. Ama ben nedense bu noktayı aklıma getirmek istemiyordum.

Ben kendi kendime bir sosyalist doktrin kurmuştum. Birçok müşahhas meseleler üzerinde bir doktrinden doğan müstakil tutumlarım vardı. Feminizm, doğum kontrolü, harp ve sulh gibi sorunlar üzerinde bu doktrinden çıkardığım bir takım fikirler ileri sürüyordum. Makyavelist - yani gaye için her şeyi mubah gören - sınıf ahlâkı ve sınıf propagandası gibi kavramlardan nefret ediyordum. Bu gibi noktalarda bağımsız olarak düşünebiliyordum. Çünkü benim anladığım sosyalizm her derde deva mistik bir sosyalizm değildi. Sadece hürriyeti daha umumileştirmek ve yaymak demokrasiyi daha demokratikleştirmek gibi muayyen bir gaye ve problemin halli için pratik bir çareydi.

Sosyalist partinin bir üyesi olmakla beraber 1912 den 1922 ye kadar çıkarmış olduğum iki mecmua Masses ve Liberator kuvvetli bir bağımsızlık politikası güdüyordu.

Bu yüzden parti yetkilileri ikide birde beni disiplinsizlikle itham ediyorlardı. Bu genellikle devrimci bir disiplinsizlikti. Ben muhakkak ki partinin en sonundaydım.. Ama buna rağmen her zaman ihtilâlcilerden yana olup ıslâhatcılara hücum ediyor değildim. Ekseriya iki tarafın da doğmatik yanlarına hücum ediyordum. Marxizmi deneysel bir bilim haline getirmek teşebbüsü içinde olduğundan parti ukalasının taassubuna ve her şeyi bilme ideallerine karşı sürekli bir savaş açmıştım. Bu, Masses ve Liberator dergilerinin genel yayın politikasıydı. Bu iki dergi bir de sınıf mücadelesi üzerinde ısrarla durmalarıyla tanınmıştı.

(Dünya Sanayi İşçileri Teşkilâtı) ile daima yakın dosttum. Anarşistlerle bile aram iyiydi. Mamafih onların ihtilâli gerçekleştirmekte öngördükleri metotun çocukça masumiyetini tenkit ediyordum. Liberal geçinenlerden ise çekinmiyordum. Ancak liberalizmin kendime göre bir tanımını yapmıştım.

Eylül 1917'de de Masses'da yayınlanan bir makalemde "Liberal bir kafa delilleri gördüğünden herşeye inanabileceğini bilen bir kafadır. Liberal bir kafa inançları muhakeme edebilir veya başka bir deyimle körü körüne saplanmadan inanca sadece kuvvetler bağlanır" diyordum.

Ekim 1917 de ilerici ve hattâ mutedil sosyalist olanları bile şaşırtan bir şekilde Bolşevikler Rusya'da iktidarı ele geçirdiklerinde Liberator dergisinde onları sonuna kadar desteklemiştim. Papa toplayarak Rusya'da bulunan John Reed'e gönderdim ve onun makalelerini neşrederek sonunda "Dünyayı Sarsan On Gün" isimli bir kitapta topladım. O müthiş günlerde hapse atılmayan tek kızıl bendim. Mecmuam da o zaman Rusya'da olup bitenler hakkında tek doğru malûmat veren mecmua idi. Bunun içindir ki tirajı 60.000 e kadar çıkmıştı.

Lenin'in İngilizce olarak yayınlanan "Sovyetler İş Başında" isimli broşürü benim çok hoşuma gitmişti, Lenin'in o zaman sandığıma göre pratik ve kararlı bir şekilde gerçeklere dönük olması, fakir ve ezilmiş halka önem vererek onların hürriyetini müdafaa etmesi ve onların iktidarda söz sahibi olması gayesini gütmesi beni fethetmişti. Bunun en asil siyasî vesikalardan biri olarak görüyordum. Bu vesikadan Lenin'in tecrübeye mütemayil bir kafası olduğu neticesini çıkarmıştım. Benim bilimsel bir ihtilâlci olmak fikrimi o da her bakımdan anlamışa benziyordu. Liberator da yazdığım iki makale ile onu "yeni nizamın devlet adamı" olarak selâmladım. Hiç bir doktrinci çelişme görmeksizin kendimi onun hareket prensiplerini ve Sovyet rejimini desteklemeye hasrettim.

Onun doğmatizmle itham edenlere şöyle hücum ediyordum: "Lenin, Marx'ın teorosini sadece deneme yolunda bir hipotez olarak görmektedir. Bu teoriye bundan daha ileri bir kesinlikle baktığına hiçbir nutkunda ve hiçbir yazısında rastlamadım.'

O günlerde Rusça'dan tercüme edilmiş pek az eser vardı. Ancak kendim Rusya'ya gidip Rusça öğrenince Lenin'in Marx'ın mistik müminlerinden biri olduğunu anladım. O postülalara (yani tahkik edilmeden inanılacak esaslara) pek kıymet vermiyordu. Troçki kadar vermiyordu meselâ... Karl Radek'in dediği gibi bir mesele hakkında gerçekleri tartarak karar veriyor, sonra da ulaştığı neticeyi teoriye uyduruyor, yani teoriyi istediği şekilde tefsir ediyordu. Bu hileyi yaparken Hegel'in dialektik mantık nosyonunu bilmesi de kendisine yardımcı oluyordu. O tarihlerde bu mantık sisteminin müminlerine tanıdığı sınırlı düşünce sahası ile, sadece hakikatler, gayeler ve hareket plânlarıyla meşgul olup hiçbir doğmaya inanmayan bir kafanın sınırsız düşünme alanı arasındaki farkı anlayacak kadar bilgili değildim. Lenin'e kalbimde başka liderlerden fazla yer vermiştim. Gerek kendimin gerekse mecmuanın sahip olduğu bütün nüfuzu ortaya koyarak Amerikan halk efkârın karşı Lenin'in müdafaasını yapıyordum. Ekim ihtilâli ile Baron Wrangel'in Kırım'dan sürülmesi arasında geçen müddet içinde adeta bir dahilî harbe girmiş gibiydim. Sosyalist kanılarım da gittikçe kuvvetleniyordu. (Cevap verilmez bir takım gerçeklerin ve husumetlerin vicdanımı bombalaması sonradan bu kanılarımı sarstı.)

Her şeye rağmen 1922 de Rusya'ya giderken fenatik sosyalist inançlara sahip değildim. Çünkü dostlarıma söylediklerimin doğru olup olmadıklarını anlamak için gidiyordum demiştim. Eylül de Rusya'ya vardım. Üçüncü Enternasyonal in kongresine katılmadan önce biraz Rusça öğrenmek için böylece bir kaç ayım olmuştu. Ben bir delege değildim ve resmî bir durumum da yoktu fakat "Liberator" tanınmış bir dergi olduğundan bir misafir olarak hüsn-ü kabul gördüm. Daha sonraları hayat hikâyesini yazmamda bana yardımcı olmayı kabullenen Troçki, elime verdiği - Kızıl Ordunun mührünü ve kendi imzasını taşıyan bir belge ile Rusya'-

da herkesin bana yardım etmesini ve arzularımı yerine getirmesini istiyordu. Bu belge sayesinde istediğim yere gidip istediğim şeyi görebiliyordum.

Yeni iktisadî politikanın tatbikini takip eden kolay toparlanışın en hızlı olduğu devrelerde Rusya'da bulundum ve mümkün olduğu kadar Sovyetlerdeki hayatı yaşadım. Bu tecrübenin bazı veçheleri her ne kadar bir süpriz ve şok teşkil ettiyse de ümit verici bazı şeyler de görmüştüm. Yalnız bir iki şey bana felâket olarak görünmüştü. Bazı görüşlere körü körüne bağlılık ve jurnalcilik, Marxizm'in kutsal yazıtları telâkki olunan bazı eserlere skolastik bir şekilde körü körüne inanmak!.. Hegel, Marx, Engels, Plekhanov, Lenin gibi adamların eserleri Bolşevikler için aslâ tenkid edilemez ve şaşmaz hikmetlerle doluydu. Bunlar ilimden de öte adeta vahiy idiler. Artık fani müminler için bu fikirleri uygulamak, tefsirini yapmak ve her yeni durumu ve fikri onlara uydurmaktan başka yapacak şey kalmamıştı sanki. Bolşevik ihtilâli insan zihnini hürriyete kavuşturacağına onu bir zindana o zamana kadar görülmedik bir şekilde, zincirlemişti. Dialektik meteryalizm denilen bu zindandan kaçmak, hiç olmazsa şöyle bir hava almak, kapıdan baş uzatmak veya pencereden bakmak mümkün değildi. Batı dünyasında hiç kimse, Sovyetlerde dimağların, aslında temennilerden ibaret olan bu antika sistemin temelleri ve çıkardığı sonuçlar dışındaki fikirlere ne kadar sıkıca kapalı olduğunu asla tahayyül edemez. Sovyetler Birliği insanlığın anlayış ufuklarının genişlemesini engelleyen bir bloktur. Silâhlanmış, tahkim edilmiş, etten kandan ama yalnız okul denilen robot fabrikalarında yıkanmış beyinlere sahip olan bir takım otomatonların müdafaa ettiği bir kale...

Rüyalarımın ülkesinde, barbarlığın bu tarafının her şeyden daha keskin bir şekilde kokusunu almıştım. Bu koku, bir polis devletinin, bir diktatörlüğün kokusuydu. Bütün büyük liberallerin de işaret ettikleri gibi bir "devlet dini" kabul et-

mek bütün hürriyetleri zehirler. Tiranlığa karşı korunma çarelerinin en başta gelenlerinden biri dinle devletin ayrılmasıdır. Fakat "Marx dini" bu ayrılığı imkânsız hale getirmektedir. Çünkü bu dinin akidesi politika, kilisesi devlettir. Bu dinin doğmaları arasında ise, vadettiği hür toplumu gerçekleştirebilecek, ümit verici bir prensip yoktur.

Bu nedenlerden dolayı "Sovyetlerde Hayat" başlığı altında seyahat intibaları yazmaktansa Moskova'daki Marx - Engels enstitüsünün kütüphanesine giderek daha önce başlamış olduğum bir kitabı bitirmeğe oturdum. Kitabın adı "Kurtuluşa Doğru İlerleme Metodu" idi. Bana ehemniyet vermeyeceklerini her ne kadar biliyor idiysem de ihtilalin kötü yanlarına saldırmayı ihtilâle karşı bir vazife telâkki ettiğimden, mücessem akıl timsali gibi ortaya dikilen skolastik bir doğmatizmin aptalca heykeline, Marxizm ile bilimsel metod arasındaki su götürmez çeşitleri izah ile, hücum ediyordum.

Rusya'da bir yıl dokuz ay kaldım. Zamanımın büyük bir kısmını Rusça öğrenmeğe ve Bolşeviklerin temel kitaplarını okumaya hasrettim. Rusya'dan 1924 de ayrıldıktan sonra üç yıl Batı Avrupa'da kaldım; "Marx ve Lenin İhtilâl İlmi" adıyla bir kitap yazdım. Bu kitap 1926 da Londra'da yayınlandı. Anglo - Saxon dünyası o tarihlerde Marx'ın Teorisine karşı o kadar az ilgi gösteriyordu ki, kitabımı kimse satın almadığından kendi paramla bastırmıştım. Ama bir yıl sonra kitabımı satın alarak New York'ta yayınladılar. Ertesi yıl da La Nouvelle Revue Française kitabın fransızcaya tercümesini yayınladı. Bu işe yaptığım yatırımdan kâr sağlamıştım. Fakat aslında bu kitapla ben Rusya'daki ihtilâlin kötü taraflarını düzeltme gayesini gütmüştüm. Kitap bu yolda hiç de başarılı olmamıştı. Marx Engels enstitüsüne gönderdiğim bir nüsha "yayınlar dairesince kabul edilmemiştir" damgasını yiyerek geri gelmişti. Rusya'da kitabın hakkında tek reaksiyon büyük âlim Ivan Pavlov'dan gelmişti. Korkusuzca postaya attığı kendi el yazısıyla bir mektupta Pavlov şöyle

diyordu: Marxizmin felsefî temeli üzerindeki tenkitlerinizi tamamiyle tasvip ediyorum." Benim sosyalizm hastalığından yavaş yavaş ve ızdıraplı bir şekilde kurtulmama da şu sözleriyle yardım ediyordu "İhtilâl ilmi diye bir şey yoktur. Uzun bir zaman için de olmayacaktır. Sadece kuvvetli ve ihatalı bir akl-ı selime sahip olanların kısmen tecrübelerden ders alarak hayatın kuvvetlerini ve gerçeklerini el yordamıyla bulmaları vardır. Bolşevik ihtilâli bütün ayrıntılarıyla, entellektüel ve moral gelişmemiz için o kadar zararlıdır ki, böyle bir anarşizmin medeni dünyanın hiç bir yerinde bir daha görülmeyeceğinden eminim. Bu konuları enine boyuna tarttıktan sonra vardığım netice budur."

Sovyet sistemine inanan bir kişi olarak yazdığım o kitapta Lenini ortadoks rakiplerle mukayese ederek ona "ihtilal mühendisi" adını takıyor onun şuursuz da olsa "tecrübe yapmaya meraklı bir mühendis" gibi hareket ettiğini biliyordum. Gerçi bu sıfat bir bakıma haklıydı ama benim de sıfatı verirken bir çok noktaları gözden kaçırdığım da muhakkaktı. Lenin'in Rus toplumunun iplerini elinde toplamak ve sosyalizmi kurmak gayesinde olan bir partinin hakimiyetini ele geçirmekle Marx'ın sınıf güçleri teorisine dayanarak muvaffak olmasını ben ümit verici ve fevkalade bir şey olarak görüyordum.

Bu teorik düşünüş tarzı benim kafama iyice yerleşmişti. Halbuki ben Rusya'dan ayrılmadan bu teorinin doğrudan doğruya sonucu olan durumu da gözlerimle görmüştüm: İnsan haklarına hiç bir saygısı olmayan bir tiranın iktidarı gaspetmesi. Stalin'in Lenin'den sonra iktidara geçmek için çevirdiği dolapları sadece görmüş değil aynı zamanda dikkatle incelemiştim. Bu menavraları izlerken 1924 Mayısındaki parti kongresine de katılmış ve burada Stalin'in nasıl açıkça hücuma geçerek Troçki'nin prestijini tahrip ettiğini gözlerimle görmüştüm. Bu kongrenin kulislerinde Troçki bana, ortadan kaybedilen Lenin'in vasiyetnamesinin esaslarını fısıldamıştı.

Rusya'dan bir kaç gün sonra ayrılıyordum. Buna rağmen bu birkaç günü de Troçki'nin teşvikiyle Stalin'in çevirdiği oyunu ortaya çıkaracak vesikalar toplamaya hasrettim. Bunun için Marxizm üzerindeki eserimi bir tarafa bırakarak "Lenin Öldükten Sonra" adlı eserimi yazdım. Bu kitap Lenin'in ölümüy le ortaya çıkan liderlik çatışması hakkında tarihçilere esaslı ışık tutacak kaynaklardan biridir.

Benim sosyalizm vadisindeki maceramda bu kitap oldukça mütevazi bir adım teşkil ediyordu. Bu kitapta sadece diğer memleketlerdeki ihtilalcileri şöyle bir ikaz ediyordum. "Lenin'in vasiyetnamesinde tehlikeli insanlar diye bahsettiği ve haklarında sizleri ikaz ettiği bir grubun Leninizm kisvesi altında, onun esas eserlerini hasır altı ederek iktidarı ele geçirip milletlerarası bir otorite haline gelmesine engel olunuz" diyordum. Böyle bir grubun Lenin'in düşmanı görünse bile aslında onun uyguladığı ihtilâlin tabiî bir sonucu olduğunu görmem ancak dört yıl sonra mümkün oldu.

Resmî komünist hareketlerinin beni aforoz etmesi için yeteri kadar sözü bu kitapta söylemiştim. 1927 de Avrupa'dan Amerika'ya döndüğümde eski arkadaşlarımdan çoğu sokakta beni görünce başlarını çeviriyorlardı. Komünistlere göre ben artık yolunu şaşırmış bir hain, baş çevrilmesi icap eden bir parya idim. Bu davranışlar gittikçe radikal ve hattâ riberal aydınlara da sirayet ediyordu. Ortaya koyduğum gerçekleri görmemek için beni Troçki'ci olarak damgalıyorlardı. Halbuki ben ne Troçki'nin anladığı şekilde bir Marxsizm taraftarıydım ne de onun bir gün parti lideri olmayı başaracağını tahayyül ediyordum. Bununla birlikte Lenin'in politikasının ve Bolşevikliğin başlangıçtaki hedeflerinin Troçki tarafından savunulduğu da gerek benim küçük kitabımın gerekse tarihçilerin gözünde muhakkak ki bir gerçektir. Fakat ben bir liderin veya bir hizbin adamı değildim. Ben sadece emekçi sınıfa ve ancak sınıf mücadelesi metoduyla bir ilerleme sağlanabileceği fikrine sadıktım. Ben sadece millet-

lerarası emekçi sınıfına ve onun liderlerine mücadelelerini zekice yürütmeleri için gerekli ipuçlarını vermeye çalışıyordum.

İşte bu gaye iledir ki, 1928 de Rus Komünist Partisinin sürgün edilen sol muhalefet hizbinin yayınlanmayan program ve vesikalarını "Rusya'da Gerçek Durum" adlı bir kitapta tercüme ederek yayınlamıştım. Bu kitabın metni bana değil daha ziyade Amerika'ya gelmiş olan bir grup Troçki'ciye ait olduğundan hasılâtı da onlara verdim. Bu hareketim de, benim Troçki'ci olduğuma dair kanaatin yerleşmesine yardım etti. Halbuki Stalin'in manevralarını bertaraf edemeyen Troçki, benim nazarımda hiç de önemli bir kişi değildi. Ben Lenin'in politikasını savunuyor ve bir de Rusya'da olup bitenleri ortaya dökmek istiyordum. Troçki'nin tercüme ettiği "Rus İhtilâlinin Tarihi" adlı eserini çok takdir ediyorum fakat tasvip etmiyordum. Bu kitap bana göre Marx felsefesinin bizzat tarih içinde uygulanmasını anlatıyordu. Marx'ın bile bu vadideki çalışmalarını geride bırakmıştı. Bundan sonra da böyle bir eser yayınlanamaz. Gerçekleri bu şekilde konuşturabilmek için hem hadiselerin içinde yaşamak hem de muazzam bir zekâya sahip olmak lâzımdır.

Benim kendi gelişişimde entellektüel değilse bile hissî bakımdan daha önemli bir marhale teşkil eden bir kitabım da 1932 - 33 de yazılıp 1934 de yayınlanan "Üniformalı Artistler" idi. Bu kitap, Stalin'in kırbacı altında kurulan sanat ve edebiyat alanındaki gizli diktatoryayı tasvir ediyordu. Liberator'da benimle birlikte çalışmış olan birçok Amerikalı yazar da bu diktatoryayı kendi arzularıyla hemencecik kabullenivermişlerdi. Bizim gibi o günlerde, sosyalist ihtilâlin bir söz ve vicdan hürriyeti getirdiğine inanlar için Stalin'in sanat alanında kurduğu kamçılı diktatoryanın bu anlayışa uygun olduğunu iddea etmek entellektüel dürüstlükten ayrılmak olurdu.

Bu kitapda, gene de pek fazla vurmuyor, sanki bir ih-

tilâlci sosyalist partiye mensup olmayan eski bir bolşevik gibi konuşuyordum. Önsözde şöyle diyordum "Ben Sovyetlerin gündelikçi sınıfın yaptığı mücadelenin yanındayım. Fakat bu mücadelenin başarı kazanması için gerçekleri tenkitçi bir açıdan incelemek ve ortaya koymak şarttır. Sovyetler Birliğinde, sosyalist müesseselerin kurulması için sarfolunan gayretler ve edinilen tecrübeler dünyasındaki sosyalizm hareketlerine rehber olmalıdır. Ancak şu da var ki, Sovyetler Birliğinde takip olunan yolları bir nakış iğnesinin model üzerinde batıp çıkması gibi izlememelidir. Bir bilginin gittikçe hataları düzelterek ve başarılı noktaları mükemmelleştirerek deney yapması gibi ıslah ederek takip etmelidir."

Zannederim, bunlar benim Sovyetler Birliği lehinde yayınlanan son sözlerim oldu. Mamafih bu hususta bir tarih söylemek zordur. "Fikirlerdeki dengenin bir şeyin aleyhine ne zaman dönmeye başladığını ve bir inancın şüphe haline inkilab etmesinin ihtimal dahiline ne zaman girdiğini söylemek mümkün müdür?" Bu suali Kardinal Newman, Apologia adlı eserinde sormaktadır. Ben de elimdeki vesikalara bakarak, "'Sovyetler Birliği'ne sadık fakat Stalin'in liderliğine muhalif tutumumu ne zaman terkettiğimi ve Stalin yüzünden sosyalizmin Rusya'da yaşama ümidi kalmadığına ne zaman karar verdiğimi kesin olarak söyliyemem. Sadece şunu hatırlıyorum ki, 1933 de içimdeki şüpheler çok kuvvetlendiğinden Sovyetler lehindeki konferanslarımı kesmiş ve iki yıl müddetle hiç sesimi çıkarmamıştım. 1936 baharında "Rusya'da sosyalizmin sonu" diye bir makale yazdım. Bu deneme önce Ocak 1937 de Harpers Magazine'de çıktı ve sonra da kitap olarak yayınlandı. Bu kitapta "Bana kalırsa bu günkü Rusya'da artık sınıfsız bir toplumun gerçekleşme ümidi, kalmamıştır" diyordum. Ama hâlâ Stalin diktatörlüğünün, Lenin'in politikasının bir neticesi değil, bir düşmanı olduğunu zannediyordum.

Ancak iki yıl sonra asıl Lenin metotlarının yani Bolşevik

Marxizm'inin kınanması gerektiğini anladım. Benim aydınlanmamdaki bu ileri adım, 1940 da yayınlanan "Stalin'in Rusya'sı ve Sosyalizm'de Kriz" isimli kitabımda görülmektedir.

Bu kitapta şöyle diyordum: "Şimdi şu fikre vasıl oldum ki, Lenin tarafından süper demokratik bir amaçla yönetilen bu dahiyane "iktidarı ele geçirme" aleti, amacıyla derin ve telif edilmez bir çelişmeye düşmüştür. Son derecede iyi teşkilâtlanmış bir azınlık partisinin silâh kuvvetiyle iktidarı ele geçirmesi, ister gündelikçilerin diktatörlüğü, ister Roma'nın Şan ve şerefi, ister Nordiklerin üstünlüğü sloganı altında yapılmış olsun ve kütlelere ne kadar mal edilirse edilsin, normal olarak totaliter devlete gider. Totaliter devlet, tiranlığın modern adıdır. Bu tiranlıkta modern teknikler kullanılır. Bu tekniğin esası da Lenin'in istifade ettiği toplumun beyninin yıkanmasıdır....

Böylece "Marx ve Lenin İhtilâl İlmi" adlı kitabımın ikinci kısmındaki fikirleri gene kendim çürütmüş oluyordum. 1926 da o kitabın yayınlanmasından beri, Marxizm hakkında bir çok şeyler öğrenmiştim. Sovyetlerle Batı medeniyeti arasındaki mücadele geliştikçe, benim Marx'ın bütün düşünüş tarzının gayr-i ilmî, hurafeci olduğuna dikkati çekmem gittikçe önem kazanıyordu. Bu savaşa ben de böylece katılıyordum. Onun içindir ki, bildiklerimi, öğrendiklerimi tekrar tekrar dikkatle ve gittikçe daha olgunlaştırarak yazdım. 1940'ın sonbaharında Marxizm İlim midir? diye bir kitap daha neşrettim.

O zamanlar bile Lenin'in parti kontrol sistemini reddetmekle beraber "sosyalist hipotez'in yanlış çıktığını henüz görmemiştim. Bu kararı alma, yahut gerçeği hazmedebilme kuvvetini ancak bir yıl sonra bulabildim. Zamanını da kesin olarak hatırlayabiliyorum. Frede Utley'in Bertrand Russell şerefine verdiği bir kokteyl partide Rusya'dan yeni gelen bazı korkunç haberler hakkında konuşurlarken bana ev sahibe-

si birden şu suali tevcih etmişti: "Rusya'daki bu gelişmeleri bir tarafa bırakalım. Siz hâlâ sosyalizme inanıyor musunuz?"

Ben de "Hayır" diye cevap verdim.

Bunu daha önce kendime hiç itiraf etmemiştim ama o anda verdiğim cevap kafamın ve kalbimin derinliklerinden geldi. Esasen o ana kadar şu noktaya dikkat edecek cesareti kendimde bulabilseydim belki bu suale daha önce cevap vermiş olurdum: Eğer sosyalist hipotez doğru olsaydı, vakit daha ne kadar erken olursa olsun Rusya'da bütün mülklere ve üretim vasıtalarına devlet el koyunca hiç olmazsa küçücük bir ümit ışığı, vadedilen ütopyaların bir kırıntısı ortada göründü. Halbuki sosyalist idealler açısından Rusya'daki durum çarlık zamanında olduğundan da kötüye gitmişti. Ben hadiseleri o kadar yakından ve derinden takibetmiştim ki, bu kanaatin kökleşmesi için, diğer bazı tecrübeleri görmeme lüzum dahi kalmamıştı. Daha o zaman ben, üretim vasıtalarının ortak mülkiyete geçirilmesiyle ezilmiş halk tabakalarına hürriyet, adalet, eşitlik veya herhangi başka bir medeniyet nimeti verebileceği fikrinin hayal olduğunu ve bu fikirlerin ilk ortaya atılmasından itibaren geçen bir asır içinde iflas ettiklerini görmüştüm.

Ben varmış olduğum bu netice üzerinde hiçbir tereddüt veya pişmanlık duymuyordum. Sadece ku karara bu kadar geç varışıma üzülüyordum. Hâlâ o fikirlere inanan insanlar bana dönek diyince yüzüm kızarıyor, ama dönmekte bu kadar geç kaldığım için kızarıyordu. Eğer yeter derecede kendimde güç bulabilseydim, yıkılan bu hayallerin asıl mahiyetini daha 1922 de Rusya'ya gittiğimde zihnî bir berraklıkla görebilirdim.

Bu kitapta, işte bu kararı aldıktan sonra siyaset alanında öğrendiğim başlıca şeyler ve elde ettiğim başlıca sonuçlar yer almaktadır. Belki bazıları Upton Sinclair'in bana yazdığı bir mektupta dediği gibi, bir uçtan öbür uca gittiğimi düşü-

neceklerdir. Halbuki kalın kafalı sınıf mücadelesi sosyalizminden ütopyacı sosyalizme giden yol, serbest piyasa ekonomisini müdafaya vasıl olmaktan çok daha uzaktır. Benim seçtiğim yol daha kısa ve daha doğrudur. Benim inançlarıma göre, mücadele gene hürriyet mücadelesi, gerçekler iktisadî gerçekler ve baş düşmanlar da gerçeklerle yüz yüze gelmeyi kabul etmeyen zayıf karekterli idealist bozuntularıdır.

Bu kitabın her biri ayrı bir makale olan bölümleri muhtelif zamanlarda yazıldıkları için, belki mantıkî bir silsile takip etmiyorlar ise de gene onları şöyle böyle sıraya koymaya çalıştım. Bu maaklelerden bazılarını yayınlayan New Leader, Freeman, Reader's Digest ve Saturday Evening Post mecmualarına teşekkür ederim.

Max EASTMAN

İKİ ÜMİD DE BOŞ

Hürriyete değer veren hemen herkes komünistlere karşı infial duyar. Ama aslında her dünyanın tiranlığa karşı bir zamanki sağlam mukavemetini yeniden kazanma yolunu tıkayanlar, sadece komünistler değil aynı zamanda sosyalistlerdir. İtalya'da sosyalistler komünistlerle birlikte güvensizlik oyu vererek De Gasperi'nin kuvvetli ve akıllıca idaresini yıkmışlar, hükümetleri, aynı tehdit altında iş göremez hale getirmişlerdir. Fransa'da sosyalistler, kapitalist dedikleri partilerle içten bir işbirliğine hiçbir zaman yanaşamadıklarından istikrarlı hükümet kurma imkânını tamamen ortadan kaldırarak, komünistlerin istedikleri gibi bir kaos yaratmışlardır. Almanya'da Adenauer'in ve yeniden kalkınma mucizesini hemen hemen tek başına gerçekleştiren parlak iktisat bakanı Ludwig Erhard'ın iktidarı bırakmaları için ellerinden geleni yapan sosyalistler şimdi Batı Avrupa'nın komünist istilâsına karşı tek müessir mukavemet ümidi olan, Erhard'ın yeniden silâhlanma plânına muhalefet etmektedirler. İngiltere'de Almanya'daki gibi bir kalkınma mucizesini sosyalistler imkânsız hale getirmişlerdir. Kurdukları hükûmet komünist Çin'i tanımış, komünistlerin Asya'da bir müdafaa kalesi kurmasına göz yumar bir tavır takınmıştır. Norveç'te sosyalistler neredeyse demirperde ülkelerini hatırlatan otoriter bir rejim kurmuşlardır.

Amerika'da sosyalistlerin pek ortada görünmediklerinin sebebi parti halinde çalışma fikrini benimsemiyerek, başka gruplar içine sızma şeklindeki Fabian politikasını uygulamalarıdır. Normal Thomas parti idare heyetinden ayrılmış ve siyasi lider rolünü terketmiştir. Bir zamanlar Sosyalist Par-

tinin başkan yardımcısı adayı olan Maynard Krueger inançlarının değiştiği iddeasıyla partiden istifade etmiştir. Aslında kendisi, ateşli Amerikan sosyalistlerinin Demokrat Partinin içinde veya ona yakın liberal - işçi koalisyonuyla işbirliği yapması gerektiği fikrinde olduğu için böyle hareket etmiştir. Bu sızma, merkez otoritesine ve federalizme karşı Jeffersonvari bir direnmenin şampiyonu olan demokrat partiyi gittikçe artan bir şekilde devlet müdahalesenin avukatlığını yapar hale getirmiştir. Yalta, Tahran, Potsdam konferanslarında ve Çin'deki komünist ihtilâli sırasındaki tutumuyla işte bu yüzden Demokrat Parti dünyanın hemen hemen yarısını komünistlere kaptırmıştır.

Bunun içindir ki, sosyalist idealleri, onların komünist tatbikatı kadar, dünyanın her yerinde hürriyetin karşısındadır. Emekçi sınıfın öncüleri adıyla küçük ve tek başına bir grubun, burjuva devletini yerle bir edip iktidarı ele geçirdikten sonra bir gündelikçi diktatörlüğü - yahut kendi diktatörlüklerinden başka herhangi bir diktatörlük - kuracakları şeklindeki Lenin'in ortaya attığı masala bugün aklı selim sahibi hiçbir Amerikalı inanmamaktadır. Böyle bir diktatörlüğün memleket ekonomisini ele alarak bütün fertlerin hür ve eşit olacağı sınıfsız bir toplum kuracağı fikrini bugün artık hatırlamak bile zordur. Bunu artık tehlikeli bir cin peri masalı gibi hatırlamaktayız. Fakat liberal fikirli geniş bir grubun bir sınıf mücadelesi havası takınmadan iktidarı gasbetmeksizin, içine sızması devleti yıkmadan kendi arzularına doğru yöneltmesi suretiyle ekonomiyi kontrolüne alabileceği, böylelikle hür ve eşit topluma benzer bir toplum kurabileceği fikriyle halâ oyalanıp durmaktayız. Aslında bu fikir birincisinden daha da ütopyacıdır. Bolşeviklerin projesinde hiç olmazsa ameliyeyi başaracak sosyal bir kuvvete yer verilmiştir. Bir kere mevcut düzen yıkıldıktan sonra emekçi sınıfın artık sermayeye müdanaa etmekden ekonomiyi idare edeceği ve böylece sınıfsız bir toplumun insan içgüdülerinden doğacağı

iddeası biraz daha imî görünmektedir. Böylece bir devrin, "hukukçu, iş idarecisi ve işçi idarecileriyle politikacı ve entellektüellerin bir kombinezonu ile" yaratılacağı iddeasını ciddi telâkki etmek güçtür. Lenin'in güya ilmî olan rüyası buharlaştıkça, bu daha saf ve mükemmel görünen fantazi onun yerini almaktadır.

Yukarıda tırnak içine alınan fikir The Partisan Review'un 1947 Mayıs-Haziran sayısında çıkan Arthur Schlesinger'in bir makalesinden alınmıştır. Bu sayıda sosyalizmin geleceği başlıklı bir sempozyum yer almaktaydı. Schlesinger bu makalede sosyalizmi ortadoks bir şekilde "bütün önemli üretim vasıtalarına devletin malik olması" şeklinde tarif ediyor ve "uzun vadeli bir teklif olarak bunun epeyce kabili tatbik olduğunu" söylüyordu. Kendisi bu makaleden önce ve sonra bunun aksine şeyler söylemiştir ve bu hususta sağlam bir fikre sahip olmadığı görülmektedir. Bahis konusu makalede bu uzun vadeli teklifin şöyle gerçekleşeceğini yazmaktaydı: "Bunun tedricen ilerlemesi, asayişi bozmayan bir ölçüde hürriyetin muhafazası için kontroller ve fazla ileri gitmeleri durduracak kısıntılarla, bir hürriyet rejimi içinde gerçekleşebilir. Böylece demokrasiyi ihtiva eden yeni ve gerçek şekiller bulunabilir. Bu geçişi tahakkuk ettirecek olan aktif unsurlar herhalde emekçi sınıfı değil, hukukçular iş ve işçi idarecileri, politikacılar ve entellektüellerin bir kombinezonu olacaktır. Nitekim Amerika'da birinci New Deal politikasını ve İngiltere'de işçi hükûmetinin politikasını başarılı kılanlar da bunlar olmuştur.

Schlesinger bu pasajı ilk defa iktibas ettiğimde bana çok kızmış ve demek istediği şeyin başka olduğunu, bunun benim anlamam gerektiğini söylemişti. Sempozyumun havasına uymak için karma ekonomi ile demokratik sosyalizmi aynı şeymiş gibi telakki etmek yolunu seçtiğini ileri sürmüştür. Benim bunu anlıyamadığımı, devletin özel teşebbüsün işine karışmamasıyla her türlü hürriyetin sağlanabileceği fikrinde

olduğumu ve artık olgunlaşmam zamanının geldiğini söylemiştir.

Schlesinger The Age of Jackson adlı kitabında sosyalizm teorisini açıkça reddettiğini The Vital Canter adlı kitabında da bu reddini uzun uzadıya izah ettiğini belirtmektedir.

Aslında bu karışıklık Schlesinger'deki fikir değişikliğinden doğmaktadır. 1947 de doğu ile batı dünyasının bahar havası yaşadığı sıralarda Schlesinger "bütün önemli üretim vasıtalarına devletin sahip olması" haline karma ekonomi diyordu.

Aslında bu gibi tereddütler benim işaret etmek istediğim tehlikeyi daha iyi göstermektedir. Çünkü artık Amerika'da eski tipte Marxçılardan korkmanın zamanı geçmiştir. Bu eski modeller, kendilerini demokrat telakki etmekle beraber, hâlâ gittikçe artan bir sınıf bölünmesi sayesinde terakkinin gerçekleşebileceğine dair Marx teorisinin müdafiidirler. Bana kalırsa aslında kendileri de artık bu işe inanmıyorlar. Çünkü Amerika'da sınıflar arasındaki mevcut münasebetin şeklini göre göre hâlâ bu masallara inanmak öyle bir beyin yıkanması ister ki, Marx dahi bunu başaramamıştır. Fakat bu inanca "resmen" bağlı olmaları ve Marx'ın diğer mistik düşüncelerine inanmaları niteliğiyle Amerikan siyasî hayatında onlar tecrit edilmişlerdir. Onların anlattıkları masal tehlikeli olabilecek kadar büyük bir tasvipkâr zümre toplayamamaktadır. Hukukçu - idareci - politikacı - entellektüel ihtilâlinin taraftarları -ki, ben bunlara bürokratik sosyalizasyon taraftarları diyorum- asıl Amerikan demokrasisi için gerçek ve sinsi bir tehdit teşkil etmektedirler, Lenin'in rüyaları karanlığa gömüldükçe, bunların rüyaları sahneye çıkmaktadır.

Bu iki rüyanın da müşterek olan varsayımlarına göre, ekonomik makanizmanın üstünde ve onu bir plâna uygun yönetecek bir devlet cihazı, toplumu daha hür, daha eşit, daha düzenli ve daha müreffeh bir hale getirecektir. Bu varsayım, çok cazip fakat cazip olduğu kadar da kâziptir. Bir

memleketin iş hayatını plânlayıp idare edecek bir devlet cihazı, bir iş idarecisinin otoritesini haiz olmalıdır. Bu otorite iş hayatındaki bütün elemanlara ne yapacaklarını, nereye gideceklerini söylemek ve eğer dinlemezlerse, onları işten atarak açlığa mahkum etmek yetkisidir. Öyleyse, bu devlet cihazı, otoriter olacaktır. Eğer öyle olmazsa, ekonomi kargaşalığa sürüklenebilir.

Sosyalize ekonomi fikrinin ortaya atıldığı yüz seneden fazla bir zamandan beri, birçok salim fikirli ve akıllı kişiler bu gerçeği görmüşlerdir. Fakat, o zaman dünya sosyalist fikirlerle yeni karşılaştığından, insanlar bu konuda tecrübesiz gençlere benziyorlardı. Gençler ise, nasihat dinlemez, ancak tecrübe ile öğrenirler. Ben de bu konuda en az nasihat dinlemeye hevesli olanlar arasındaydım. Ne var ki, son otuzbeş senede birbiri arkasından meydana çıkan devlet yönetimindeki ekonomilerin ortaya koydukları tecrübe, bu gerçeği artık su götürmez şekilde gün ışığına çıkarmıştır. Zaten bir insanın bu gerçeği sadece büyük bir fabrika, banka, mağaza veya çok kimsenin çalıştığı herhangi bir işyerinin çalışış tarzını tetkik ederek bile görmesi mümkündür. Bir patron varsa onun emirlerine boyun eğilmeli icabında onun emirleri zorla yaptırılmalıdır.

Bundan başka, eğer iş geniş ya da karmaşıksa, patron mevkiini devamlı muhafaza etmelidir. Yani onu ikide birde koltuğundan kaldırmak, plânlarını yırtmak, yerine değişik fikirlere sahip başka birini koymak olmaz. Zaten plân kavramı daimi bir takip ve kontrolü gerektirmektedir. Bunun içindir ki, patronun ve idarecilerin zaman zaman yeniden seçime tabi olmasını plânlı bir ekonomiyle bağdaşabileceği fikri hem mantıktan, hem de hayal gücünden mahrumdur. Bir kere plân kelimesini tarif edin veya bir plânı gözünüzün önüne getirin. Belki böyle bir şey, küçük bir teşebbüsle olabilir ama bütün bir milletin üretim ve servet taksimi tek bir iş olarak ele alınırsa, ne olur? İktidardakiler memleketteki

bütün işleri kontrol ettikleri halde, haydi gerçekten serbest seçim yapılabileceğini de kabul edelim. Bu takdirde seçim yaparak baştakileri değiştirmek bütün iktisadi sistemi dinamitlemek olur.

Totaliter ülkelerdeki sahte seçimler, tek parti ve tek aday sistemi, sadece sinik bir diktatörün oyunları değildir. Devletin plânladığı bir ekonomide bu zarurettir. Ya sahte seçimler, ya da hiç seçim yapılmaması sosyalizmin bir zaruretidir. Ama sosyalizmi kim getirirse getirsin. İster Bolşevikler, ister sosyal demokratlar, isterse liberaller.

Amerikan hükûmeti sadece millî gelirin üçte birine hâkim olduğu hâlde, iktidarı devirebilmek için George Washington'dan sonra en popüler aday olan Eisenhower gibi biri gerekmiştir. Kaldı ki, kongre gene demokratların hâkimiyetinde kalmıştı. Her işletmeyi, her ücret ve maaşı kontrolünde tutan bir iktidarı devirmek mümkün müdür? Şahsi menfaatlere olan bağlılıklar yüzünden bu iktidar ipleri daima elinde tutacaktır. Akıntının ortasında at değiştirilemez diye bir atasözü vardır. Yukarıda misal verdiğimiz durumda da, iktidardakilerin henüz ellerindeki uygulanması bitmemiş plâna bütün milletin hayatı bağlı olurdu. «İktidar ve devlet gemisini kayalara vurdurmayalım» sloganı daimi bir slogan ve siyasî ahlâkın en önemli prensibi olurdu. Hatta bu ahlâk kaidelerinin ceza hukukuyla takviye edilmesini ve hukukî bir prensip haline getirilmesini beklemek lâzım gelirdi.

HÜRRİYET VE PLÂNLI EKONOMİ

Sosyalist teorinin bir köpük kabarcığından ibaret olan şatosunun temelinde zannedersem insanın ne olduğuna dair yanlış ve pek üstünde durulmamış bir sanı yatmaktadır. Pek az kişi şu gerçeği farketmektedir: Marxizm, tabiatın insana topluluk içinde hür, eşit, kardeşçe ve aile havası içinde yaşamak için gerekli vasıfları verdiği ve bunu gerçekleştirmek için sadece birtakım dış koşulların temini gerektiği şeklindeki Rousseau'nun romantik fikrine dayanmaktadır. Marx'ın bütün yaptığı bu romantik hikâyedeki fiil siygalarını değiştirerek şöyle demek olmuştur: Koşullar yaratılınca tabiat insanlara bu evsafı verecektir.

Genellikle Marx'a, iktisadî koşullar üzerinde çok durmasından ötürü, iktisadî çıkarların insan tabiatına hâkim olduğu şeklinde sinik bir görüş atfedilmektedir. Onun insan tabiatı üzerindeki görüşleri sinik olmaktan uzaktır. Marx, «Herkesten kaabiliyetine göre, herkese ihtiyacına göre» prensibini, ileri, hayırhah ve rasyonel bir prensip olarak kabul ediyor ve bunu uygulamak için gerekli koşullar olgunlaşınca, insan tabiatının ekonomik koşulların bir fonksiyonu olarak değişeceğine inanıyordu. Bu iyimser doğmayı savunmak içindir ki, Stalin hükûmeti gerçek jenetik ilmini ortadan kaldırmak zaruretini duymuştu. Çünkü, bu ilime göre, organizmanın bir ömür boyu edindiği karakterler bile hemen müteakip nesle geçmezler. Bir cinsin karakterinde derin bir değişiklik yapabilmek için, tabiî veya sun'î seçimsel bir üretim şeması gereklidir. İnsanın sonradan, yani hayatı sırasında edindiği karakterler ekonomik ve diğer şartlara bağlı olarak değişmekte fakat temeldeki karakterler aynı kalmaktadır.

İşte bu gerçek, Kremlin'deki komünist mutaassıplarını rahatsız ettiği için, dünyaca meşhur jenetik âlimi Avilov'u temizliğe tabi tutmuşlar ve yerine şarlatan Lysenko'yu desteklemişlerdir.

Lysenko, hayat boyu edinilen karakterlerin müteakip nesle intikal ettiği iddeasındaydı. Bu iddea olmadan ekonomik değişimin insan tabiatını hemen değiştireceği yolundaki Marx'ın masalı suya düşmektedir. Ben, Marxizmle modern bilim arasındaki bu çelişmeye Marx ve Lenin İhtilâl İlmi adlı kitabımda 1925 de dikkati çekmiştim. Böylece ilim adamlarının vücutlarının ortadan kaldırılması, -ben aslında bunu beklemiyorum- zarureti Marx'çılar için daha o zamandan ortadaydı. Bu kabil bir pasaj, Marxizm İlim midir? Adlı kitabımda da vardır.

Bu masalı bir tarafa bırakırsak, Karl Marx'ın gerçekten yaptığı şudur: İktisadî münasebetlerin siyasî ve kültürel hayat üzerindeki büyük etkilerini hissetmek, Marx, bu bakımdan faydalı olmuştur denebilir, çünkü siyasî hürriyetin ekonomik temellerinin araştırılmasını ve onun vardığı sonuçlara benzemese de bir takım başka ve gerçek sonuçlara varılmasını tahrik etmiştir.

Bu çeşit incelemeler Neo Liberal okula mensup birçok iktisatçılar tarafından -Wilhelm Reopke, F. Hayek, Ludwig Von Mises gibi- yapılmıştır. İnsan tabiatının ortalama yaşama şartları içinde nasıl işlediğini nazarı dikkate alan bu iktisatçılar, rekabet piyasası ve fiyat sisteminin gerçek siyasî hürriyetin -esaslı bir iş bölümü olması şartıyla- yegâne şartı olduğunu ortaya koymuşlardır.

Ben bir iktisatçı değilim, fakat bu iktisatçıların büyük bir inançla yazmış oldukları eserlere verilecek cevapları dikkatle bekledim. Cevap veren olmadı. Cevap verilebileceğini de sanmıyorum. Çünkü, bu iktisatçılar, insanlığın iki çeşit iş dünyası arasında bir seçim yapmak zorunda olduğunu

ve bu seçimin demokratik medeniyetin karakterini tayin edeceğini belirtmişlerdir. Bu sistemlerden birinde üretilen malların çeşidi ve miktarı değişen fiyatlar şeklinde adeta emirnameler yayınlayan gayri şahsi bir piyasa mekanizmasınca tayin olunur. Diğer sistemde ise, aynı şey silâhlı kuvvetler tarafından desteklenen şahsi bir otoritenin çıkardığı emirlerle tayin olunur. Karma ekonomiyi bir hâl tarzı olarak ileri sürmekle problem halledilmiş olmaz. Ekonomi zaten karmadır. Hiç kimse esasen, hükûmet hiçbir şeye karışmasın diyemez. Devletin piyasayı tanzim etmesi veya piyasanın işlemesine müdahalede bulunması gerektiğini söyleyerek de meseleyi geçiştirmek mümkün değildir. Eğer dikkatle tarif edilirse, mesele açıkça ortaya konabilir. Durumu şu şekilde tarif edebiliriz: Acaba ekonomi piyasasının esas yönetici fonksiyonunu tahrip edecek kadar karmaşık mıdır? Yani, devlet müdahalesi buna müncer olmakta mıdır? Nizamlar, ekonominin içinde rahatça işleyebileceği bir çerçeve mi teşkil etmektedir? Yoksa, bu nizamlamalar piyasa mekanizmasını ortadan kaldırarak tamamen yerine mi kaim olmaktadır? Müdahale malların tüketicisi olan halkın genel kontrolüyle kabili telif midir, yoksa karşıt mıdır? Kollektivizm ve piyasa ekonomisi arasındaki farklar işte bunlardır. Seçim işte bu ikisi arasında yapılmalıdır. İnsanlığın karşı karşıya bulunduğu bu meseleyi geçiştirmek, bir takım fikirlerin bulutları arasında saklamak mümkün değildir. Seçim yapmak durumundayız. Yapacağımız seçim, hürriyetle tiranlık arasındadır.

Bu şekildeki bir hürriyet, rekabet ekonomisinde başarısızlığa uğramış kişilere karşı devletin insanî vazifelerini yapmasına engel değildir. Piyasanın hükümranlığını korumak için, kimsenin aç kalmasına, sefil kalmasına ihtiyaç yoktur. Muhtaç durumda olanlara karşı kollektif mesuliyet prensibi, rekabet prensibini ihlâl etmeden, idame olunabilir.

Ancak, iktisadî eşitliğin, insanlardan kurulu bir dünya-

daki hürriyet kavramıyla çelişemiyeceğine inanarak, kendi kendimizi aldatmakta devam edemeyiz. Hürriyet dış tazyiklerin ve itidal tedbirlerinin aksi manâdadır. Demokratlara göre hürriyet, keyfî hükûmet müdahalelerinin yokluğu demek olup, bir bakıma, kanun karşısında eşitlikle eş anlamlıdır. Fakat sosyalistlere göre hürriyet, bütün hükûmet sınırlamalarının, topraklara ve üretim araçlarına sahip olanların koydukları sınırların, yok olması manâsındadır. Bu sınırlamalar ve itidal tedbirleri olmayınca, eşitliği kim uygulayacak ve icabında zorlayacaktır?.

İnsan istediği gibi harekette serbest olunca, insan ırkının, sanki birbirini seven aile fertleriymiş gibi hareket etmesini sağlayan kuvvet ne olacaktır? Hür dünyayı her şeye el uzatan bir devlet kontrolüne karşı müdafaa etmeli miyiz? Çıkarımız devlet müdahale ve kontrolünden azade kalmakta mıdır, yoksa devlet tarafından zorlanan iktisadî bir eşitlikte midir? İşte bu hususta karar vermeliyiz. Rekabetten doğan zarurî eşitsizlikleri kabul etmek zorundayız.

Eşitliği bir yana bırakırsak, piyasanın yaptığı kontrolde, önemli şekilde demokratik ve gayri şahsî olan bir veçhe vardır. Piyasadan bir şey satın alan fert, millî ekonominin bir vatandaşı olarak oyunu kullanmış demektir. Onun yaptığı bu seçim, fiyatlara tesir etmek suretiyle ekonominin hangi gayelere doğru nasıl yöneltileceğini tayin edecektir. Tabiî onun kararı daha fazla olan başka bir takım iştiralar karşısında silinebilir. Fakat önemli iktisadî kararları tüketicilere bırakmakla ve bu kararları fiyat mekanizması denilen otomatik kayıt mekanizmasından okumakla, piyasa, karmaşık iktisadî bir toplumda hürriyet rejimini tahakkuk ettirmektedir. Ve, hürriyeti mümkün kılan tek yol da budur.

Ne gariptir ki, bu gerçeği bir tarihçi olarak ilk defa gören Marx olmuştur. Geriye bakarak, Marx, bütün hürriyetlerimizin özel kapitalizm ve onun serbest rekabet piyasa-

sına bağlı olarak ve onunla birlikte bir gelişme gösterdiğini müşahade etmiştir.

Eğer kendisi kapitalizmin yıkılacağına dair mistik bir inancın sahibi değil de bir ilim adamı olsaydı, şimdi meydanda olan bir şeyi daha o zamandan görebilirdi. Bütün hürriyetler, piyasa hürriyetine bağlıdır. Eğer Hegel'in temenni ve hüsnü kuruntuları Marxizm'den temizlenirse, Marxizm ile meselâ Wilhelm Roepke'nin aşağıdaki pasajı arasında pek az mesafe vardır.

«Bir devletin ekonomik alanda tam bir otorite kuracağını, fakat siyasî ve entellektüel alanda otokratik olmadan kalabileceğini veya otokratik bir devletin serbest bir piyasaya müsaade edeceğini düşünmek kadar büyük bir safdillik, affedilemez. Bu sebepledir ki, ekonomik ve sosyal reformu gerektiren meselelere sosyalist hâl tarzları bulmayı reddediyorsak, siyasî alanda da kollektivizmi reddedebiliriz. Yoksa iktisadî alanda sosyalist hâl çareleri teklif ederken, siyasî alanda kollektivist olmadığını iddia etmek yalandır. Eğer bu mantığın merhametsiz olduğunu hemen ve samimiyetle kabul ederek ona göre hal çareleri göstermezsek, tarihî gerçeklerden gereken dersi almamışız demektir.

Sosyal demokratların ve daha da fazla Amerika'daki solcu liberallerin bu dersi öğrenmemeleri hürriyet rejimini vahim bir şekilde tehdit etmektedir. Bilhassa iktisadî tefsir konusunda yetişmiş olan sosyal demokratların, bu dersi öğrenmekte en kaabiliyetsiz davranmaları üzücüdür. Marxist doğmalara esir olmaktan kurtulanlar bile, yanlış bir yola sapmaktadırlar. Bunlar, Marx'ın iktisadî münasebetler üzerinde durmasını, yani asıl bilimsel ve önemli tarafını reddedip, iktisat ilmiyle çelişme hâlindeki Marx rüyasını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Bu da tamamen devletin plânlaması altındaki bir ekonomide hürriyet olabileceği fikridir. Güya bilimsel olduğunu iddia ettikleri sosyalizm rüyasından kendilerini kurtararak, daha iyi bir dünya yaratmak için modern mâna-

da ve uzmanca teşebbüslerde bulunacakları yerde, onlar geriye çekilmekte, bir kelimeye bir hisse yapışarak Marx'ın demode hâle getirdiği daha önceki ütopyacı sosyalistlerinkine benzer bir tutumu benimsemektedirler. Bunların aslında öğrenme kaabiliyeti noksan kişiler olduklarını sanmıyorum. Bu Fabian sosyalistleri ile kriptolardan —belli etmeden sosyalist olanlar— büyük bir kısmı, —ki bunlar New Deal politikasının ikliminde yetişmişlerdir— hürriyet rejimine itimadı olmayan kimselerdir. Eskilerden örneğin, Travers Clement, hürriyet, eşitlik, kardeşlik sloganlarıyla ortalığı yumuşattıktan sonra, «Beşikten mezara kadar güvenlik», «Tam istihdam ve altmış milyon iş» gibi sloganlara dökmüştü işi... 14 Ağustos 1954 tarihli New Leader dergisinde demokratik sosyalizmin mümkün olmadığı yolundaki fikirlerime cevap verirken, bu tabirleri kullanmıştır. Sidney ve Beatrice Webb ile Fabian sosyalizmi havarilerinden Bernard Shaw'ın nihayet, insanlığın gördüğü en merhametsiz tiranlığın müdafii olarak ihtiyar yaşlarında arz-ı endam etmeleri, sadece bunamalarından dolayı olmayıp, bu her sosyalistin eninde sonunda varacağı bir neticedir.

Bununla beraber, şimdi sosyalizme doğru sürünen Amerikalıların birçoğu, bu kadar cesaretli ve dobra dobra konuşamamaktadırlar. Ekseriya bunlar nereye doğru süründüklerini bile bilmezler. Siyasî hürriyetin iktisadî hürriyetsizlikle bağdaşamayacağını göz ucuyla görürler ama bu konu üzerine eğilmeye lüzum duymazlar. Tarihin son otuz senelik olaylarla onların önüne serdiği gerçekleri öğrenmeyi reddederler. Onlar, plânlayıcı devletin iktisadî baskısı altında güvenlik, muntazam üretim ve refah sağlanacağı hülyasının cazibesine kapılmış, kararsız, müphemiyet içinde kalırlar. Fakat mevcudiyetleri serbest piyasa ekonomisine bağlı olan ferdi hak ve hürriyetleri de feda etmek istemezler.

Acı gerçek şudur ki, bu devletçiler, herkesin refaha kavuşmasını sağlayacak bir güvenlik, muntazam üretim ve

zenginliği, hürriyetleri feda ettikten sonra da sağlayamazlar. Bütün cephelerde aldanıp yenik düştüklerini göreceklerdir. Nitekim, bana kalırsa, son otuz yılda bu da ispat edilmiştir. Ancak, bu makalemin ana fikri bu değildir.

Bu bölümün ana fikri, demokrasinin gelişmesinin, siyasî hürriyetlerin, iktisadî temellerine tekmeyi yapıştırdıkları halde, halâ onu muhafaza edebileceklerini sanan bazı demokrat safdiller tarafından tehlikeye düşürüldüğüdür. Şiddet ve ihtilâl heveslisi, uşak tabiatlı yoldaşlar, yahut cür'etli komünistlerden ziyade ıslahat yapacaklarını iddia eden ve haktan yana görünen bu reformcular, hür dünyanın ümitlerinin altına dinamit koymaktadırlar. İyi bir şeyler yapmak arzusuyla çırpınan ve ancak devlet kuvvetinin bunu yapabileceği fikriyle gözleri bağlanmış olan ve bu hususdaki boşluklarını devletin kuvvetine olan teslimiyetleriyle unutan bu kişiler, sosyal refah namına hürriyetin temellerini tahrip etmektedirler.

Arthur Koestler, yoldaşlar hakkında bizleri ikaz ederken, onları şöyle tasvir ediyordu: «Zayıf beyinleri olan, şiddetli sükûtu hayallere uğramış iyi niyetli kişiler, arzularını gerçek sanan idealist moralsizler, ölüm treninin yolcuları.» Onun ikazını kabul ediyoruz. Hiç olmazsa, yoldaş sözünün anlamını öğrendik ve tiranın bu sevimsiz suç ortaklarının peşine sürüler gibi takılmıyoruz. Şimdi zihinlerimizi, o kadar aşikâr kötü olmayan, fakat daha kuvvetli alkış bekleyen vatansever pozundaki hürriyet düşmanlarına, yani tamamen devletin idare edip plânladığı bir ekonominin taraftarlarına karşı silâhlandırılmalıyız. Bunlar, ölüm treninde olmasalar ve ona binmeyi tasarlamasalar bile, bir ölüm treninin geçeceği rayları döşemektedirler.

HÜRRİYETİN GERÇEK GARANTİSİ

Sosyalistlerin şuursuzca hatalarından biri de insanlık tarihinin mesut bir sonu veya herhangi bir varış noktası olduğuna inanmalarıydı. Bu konuda ütopyacıları mazur görmek lâzımdır. Çünkü onlar, insanlar için bir dünya cenneti kurmaya safdilâne teşebbüs etmişlerdir. Bu cennet bir kere kurulunca da, artık orada yaşamaktan başka yapacak iş kalmayacaktı. Ama Marx, realist ve sert olma iddialarıyla bir fırtına gibi gelince ve ideallerin gereksiz olduğunu, maddî dünyanın ebedî olarak yukarı doğru tırmandığını ve kapitalizmden sonraki safhanın sosyalizm olmasının zorunlu bulunduğunu ortaya atınca, kimsenin çıkıpta ona şu soruyu sormaması gerçekten gariptir: «Peki sosyalizmden sonra hangi safha gelecek?»

Tarihteki ilâhî fikir kuvvetini, Prusy'da 1821 de mevcut olan pratik ve politik koşullar şeklindeki bir safhada ideal seviyeye ve son merhalesine erişmiş kabul eden Hegel, filozoflar arasında alay konusu olmuştur. Marx, Hegel'e gülenler arasında değildi. Marx, ilâhî fikir kavramını küçük görmüş, ancak, tarihin büyük resmi geçidi fikrini muazzam bir ciddiyetle ele almıştır. Böyle bir lokomotif gibi yürüyen tarihi, ihtilâlci fikirlerin gerçekleştiği noktada durdurmanın saçmalığını o hiç farketmemişti. Arzularını ve temennilerini gerçekleşmiş sanmak bilhassa Alman filozofları arasında adeta içgüdü halindedir. Marx, bu işte küstahlığa varan bir maharete sahipti. Fakat ciddi olmak, gerçekçi olmak istiyorsak, insanlığın macerasının sonu olmadığını kabul etmeliyiz. Her nesil, kendi yaşadığı devrede işler iyi gidiyorsa, bununla tatmin olmak ve bunların tam bir mükemmeliyet timsali ha-

line gelmesini, bu halin de devamlı olarak sabitleşmesini istememek, beklememek zorundadır.

Sosyalistlerin diğer bir hatası da, hür bir toplumda kardeşçe bir barışın tahakkuk edebileceğine bütün çıkar çatışmalarının kast ve sınıf mücadelelerinin hallolunacağına inanmalarıydı. Böyle bir şey, ancak cennette gerçekleşebilir. Dünyada insanlar çatışan çıkarlar yüzünden daima bölüneceklerdir. Medeniyet ilerledikçe,insanlar daha az sayıda değil, bilâkis daha çok sayıda guruplara bölünecektir. Toplumcu idealistin görevi bu guruplaşmaları bastırmak değil, kimsenin kontrolden çıkamıyacağı bir denge durumunu muhafaza etmektir. Hürriyetlerimiz, bu vadideki gayretlerimizin başarısına bağlıdır. Ancak, her kuvvetli gurubun diğerleriyle rekabet edebilmek hürriyetine sahip olduğu toplum, hürdür. Hürriyet, muhtelif içtimai kuvvetlerin birbirini ikna için mücadele ettiği ve çarpıştığı arenanın adıdır.

Hürriyetçi adı verilen siyasiler, hürriyet aşkının en kuvvetli siyasal dürtü olduğunu söylerlerdi. Fakat son devirlerdeki gelişmeler bize bu fikrin biraz mübalâğalı olduğunu göstermiştir. Guruplaşma ve baba otoritesini arama içgüdüleri insanlarda umumiyetle en az o kadar kuvvetlidir. Gerçekten insanoğlunun bir lider etrafında toplanma ve o liderin idaresine tabi olma eğilimi tarihte daima görülen bir olaydır. Modern zamanlarda da bu olayın o kadar kuvvetli ve şiddetli misalleri görülmüştür ki, hür toplum idealindeki bir insanın bu gerçeği ihmal etmesi için uyur gezer olması lâzımdır Böyle idealist bir hürriyetçinin gayesi, herhangi bir gurubun çete haline gelmesini önlemek olmalıdır. Yani ne gündelikçi sınıfının, ne kapitalistlerin, ne toprak sahiplerinin, ne bankerlerin, ne ordunun, ne kişilerin, ne de hükûmetin, astığı astık, kestiği kestik bir çete haline gelmesine müsaade olunmamalıdır.

Bu gerçeği müşahade eden Eflâtun ve Aristo, Kral, aristokrasi ve halk meclisi arasında kuvvetlerin taksim olunması-

nı, yani iktidarın bölünmesini ön gören bir anayasayı tercihe şayan bulmuşlardı. Modern zamanlarda İtalyan Gaetano Mosca'nın «Siyasal Sınıf» adlı eserindeki sosyal kuvvetler dengesi kavramı hürriyetin yerleşebileceği tek zemini tarif etmektedir. Marx, hiç bu gibi fikirlerin semtine uğramamıştır. Marx, insanoğlunun mesut olacağı yeni bir cemiyet için şekiller düşünen bir bilgin değildi; bu dünyanın krallıkları yıkıldıktan sonra gelecek olan devir hakkında kehanette bulunan bir peygamber taslağıydı.

Aklı selim sahibi radikaller, bir zamanki derebeylerinin iktidarını ellerinden alan ve yerine kaim olan burjuvaların mutlak bir yönetim kurmasına karşı çıkabilecek şekilde teşkilâtlanan bir işçi sınıfının doğmasına şükretmelidirler. Gündelikçi ihtilâlini savunanların, bu sefer gündelikçiler burjuvaların yerini alınca, onlara karşı bir sınıfın çıkacağını düşünmemiş olmaları büyük bir noksan ve aptallıklarıdır. Aslında onlar için «Emekçi sınıfının iktidarı ele geçirmesi» yerine «Daimi sınıf mücadelesi» daha akıllıca bir slogan olurdu. Çünkü, bir sosyal kuvvetin iktidar mücadelesinde zafer kazanarak tahta geçmesinin —bu kuvvetin adı ister emekçi sınıf, ister emekçi sınıfın öncüleri, ister parti, ister icra komitesi, ister politbüro olsun— hür ve eşit fertlerin toplumu idealini gerçekleştireceğini düşünmek, Marxizm'in siyasî hatalarının en fecisidir. «Devamlı sınıf mücadelesi» Amerikan işçilerinin sloganı —zımni bir varsayımları da denilebilir— olagelmiştir. Amerikan işçisi, Avrupa işçisine nazaran daha az safdildir. Bir kere Marxizm hakkındaki ev ödevini yapmadığından, kafasında; antika, ispat edilememiş, cansız bir takım şeylere ruh atfeden fikirlerle arap saçına dönmemiştir. İkinci dünya savaşının yarattığı karışıklıktan bilistifade, gündelikçi sınıfı dünya ihtilâlini gerçekleştirmeye muvaffak olamadığı takdirde Troçki, «Daimi sınıf mücadelesi» plânının tatbikini tavsiye etmişti. Bugün Troçki'cilerin hatırlamamaya gayret ettikleri tüyler ürpertici bir beyanatında Troçki şölye diyordu: «Eğer

bu savaşın sonunda dünya gündelikçileri, tarihin ve tabiî gelişmenin omuzlarına yüklemiş olduğu görevi ifa edemezlerse, kapitalist toplumların iç çelişmelerine güvenen ve dayanan sosyalist programın iflâs ettiğini ve bir hayal olduğunu kabulden başka çare yoktur. O zaman, sosyalizm sadece bürokratik ve totaliter bir toplumu ifade edecek ve böyle bir iktidarın pençesindeki insanları hiç olmazsa asgari menfaatler temini için yeni bir programın tatbiki gerekecektir.»

Kendisiyle Marxizm'e karşı tecrübi bilimi müdafaa ederek sabahtan akşama kadar tartışmalar yaptığım Troçki'nin böyle önemli saydığı bir mihenk taşı ve tarih tecrübesi ile, doktrininin yanlışlığını mezarından itiraf etmesi acı ve komiktir. Son kozun oynanacağı tarih olarak onun tespit ettiği gün 10 yıl gerimizde kalmış olup, gündelikçi sınıf, tarihi fonksiyonunu ifada hazin bir başarısızlığa uğramıştır. Troçki, yukarıdaki beyanatından da görüldüğü gibi, muhakkak ki böyle bir neticenin hem siyasî demokrasi, hem de sosyalizm için istikbal olmadığını gösteren bir işaret olduğu görüşündeydi. Argari plân diye bahsettiği ezilenlere daima sadık kalma ve onları totaliter bürokrasinin pençesinden kurtarma mücadelesini başlatmayı böyle bir neticenin kesinlikle belli olmasına kadar tehir edemezdi. Çünkü, inandığı şeylerden elinde sadece bu son savunma hattı kalmıştı.

Marxçı hurafelerle yolundan sapıtmamış bir dünyada hür toplum idealini gerçekleştirmek, artık kendince sosyalizmin en geri hatlarına çekilmiş olan Troçki'den daha da gerilere gitmeyi gerektirmektedir. Sadece sermaye ile emek arasındaki değil, fakat diğer çıkarlar arasındaki çatışmanın da sürekli olduğunu anlamak lâzımdır. Aslında dürüst bir kafa için terkedilmesi çok kolay olan kendine emekçi sınıfının temsilcisi veya o sınıf mensubu süsünü vermek çabasından vazgeçerek, aslında hürriyet müdafiî olarak geçinen bir kimsenin bütün sınıf ve menfaat guruplarından uzak durması gerektiğini görmeliydi. Hürriyet şampiyonu olan bir kimse,

daimi hiç bir tarafı tutmaz, ancak mağdurları ve azınlıkta kalanları tutar. Her devrin mağdurlarının başka olduğunu dikkate alırsak, hürriyet şampiyonlarının bazen şu bazen de bu gurubu tutması gerektiğini kestirebiliriz. Onun yegâne amacı, dengeyi muhafaza etmek, hiçbir gurubun kahir bir kuvvet ve ekseriyet kazanmamasını temine çalışmaktır.

Böyle bir gaye için sadece para babalarına ve patronlara karşı değil, icabında sendika idarecileri ve sendikalara karşı da cephe almak lâzımdır. Meselâ Amerika'da işçi hareketinin başında bulunanların kuvvetinin tehlikeli bir raddeye ulaştığını görmemek için kör olmak lâzımdır. Bir zamanlar son derecede ferdiyetçi olan çiftçiler bile bugün öylesine bir araya gelmişler, öylesine guruplaşmışlardır ki, bir gün hürriyet namına bunların meydana getirdiği baskı gurubuna da dur demek icab edecektir.

Tarihin akışını, insanların, fikirleriyle ne dereceye kadar etkileyebilecekleri sorusu oldukça eskidir. Eğer düşünen insanlar hürriyeti tehdit eden kuvvet yoğunlaşmalarına karşı insanların kafalarındaki fikirlerden etkilenmiş olur. Koşullar değiştikçe, amaçları —ve daha da zoru— müttefikleri değiştirmeyi öğrenmek gerektir.

Marxçılar için bu iş güç gibi görünse de, aslında bu, Lenin'in o kadar övdüğü ve fiiliyatta misallerini de verdiği «Elâstikiyetin» in olgunlaşmış şeklinden ibarettir. Lenin bu vadideki kaabiliyetine «Dialektik düşünüş» adını vermiş maddi dünyanın kendi ideallerine doğru zig zag çizerek yol aldığına inandığından, böyle bir düşünüş tarzını da tasvip ediyordu. Bu felsefeye göre, her şey bir gün aksine dönüşür, iki aksi şey birleşerek yüksek bir birlik (sentez) meydana getirir, bu sentez de gene bir gün aksine dönüşür ve böylece devam edip gider —hiç olmazsa inanç sahibi gideceği yere vasıl oluncaya kadar devam eder. Bu mantık ötesi mekanizma ancak kendi düşüncelerini dışarıda hakikaten oluyormuş gibi sanan bir kimse için gereklidir. Böyle bir kimse, dünyanın

mahiyeti itibariyle önceden tahmini imkânsız bir takım sapma ve sıçramalarla ilerlediğini idrak edinceye dek eli kolu bağlı kalır. Kısacası, dialektik, insanların, teorik inancın kabul ettirdiği dar çerçeveden çıkmasını mümkün kılan pratik bir çaredir. Marxçı için dialektiğin tek gayesi de zaten budur. Lenin, şu sözleri söylerken, aklından geçirmediği kadar doğru bir şey söylemiş oluyordu: «Kavramların elâstikiyeti, zıtların aynı olduğunu bile kabul edebilecek bir elâstikiyet. İşte dialektiğin esası budur.»

Tarihin muayyen bir hedefe doğru gittiği iddiasında olmayan bir zihin için ise, böyle bir elâstikiyet kavramına ihtiyaç yoktur. Çünkü böyle bir zihin, zaten doğmalara bağlı olmadığından, hakikatlerin değişebileceğini kabul edecektir. Bir kere doğmaları reddettikten sonra, artık değişiklikleri ve gerçekleri kabullenmek için felsefi bir sihirbazlığa hiç de lüzum yoktur. Lenin'in kafası kapitalizmin çelişmelerinin bir iç yıkılışla sonuçlanacağı doğmasına saplanmış olduğundan, böyle bir şeyi yapmaktan çok uzaktı. Bu gün hayal kırıklığına uğramış fakat gene de baştaki fikirlerine bağlı kalmış olan bir Marxçı için bu felsefi elâstikiyeti kabulden başka hiç çare yoktur.

Bununla beraber, onun Marxçılık gurur ve kibirinden bir adım daha fedakârlık etmesi gerekecektir. Mücadeleye giriştikleri rüya âlemlerinde Marxçılar kadar, anarşistler kadar akıl ve mantığa sahipti. Eğer bir hürriyet dengesi muhafaza etmek gerekiyorsa, siyasî bir otoritenin sınırlanması da mutlaka gereklidir. Gerçi anarşistlerin devleti tek düşman olarak gören ve devlet olma herkesin iç güdüsüne uyarak işbirliği ve hürriyet havası içinde mutlu yaşayacağı felsefesi gerçekten çocukça idi. Ama, Marx'ın gençlik ihtiraslarını tarihi gerçekleşmiş gibi yutturmak için entellektüel bir strüktür kurma çabası da biraz daha karmaşık ve karışık da olsa, gene çocukçadır. Fakat bu strüktüre bir fiske vurulur vurulmaz görülecektir ki, Bakunin'in hattâ daha az meşhur

olan Maçiski'nin Marxizm diktatörlüğü hakkındaki tenkitleri de en az Marxizm kadar varittir.

Cemiyet içinde devlet özel bir mevki işgal etmektedir. Çünkü, silâhlı kuvvetleri tekel halinde elinde bulundurmaktadır. Öte yandan, işte bunun içindir ki, devlet kutsal bir varlık olmalıdır. Ta Aristo ve Eflâtun zamanından beri bilindiği gibi, devleti sadece kanunlarla sınırlamış olmak yetmez. Onun gücünü fiilen sınırlayan kuvvetler de gereklidir. Devlet, hür bir toplumun dayanağı olan toplumsal kuvvetler dengesi manzumesi içinde sadece bu kuvvetlerden biri olmaktan öteye geçmemelidir. Devlet, kendi koyduğu sınırları aşınca, anarşistlerin tutumları bir dereceye kadar tasvip görmeğe başlamaktadır. Nasıl ki bir memleketi para babaları idare etmeye başlayınca Marxistlerin tutumları da tasvip görmeğe başlamaktadır. Tabiî ne Marxistlerin ne de anarşistlerin tutumlarını her zaman için tasvip etmeğe imkân yoktur.

Son otuz yıllık Amerikan tarihi, gelişen olayların, hürriyet mücahidinin ne kadar elâstikî olması gerektiğini gösterdiğine dair misallerle doludur. Bu devrenin yirmi yılı Wall Street veya büyük iş çevrelerine karşı yapılan mücadelelerle geçmiştir. Çelik işçilerini sendikalaştırmakta, Colorado'daki merkezden idare edilen Roçkefeller tröstüne karşı grevde emeği geçenler, yahut 1913 - 15 de Endüstri Münasebetleri Komisyonunu destekleyenler, ya da J.P. Morgan'ı sorguya çeken kongre tahkikatına taraftar olanlar bütün bu çabalarının heba olduğunu sanmasınlar. Bu mücadeleler, hürriyetin o zamanki düşmanlarına karşı verilmişti. Fakat şimdi artık o düşman saf dışı edilmiş ve zafer kazanılmıştır. 1930 lardan itibaren Amerikan hükûmeti, artık endüstricilerden ve bankerlerden emir almayı bırakmış, onlara emir vermeğe başlamıştır.

Eski devrin büyük iş adamlarından biri bana bu değişikliğin Başkan Herbert Hoover zamanında görülmeğe başlandığını şu olayla nakletmişti: Başkan Hoover, 1929 iktisadî

buhranının başlaması sırasında bu şahsın da aralarında bulunduğu 16 önemli şirketin başkanlarını Beyaz Saray'a toplayarak, borsadaki paniğin iş yerlerini kapatmayı gerektirme sine rağmen, onlara bilâkis işlerini büyütmelerini tenbih etmişti. O zaman büyük bir şirketin başında bulunan bu şahıs bana Başkan'ın sözlerini duyduktan sonra cereyan eden sahneyi şu sözlerle anlatmıştı: «Emir almış birer asker gibi çantalarımızı toplayarak, oradan ayrıldık, ve Başkan'ın verdiği emri yerine getirdik. O akşam hatıra defterime şu satırları yazmıştım: Bugün Amerikan tarihinde bir dönüm noktasıdır.»

Bu olayda görülen kuvvet ilişkilerindeki değişiklik, o tarihi takibeden yirmi yıl içinde kemale ermiştir.. İşçi sendikaları yahut hiç olmazsa bu sendikaların yöneticileri büyük bir toplumsal kuvvet mevkiine yükselmiştir. Bunlarla birlikte hükûmet, eskiden Wall Street, büyük iş çevreleri, iktisadî krallar gibi isimlerle anılan çevrelerden iktidarı devralmıştır.

Bu mücadelede epeyce hakemlik ve müşahitlik yapmış olan Stuart Chase, 1942 de zaferin hükûmette kaldığını ilân etmişti. 1920 lerde hem federal, hem de mahalli idareleri nüfuzu altında bulunduran büyük iş çevreleri, 1930 iktisadî buhranından sonra bir kenara hatta bazı hallerde tamamen kendi kalesine çekilmiştir. Doymak bilmeyen bankerler, muazzam kârlar, altmış aile, çıkarcı emperyalistler, ahlâksız patronlar gibi sloganlar, artık kimsede etki yaratmamakta, hatta saçma telâkki edilmektedir. Sınıf mücadelesi nazariyesi, —kendi tabirlerinden faydalanarak diyebiliriz ki— «Tarihî akışın» neticesinde «Ümitsiz bir darbe» haline gelmiştir.

Aslında gerçekleri, oldukça mübalâğasız bir şekilde belirten yukarıdaki satırlar, Chase'in «Sosyalist liberaller» dediği kimselerin genel inançlarını ifade etmektedir. Ama ne o, ne de sosyalist liberaller bu kelimelerin hür bir toplumu ideal edinenlerin açısından ne anlama geldiğini hiç bir zaman

anlayamamışlardır. Hürriyeti tehdit eden yeni bir kuvvet birikmesinin bu sefer Wall Street de değil de Washington'da (yani hükûmette) meydana geldiğini görmeden zaten mağlûp olmuş düşmanla (yani özel sektörle) mücadeleye ve muzaffer kuvveti övüp onun tarafını tutmaya devam etmişlerdir.

Chase, «Amerikan toplumu eğer yaşamak istiyorsa, hükûmete ve disipline boyun eğmeli demişti. Ve şunları ilâve etmişti: «Artık XIX. yüzyıla ve eski ufuklara dönmeğe imkân yoktur. Barışta ve savaşta, kuvvetli bir hükûmete, kudretli bir icra organına sahip olmalıyız. Yarından tezi yok, halk olarak Washington'daki hükûmetin bizi temsil ettiğini, onun biz demek olduğunu kabul etmeliyiz.»

Eğer hürriyetin hangi koşullar altında muhafaza edilebileceğini herkes idrak etmiş olsaydı, felâket ortadan kalkardı. Sosyalist liberallerin en iyileri bile bizi bir köle devleti istikametine sevketmektedirler. Çünkü, kafalarından, tarihin akışını seyrettiği istikamet hakkındaki doğmayı söküp atamamışlardır. Kaderi değişmez gördüklerinden ehven-i şer olarak bu istikameti bulmuşlardır. Halbuki, hiç bir şey belli değildir. İnsanlığın kaderini de kimse tesbite çalışamaz. Asıl mesele, tarihin akışı ve istikametini tesbit değil, bilâkis bunu takip edebilmektir. İdeal olan, her şeyi susturmak bir sun'i barış ve sükûn teminini değil, fakat ihtilâfları ve itirazları muvazeneye kavuşturmaktır. Hiç bir doktrine angaje olmayan hürriyet idealistleri kendilerini içtimai dengeyi koruyan elâstikî bir güç olarak görmelidirler. Onların amaçları her zaman için, topluma her hangi bir teşkilâtlanmış doktrin veya iktidarın baş eğdirmesini önlemek olmalıdır.

YİTİRDİĞİMİZ RÜYANIN YERİNE...

İdealist kimselerin, eğer cennete inanmıyorlarsa, insanlık için başka bir parlak ümit kapısı aramaları normal sayılmalıdır. Bilhassa Anglo - Saxon ülkelerinde sosyalist rüyanın yayılmasında, bu husus kapitalizme yapılan itirazlardan çok daha büyük rol oynamıştır. Kapitalizm, XIX. yüzyılda İngiliz işçisinin reel ücretini yüzde 400 yükseltmiş, 1840 1951 arasında Amerikan işçisinin saat ücreti 18 sentten 86 sente çıkmıştır. Bir iyilik partisi bile bundan fazlasını yapamazdı. Tabiî ki, bunu yapan kapitalizm değildi. Çünkü, aslında bir mücerret isim hiç bir şey yapamaz. Bunu, bol makina ve yüksek seviyede iş bölümü ile servet yaratma mekanizması kendiliğinden gerçekleştirmiştir. Kapitalizm ise, aslında bu mekanizmanın itibarını düşürmek şeklinde açık bir gaye ile sosyalistler tarafından icad edilmiş bir kelimedir. Bu kelime aslında sadece onların rüyalarına uymayan bir durumu ifade etmek için kullandıkları bir araçtan başka bir şey değildir. Böylesine bir basit soyutlamayı bir yana bırakarak, kapitalizm denildiği zaman her hususta bundan ne kastettiğimizi sarih ve tahsisî olarak belirtirsek, söylediklerimizin anlamı daha akla yakın şekilde meydana çıkacaktır.

Özellikle kapitalzmin inkırazından bahsedenleri ne demek istediklerini açıklamaya davet etmeliyiz. «Kapitalizmin çöküşü sloganı, sosyalistlerin, rüyadan uyanıp gerçeği aramaya kalkışanları ürkütmek için kurmuş oldukları bir korkuluktur. Aslında kafalarında icad ettikleri bir rüyayı ters yüz ederek buna da kapitalizmin çöküşü adını takmışlardır. «Oligarşik kollektivizmin» dehşetini parlak bir şekilde tasvir eden George Orwell bile bu manevranın kurbanı olmuştu. O

da tam hakikate ulaşacakken, ağzını bir takım slogan ve keli melerle dolu buldu ve bunlardan kendini kurtaramadı. Bu sloganlar, kapitalizme istikbal olmadığı yolundaki iddialardı. Ne manâsız kelimeler! İşte bu yüzden geri döndü; oligarşik olmayan, yani bir zümrenin iktidarına dayanmayan bir kollektivizmin gerçekleşebileceği hülyasına —ki, şimdi bu hülya maalesef uzaklarda erişilmez ve muğlak bir hayal olarak kalmıştır— dalarak hayatı son buldu.

O da ehveni şeri seçmenin kurbanı olmuştu ve idealine ancak şu sözleriyle tasvir ettiği kadar yaklaşabilmişti: «Başka ümit verici bir hedef göremiyorum.»

Bir insanın hayatı boyunca duygularını etrafında ördüğü bir fikirden birdenbire kurtulması kolay değildir. Kafaları bir zamanlar sıkı bir şekilde sarmış ve çeşitli hayallerin doğmasına sebep olmuş olan sosyalist inanç, artık sarsılmış bulunmakla beraber, hâlâ mantıklar onunla bulaşıktır. Şimdi onlar hatalarını anlamış fakat bu sefer de gururlarını kurtarmaya girişmişlerdir. Projelerini terkettikten sonra sözlerine ve duygularına bağlı kalmak zorunluğunu duymaktadırlar. İşte onların iç meseleleri budur.

Bu iç meseleyi halletmek için çok zaman evvel George Sorel, «Sosyal Efsane» doktrinini ortaya atmıştı. Bu, kütleleri harekete geçirmek için lüzumlu fakat aslında varit olmayan bir nazariye idi. Ondan sonra Hendrik de Mann, «Gelecekteki hedef değil, şimdiki saik önemlidir» diye bir keşifte bulunmuştu. Şimdi ise, Sidney Hook, topyekûn programın tam zaferinden ziyade, daha iyi bir toplumsal nizam ve insanlığa yakışır şeyleri elde etmek için her gün yapılan bir mücadeleyi daha önemli bulmaktadır. Norman Thomas, Demokratik Sosyalizm, Yeni Bir Değerlendirme (1953) adlı acıklı sıfatını verebileceğimiz eserinde, sosyalizm kelimesinin içinde mevcut bulunan bütün sıfatları ve kavramları bir yana ittiği halde, gene de üzerinde sosyalizm yazılı tatar arabasıyla yoluna

devam etmektedir. Sosyalizm şunu yapacak, sosyalizm bunu yapacak diye bir takım kehanetlerde bulunuyor ve böylece bir takım reformların gerçekleşeceğinden bahsediyor. Ama aslında gene kendi sözlerinden çıkan neticeye göre sosyalizm bunları yapan kuvvet değil, sadece bu reformların topyekûn adıdır. Gerçi kendisi şöyle bir tarif veriyor: Sosyalist toplum, karşılıklı yardımlaşma havasının rekabete galebe çaldığı bir toplumdur. Peki öyle ise, kendisi aynı zamanda papaz olduğuna göre, şu suali soralım: Sosyalizmle meselâ Hıristiyanlık arasında ne fark vardır? Sosyalizmin gerçek manâsından kısmen uzaklaşmanın bir başka yolu da sosyalizmi, kooperatifleri desteklemekten ibaret bir şekilde takdim etmektir. Bu da, bir bakıma devlete yan çizmek fikrini taşıdığından, destek görüyor. Ama aslında sosyalizm kooperatiflerin bütün ekonomik faatiyeti içine alması demektir ki, bu takdirde devlete yan çizmek şöyle dursun, devlet herşeyi hâkimiyetine almış olur. Sosyalizmin gerçekten sosyalizm olduğu günlerde bir münazara sırasında Ramsey Mac Donald, Hillaire Belloc'a şöyle bağırmıştı: «Parlamento ile Manchester kooperatifler birliğinin birleşmesi gerçekleşmelidir.»

Bugün bütün sosyalistler durumu kurtarma çabasındadır. İngiliz İşçi Partisi bile son dört yıldır, sosyalizme yaklaşmaktan ziyade sosyalizmden uzaklaşmaktadır. 1951 seçim kampanyası sırasında İşçi Partisi, devletleştirme temasına pek de iltifat etmemişti. Parti lideri olarak yaptığı önemli bir konuşmada Herbert Morrison, karşı tarafla mevcut iktisadî görüş farkını şöyle belirtmişti: «Oldukça farklı ekonomik sistemlere inanıyoruz. Biz tam istihdam ve bunun için gerekli plânlamaya taraftarız. Muhafazakârlar ise, buna taraftar değillerdir.» Fabian cemiyetinin ateşli başkanı H. Cole, 1949 da şunları yazıyordu: «Devletleştirilmiş olan bir kaç sanayi kolunun şimdiye kadarki idaresi, bütün sanayiin devletleştirilmesi şeklinde bir maceraya atılmayı teşvik edecek derecede tatmin edici olmamıştır.. Bunun için güçlükle-

rin giderilmesini, merkeziyet şeklinden daha da uzaklaşmayı ve işçilerin kendi işlerinin idaresine daha da fazla katılma şuurunu göstermelerini beklemek gerekmektedir.» Sosyalizm inancının katkısız olduğu günlerde, devletleştirme ve sosyalize etme terimleri hemen hemen eş anlamlı olarak kullanılıyordu. Bugün ise, İngiliz sosyalistleri, devletleştirilmiş sanayiin sosyalizasyona tabi tutulmasından sık sık bahsetmektedirler. Yeni Fabian Denemeleri adlı eser, (1952) eskileriyle karşılaştırılınca, arada yorgun bir büyük annenin örgüsüyle, filizlenen genç bir bitkinin dokusu kadar fark vardır. Bu kitaptaki denemeler, Clement Attlee'nin yazdığı önsözde de kabullendiği gibi, «Müdürlerin müdahale edilemeyen hegemonyasının tehlike halini aldığı bir toplumda demokrasiyi etkili hale getirme sorunu» üzerinde durmaktadırlar. Bu tehlike artarken, sosyalizme tedricen yaklaşma için gösterilen heves, tabiî ki, eskiye nazaran bir gerilemeye duçar olmanın hazin manzarasını çizmektedir. Tedrici olmanın muazzam meziyetleri artık o kadar aşikâr değildir.

Bu durum karşısında tevazu ve cesaret göstererek sosyalizmin bir hatâ olduğunu samimiyetle kabul etmek daha iyidir. Ben de bir zamanlar sosyalist olduğum içindir ki, kendi gururumu kurtarma çabasıyla, sosyalizme, yanlış çıkmış bir hipotez diyorum. Ona ne dersek diyelim, herhalde artık kafalarımızın yolu üzerinde bir engel olmaktan çıkmalıdır. İnsanlık için daha parlak bir istikbal vadeden yollara kendimizi adamak ve derin karanlık çukurlara gitmekten kurtulmak için, bu yolları bulmak üzerimize düşen bir görevdir.

Yapabileceğimiz şeylerden biri, idealizmimizin kalitesini bozmadan onun şumûlünü daraltmak, yani zaman ve mekân bakımından daraltmaktır. Bütünüyle tarihi ve dünya denilen gezegeni, idealimizin içinde yoğurmak belki de biraz megolomani idi. Belki de biz farkında olmadan, tarihçiliğin ve her şeyi kapsam altına alma hevesinin esiri olduk. Sanırım gelecekte, eskiden sosyalist olanlar veya karakter itibariyle ola-

bilecek kişiler, sarfedecekleri çabaların neticesini artık hemen görmek isteyecekler veya insanlığın faydası için muayyen ve tek fakat daha emin tedbirleri tercih edeceklerdir. Bu kişiler, profesyonel bir iyilik yapıcının kendisini diktatörce haklı bulmasından ve herkesi haksız bulma gibi bir tutumdan kendilerini kurtaramadıkça, mutlu ve faydalı birer idealist olamayacaklardır. Gerçek ilerleme ancak adım adım gerçekleşebilir. Eğer her toplum veya her nesil ilerlemeyi nisbeten küçük parçalar halinde gerçekleştirmeye kalkışsa, ilerleme daha sür'atli olurdu. Alexander Herzen, bir asır önce Bolşevikliğin enkazını görmüş gibi şöyle demişti: «Çok uzak bir amaç, amaç değildir; fakat müsaadenizle bir aldatmacadır. Hedef daha yakın olmalı, her nesil kendisi için düşünmeli.»

Ne var ki, böyle akıllıca bir felsefe maalesef nurlu ufuklar ve müstakbel bir dünya cenneti hülyasının yerini tutamıyor. Hülya kurmak herkesin hakkıdır. Büyük işlere girişmek de herkesin hakkıdır. Ancak, hülyalar, kısa vadede iyilik getireceğinden emin olduğumuz hedeflere giden yolda engel teşkil etmemelidirler. Düşüncelerimizin, insanlığı ihtiyaçlar dünyasından, zaruret ve yoksulluktan azade bir âleme götürdüğünden emin olmalıyız. Yoksa insanlığı düşüncelerimizle eski kölelik dünyasına sevketmemeliyiz. Kısacası, hülyalarımızı doğru istikamette kuralım..

İnsan tabiatını olduğu gibi kabul ettiğimiz, insanların hür olması için mülk edinme ve rekabet serbestisinin su götürmez bir şekilde gerekli olduğunu düşündüğümüz takdirde, doğru ve adaletli bir toplumun belli - başlı karakterleri neler olmalıdır? Korkarım ki, böyle düşünürsek sosyalizm bayraklarını indirmekle yetinmeyecek, başımız öne eğik, eski mücadelemiz sırasında en fazla yenilgiye uğrattığımız düşmanın haklı olduğunu kabule mecbur kalacağız. Sosyalizm bir med dalgası gibi her şeyi silip süpürdüğü sıralarda, buna muhalefet eden Hilaire Belloc'un yazmış olduğu Köle Devleti adlı

eserden daha ileri görüşlü bir eser bulmak gerçekten zordur. Bu eserin 1912 de yani insanların gerçek tabiatını bize anlatan iki dünya savaşından önce yazıldığını düşünürsek, ileri görüşlerdeki isabet karşısında adeta içimiz ürperir. Belloc, sanki istikbali yaşamış gibi kesinlikle şunları yazmaktadır: «Kollektivist reform hareketi daha ilk uygulamadan itibaren yolunu sapıtmış ve beklenenin yerine bambaşka bir toplum yaratmaya doğru yönelmiştir. Bu toplumda mülkler, gene bir kaç kişinin elinde kalacak, gündelikçi kütleleri ise tamamen köle haline getirilerek, bunun karşılığında ancak bir lokma ekmek bulabileceklerdir.» Belloc, tezinin özü olarak da şu noktayı tekrar tekrar belirtmektedir: «Kapitalist devlet, kollektivist teoriyi beslemektedir, ama bu teori tatbikatta kollektivizmden tam manâsıyla farklı bir şeye, yani köle devletine müncer olmaktadır.»

O zamanlar kollektivist nazariyenin henüz pek popüler olmadığı zamanlardı. Buna rağmen Belloc, kollektivizm hülyasının, dağıtıcı devlet adını verdiği gerçek bir refah sistemine nazaran daha pratik sanılacağını önceden kestirmişti. Dağıtıcı devlet konusunda da pek iyimser değildi ama, üçüncü bir hal tarzının da bulunmadığına inanıyordu.

«Kölelik kelimesinden hoşlanmayan ve kölelik statüsünün doğrudan doğruya veya aşikâr şekilde yeniden kurulmasından çekinen bizimki gibi bir toplum, mülklerin dağılışının kötü oluşu karşısında bir ıslahatı muhakkak şu iki yoldan ikincisiyle düşünecektir: Bunlardan biri özel mülkiyeti lâğvederek yerine kollektivizm denilen sistemi kurmak, yani istihsalin toplumdaki siyasî memurlar tarafından yönetilmesidir. İkincisi ise, hür vatandaşlar sermaye ve toprağa müreffeh bir şekilde sahip olup, mülkiyet herkes için normal ve âdi bir şey haline gelinceye kadar mülkleri mümkün mertebe daha fazla dağıtmaktır.»

El yordamıyla Marxçı teori ve hissiyatın labirentlerinden çıkmaya çalışan sabık yarı sosyalistler için —eğer göz-

leri kamaşmazsa— burada radikal bir fikir, kuru da olsa basit mantıkî temel vardır. Bu sözlere her zaman söylediğim gibi ancak şunları ilâve edebilirim: Bir asır boyu süren sosyalizm hatası, insan tabiatı hakkındaki ham ve aptalca yanlış kavrayış ve kavrayamayıştan ibaret bir temele dayanmıştır. Sosyalizm fikri entellektüel ve radikal kafalı yani insan ırkının hiç de tipik olmayan küçük bir kısmı tarafından ortaya atılmıştır. Sosyalizm hareketi aydınların kendi zevk ve çıkarlarını insan kütlelerine kabul ettirme gayreti olarak tarif olunabilir. Sosyalizm rüyasından uyanmadan veya uyandığımın farkına varmadan çok önce, ta 1922 de Rusya'da seyahat ederken, bir düşünce daima zihnimi meşgul ediyordu. Kaderleri Lenin'in yüreğini burkan bu milyarlarca fakir köylünün vücutları ve evleri dışında alâka duydukları ve zevk aldıkları başlıca iki şey vardı: Pazar yeri ve kilise. Bu kütlenin mutluluğuna diyergam bir şekilde hayatını vakfeden Lenin'in ise, bu kütleyi bu iki zevkten mahrum etmekten başka programı yoktu. Başkalarını mutlu kılmanın yolu ise, herhalde onları başlıca zevklerinden mahrum etmek değildi.

Biz sosyalistler, zannımca, insanlardaki mala karşı, dolayısıyla mal mübadelesine karşı olan zaafın umumiliğini ve derinliğini göz önüne almamakla büyük bir hata işlemiştik. Walt Whitman, hayvanlar için yazdığı övgüde, «Onların bir teki bile sahip olma deliliğine müptelâ değildir» derken bir hataya düşmüş oluyordu. Sahip olma arzusu bir delilik değildir. Bu, hayvanlar âleminde çok geniş bir alanda görülen kuvvetli bir içgüdüdür. Kuşlar bile, sanki öttükleri alan kendilerine aitmiş gibi yakında öten diğer kuşlara karşı şiddetli bir tepki gösterirler. Kuşlardan daha az lirik olan diğer bazı hayvan çeşitleri ise, yaşadıkları alana kendilerini belirten bir takım şeyleri âdeta depo ederek yabancıları ikaz ederler. Bekçi köpeği besleyenler, bu hayvanlardaki mülk duygusunun şiddetini iyi bilirler. Göçebelerin bile farklı büyüklükte çadırlara sahip olmalarına bakılırsa, bu iç güdünün onlarda

da gelişmiş olduğu neticesine varılabilir. Bu derin arzu, tatmin olmadıkça yerleşmiş medenî insanlar için bir cennet, hatta sakin ve salim bir yaşama şekli bile olamaz. Bu gerçek, ütopyacılarca ihmal edilmiştir. Çünkü onların hedefi ortalama bir insanın ihtiyaçlarını tatmin değil, âdeta Hristiyan azizlerinin müjdelerini andırıyordu.

Kütle halinde seri imalât sisteminin insanları muazzam sanayi şehirlerine topladığı Amerika'da, her vatandaşın toprak sahibi olduğunu düşünmek biraz zordur. Meselâ bir işçinin genel olarak bir eve ve toprağa sahip olduğu, fabrikaların bütün ülke sathına dağılmış olduğu İsviçre'de böyle bir şeyi düşünmek daha kolaydır. Amerika'da da hiç olmazsa nükleer bir harbin tehlikelerini göz önüne alarak, muayyen merkezlerde toplanmış olan fabrikaları, mevcut hâli araziye dağıtmakta sayısız faydalar vardır. Dağıtıcı bir devletin hiç bir zaman erişilemeyen bir hülya olarak kalmasına sebep görmüyorum. Bütün hür Amerikan vatandaşlarının sermaye ve istihsal vasıtalarına sahip olmaları bana sadece mümkün değil, uzun vadede muhtemel görünüyor. Yeter ki, aşağıda bahsedeceğimiz iki şart gerçekleşsin.

Bu şartlardan biri kollektif mülkiyet fikridir. Ancak, bu fikrin demokratik idealistlerin kafalarındaki bazı sapık şekilleri yürekten terkedilmelidir. Bu sapıklıkların en kötüsü, kapitalizmin, emekçilerin gittikçe artan bir şekilde sefalete düşmelerine sebep olduğu inancıdır. Hegel'in dialektiğinden başka bir şeye dayanmayan bu ters iddianın yanlış olduğunu kabul etmek yetişmez. Bunun tam aksinin doğru olduğunu da teslim etmeliyiz. Her ne kadar, serbest piyasa ekonomisi önceleri; Marx'ın Das Kapital'de tasvir etmiş olduğu bir takım hastalık arâzını —bu arâz Marx'ın iddiası hilâfına şiddetlenmemiş ve hiç bir zaman eskiyi aratmamıştır— göstermişse de, neticede sefil insan kütlelerini tarihte hiç tahayyül edilmeyen bir hayat seviyesine yükseltmiştir. Bizim bu gerçeğe karşı gözümüzü kapayan bir şey varsa, o da, mümkün

şeyleri düşünmek yerine ideal bir tekâmülü özlemek ve bunun gerçekleşeceğini sanmak gibi ancak gençlere ve fanatiklere yakışabilecek bir tutumdur. Von Mises'in, «Bütün sınıfların gündelikçi hâle gelmesini önleyen ve insanları bundan kurtaran kapitalizmdir» demesi doğru olmasa bile, hiç olmazsa kapitalizm bunu önlemek imkânını elimize vermektedir.

Yukarıda bahsettiğim reel ücretlerdeki artış nisbetinin yüz yıl daha sürdüğünü düşünün. Gene bu yüz yıl içinde radikal idealistlerin kollektif mülkiyet prensibini gerçekleştirme istikametindeki coşkunluklarının yerine herkesin mal, mülk sahibi olması şeklinde bir prensibi ikame ettiklerini düşünün. Bu takdirde, hür vatandaşların toprak yahut sermayeye yahut da her ikisine birden sahip olacakları günün uzak olmadığını düşünmek bir fantezi mi olurdu? Böylece, onlar bunu imkân dahiline sokacak yolu bir rüya uğruna terketmemiş olacaklardı. O zaman hayallerini doğru yolda kurmuş olacaklardı. Buna benzer bir hedef, İsviçreli iktisatçı Wilhelm Roepke tarafından çizilmektedir. Roepke, teklifinin hemen tatbik mevkiine kohulabilecek bir siyasî program olduğunu da belirtiyor. Civitas Humana adlı eserinde diyor ki: «Eğer sosyal hak diye bir şey varsa, bu mülkiyet hakkıdır. Böyle bir hakkı savunmayı hiç bir partinin ve hükûmetin kendine bayrak ve slogan yapmaması, aslında devrimizin karışıklığını, gösteren bir olaydır. Eğer siyasiler böyle bir sloganın muvaffak olamayacağını düşünüyorlarsa, muhakkak ki çok yanılıyorlar.»

Bununla beraber kanaatimce, servet üretimi nüfus kontrolüyle paralel gitmedikçe biraz daha iyi bir toplumu bile gerçekleştirmek mümkün değildir. Nasıl bir zamanlar sosyalizmle köklü bir şekilde evlenmişsek, gene ondan esaslı bir şekilde ayrılan bizler, Belloc'dan biraz daha gerilere gidelim. Adil ve bolluk içinde yaşayan bir topluma dair rüyaları berbat eden temel gerçeği, sosyalizmin ortaya çıkmasın-

dan çok önceleri görmüş olan Malthus'a dönelim. Dünyada çok insan vardır ve sayıları, şartlar iyi olunca çok hızlı artmaya başlamaktadır. Marx'ın iktisadî kurtuluş dininin en kötü tesirlerinden biri, bu biyolojik hakikati reformcuların ve onlarla birlikte ihtilâlcilerin kafasından silip süpürmüş olmasıdır. Halbuki, insanlığın sorunları arasında bu problem birinci sırayı işgal etmektedir. Kimse, alanında bir deha olan Dr. Jacob Rasin, yazılışı sırasında benim de yardım ettiğim Bolluk Yolu adlı kitabında, sentetik kimya veya biyo kimyanın, insanoğlunu bitki ve madenlere muhtaç olmaktan kurtararak nüfus besleme problemini halledeceği ileri sürülmektedir. Bu kitap, bir takım hayati gerçekler üzerine parmak basmaktadır. Ancak Dr. Rasin'in bütün hayalleri gerçekleşse bile, nüfus besleme problemi kökünden hallolmaz. Ancak ertelenmiş olurdu.

Elinizdeki şu kitapta bahsetmekte olduğum bir çok gerçeklerin maalesef çok tedrici bir şekilde farkına vardım, Ancak, bu nüfus problemi meselesi öteden beri kafamda yer etmiştir. Bolşevik ihtilâlinin ilk zamanlarında ve Lenin'in eserlerini ilk okuduğum günlerde kapıldığım heyecan içinde bile şunları yazmıştım:

«Emeğin üretim gücünü artırmak hususunda Lenin'in işaret ettiği çareler arasında insan üretimini azaltmak ve makul bir şekilde kontrol altına almak hususunda bir teklifi çok aradım. Sosyalist akım muhakka ki çok geçmeden nüfus probleminin dehşetinin farkına varacaktır. Bu uyanışın yakın gelecekte sosyalist akımın karakterlerinin tebellür edeceği Rusya'da olmasını çok arzu ederdim.»

Rusya hakkında aldanmıştım. Lenin hakkında aldanmıştım. Sosyalist akım hakkında aldanmıştım. Sosyalist akım hiç bir zaman bu meselenin önemini farketmedi. Bu gibi problemler, sosyalizmin yaşayıp, nefes aldığı lâf-ı güzaf dünyasının dışındadır. Sosyalizmden uzaklaştıkça problemi daha geniş ve karanlık bir şekilde gözlerimin önüne serildi. Gerek

psikolojik araştırma yapanların, gerekse siyasal bilimcilerin bu problem üzerine önemle dikkati çekmeleriyle durum son yıllarda aydınlanmıştır. 3 Mayıs 1954 de Birleşmiş Milletler Teşkilâtınca yayınlanan «Nüfus Hareketlerini Tayin Eden Faktörler ve Neticeleri» adlı kitap, eğer tedbir alınmazsa bizi neyin beklediğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Cânı gönülden girişilecek dünya çapında bir eğitim kampanyası, ancak uzun bir müddet sonra istatistiklerin işaret ettikleri tehlikeye set çekebilir. Daha ideal bir toplum yaratmak arzusuyla hareket eden ve eski sosyalist formülleri yırtabilecek kadar radikal bir zihniyete sahip kişilerin serbest piyasa ekonomisini savunmaktan sonra gelen en büyük görevleri, bu tedbirlerin alınmasını sağlamak olmalıdır.

İnsanlık istikbale ilerlerken, en önde «Daha az insan için daha çok mal sloganını» bayrak olarak taşımalıdır.

SUÇLU LİBERALLER

Sosyalizme halâ bağlı kalanlar, ekseriya bizim Lenin'in geri bir ülkede iktidara geçmesinin öldürücü sonuçlarının şokundan kendimizi kurtaramamamız dolayısıyla sürüden ayrıldığımızı ileri sürerler. Bunlar hiç bir zaman Lenin'in zaten desteklemiş olduklarını bir siper gibi kullanarak, tatbikatın sosyalizmi ulaştırdığı bu isterik neticeyi görmemezlikten gelebileceklerini iddia ederek, sosyalizmin uygun bir zemin ve zaman içinde istenilen mazbut sonuca ulaşabileceğini sanıyorlar. Lenin'in devlet mekanizmasının iplerini eline geçirmesinin veya Hitler iktidarının korkunç neticelerinin bizim kararlarımızı etkilediği doğrudur. Biz, bir ideal peşinde mesut olduğumuzdan dolayı, unuttuğumuz insanlık tarihinin acı hakikatlerini bu olaylar sayesinde hatırladık, Bu hatırlayışın ise, hazin olmadığını kim iddia edebilir? Hür ve eşilter toplumu tecrübesinin beşiğini seyrederken, bu tecrübeden tarihin en kanlı tiranlığının çıktığına şahit olan bir kimse için, bunun ezici ve hüzünlü bir sürpriz olduğunu kim inkâr edebilir? Ancak, şunu söylemeliyim ki, bu tiranlıktan ziyade onun hür ülkelerdeki liberal kafalarda yaratabileceği reaksiyonları gözlemek benim için çok daha sürprizli ve hüzünlü olmuştur.

Ben, Amerika'daki liberalleri ve hümanist reformcuları hiçbir zaman sürekli bir hedefe yönelmiş insanlar olarak görmemiştim. Eski günlerde bunlarla aramızdaki ayrılık çizgisinin kesin olarak çizilmediği zamanlarda bile, benim ancak emekçi sınıfın bizzat kendi haklarına sahip çıkmasıyla netice alınabileceği yolundaki fikrim ve daima bu istikametteki maksatlı teşviklerim dolayısıyla duygusal ve entellektüel ola-

rak onlardan ayrı düşmüştüm. Herbert Croly ve Walter Lippmann'ın çıkardıkları New Republic dergisini bu açıdan tenkit etmek benim sosyalist bir yazı işleri müdürü olarak en hoşlandığım şeylerden biriydi. Survey dergisi ile Villard'ın çıkardığı Nation dergisinin yayın politikalarını daha fazla tasvip ediyordum. Fakat bu dergilere de teorik açıdan muhaliflerim olarak bakıyordum. Bu dergilerin yayın sorumlularına ve onların peşinden gidenlere yumuşak başlı idealistler diyordum. Bu deyimle hoş olmayan gerçeklerin tesirlerini kendilerince küçümsemeye çalışan ve zecri hareketlere geçme yolunda hakikatleri konuşturmaktan korkan kimseleri kastediyordum.

Zihnin işi gerçeği örtmek değildir.
Bir idealden sadece
Soluk renkler kullanarak
Fakat insanları
Harekete geçirerek değiştirmektir.

mealinde, o günlerde bir de manzume yazdığımı hatırlıyorum. Proleterya ihtilâli fikrini terketmekle bu havadaki tutumum değişmedi. İnsanlık ümitlerinin en korkunç düşmanı gaddar hakikatler değil, bunların üstüne gitmeyen beyinlerdir. Bu sebepten, liberal aydınların, «Zamanımızın ihtilâlinin» şimdiye kadar anlaşıldığı ve uygulandığı şekliyle bir başarısızlık timsali olduğunu anlamalarını beklemek de beyhudedir. Bunu zaten onlardan hiç ümit etmemiştim. Ama onların Rusya'daki harabe karşısında aptalca bir zaafla oyalanarak ve aldanarak, hakikat, hürriyet, adâlet ve merhamet duygularına karşı tamamen âdi ve hürmetsiz bir ihanetin derinliklerine batacaklarını da düşünememiştim. Bütün duygusal ve zihnî şokların ilerisinde bu husus, beni sosyalist bir devlette hürriyet olamayacağı konusunda ikna etmiştir. Bu güya yükselmiş ve hürriyet kazanmış kafalar, kendilerini aldatarak eriştikleri zihnî bir rahatlık ile, hakikati görerek rahatsız olma

şıkları arasında bir seçim yapmak zaruretinden başkaca bir hususta herhangi bir korku, baskı yahut zaruretle karşı karşıya bulunmayan bu serbest beyinler, uzak bir memleketteki mutlak dehşeti, insanlığın mutlak surette geriye gitmesini, ilmin, sanatın, hukukun, insanca ümitlerin, medenî ahlâkın sönmesini görmemezlikten gelirlerse, acaba aynı şeyler kendi başlarına gelse bir şeyler yapabilecek, bir değer ifade edebilecekler midir? Bunlar, olsa olsa, özel teşebbüs sisteminin bir altın devir olarak özletecek, devlet mülkiyetini bir istismar âleti haline getirecek karanlık kuvvetlerin hizmetine gireceklerdir.

Bunlar karşısında gerçekten şoke olduğumu kabul etmekte bir mahzur görmem. Ama, bu konuyu bu kadarla da bırakmak istemiyorum. Bu suçlu liberallerden birçoğu aramızdaki görüş ayrılıklarına rağmen geçmişte benim dostlarımdılar. Bunların hareket saikleri hakkındaki şaşkınlığım gittikçe artıyor. Onlar niye kendilerine ihanet ettiler? Demokrasiye ihanet etmiş olmalarına rağmen, bu ihanetlerinin tam olmamasından dolayı kendilerini de kurşuna dizecek veya mazide hürriyete inandıkları ya da öyle sandıkları için onları bir kampta açlıktan ölüme terkedecek bir rejimin çıkarlarını desteklemekten ne umuyorlar?

Bolşevik ihtilâline kadar onların hareket saiklerini takip etmek zor değildi. Eski liberalizm hareketi mutlakiyet ve baskısına karşı bir tepki olarak doğmuştu. O sırada uğruna mücadele edilen hürriyet kavramı tabiatiyle serbest ticaret idealini de ihtiva ediyordu. Fakat serbest ticaret ve sanayi ihtilâli genel serveti o derecede artırdı ki, idealistler sadece fakirlerin yaşama şartları üzerinde durmaya başladılar. Aslında bu yaşama şartları eskisinden çok daha iyi idi. Ancak, sosyal vicdan sahibi olan insanların tutum ve ilgilerinde bir değişiklik meydana gelmişti. Çok akıllı bir Norveçli olan Trygve Hoff'un dediği gibi, ancak bu refah yükselişi sayesindedir ki, insanlar sosyal adalet gibi şeylerle uğraşma lüksüne

erişmişlerdi. Yoksulların genel yaşama şartlarını düzeltme istikametindeki ilk makul adım, şüphesiz ki serveti daha fazla artırmayı düşünmek olmuştu. Eğer sosyal vicdanın sızlamaları bu artışı önlemeseydi, her şey iyiye doğru gidecekti. Bu sızlanmalar servetin artışı yolundaki gelişmeyi yolundan saptırdılar. Daha servet herkese yetecek bir şekilde artmadan çok önce iş adamlarına hücuma geçerek kârların daha iyi bir şekilde dağıtımını temin için onların çalışmalarına sekte vurmaya başlandı. Servetin artışından daha hızlı bir tempo ile —iş adamları arasında da liberaller vardı— liberallerin vicdanlarının sızısı artmaya başladı.

Artık hürriyete karşı coşkun hayranlık duygularının yerini servetin daha iyi dağıtılması talebi almaya başladı. Liberalizm, hümanizmden ibaret hale geldi. Bu fikir ve haleti ruhiye değişikliğini, Marx'ın doktrinini anons etmesi de etkilemedi. Onlara hücum eden Marx, şöyle diyordu: «Hürriyete karşı gösterdikleri mücadelelerinin gayesi insan haklarını değil, sermaye kârlarını sağlamlaştırmaktır. Onların büyük ihtilâli, bir demokratik ihtilâl değil, bir burjuva ihtilâlidir,»

Onlar, gerçi hürriyetten halâ bahsediyorlardı ama, Marx da bahsediyordu. Onlarda hâkim olan endişe hürriyetin hâkim olduğu bir rejimde o zamana kadar görülmedik şekilde artan servetin daha eşit surette dağıtılmasıydı. Bu değişik tutumun zirvesine İngiltere'de, Liberal Partinin üyelerini, kapitalistlerin mallarını ellerinden almayı vaad eden İşçi Partisine kaptırmasıyla erişilmiştir. Amerika'da ise, liberal basın organları, New Deal politikasının yani devletçiliğin organları haline geldiler. İş teminine çalışan politikacıların hükûmeti, hürriyet gayesi uğruna değil, fakat büyük sermaye sahiplerine karşı büyük bir mücadeleye girişti. Bütün bu gelişmeler, Benjamin Franklin ile Harold Laski'nin söylemiş oldukları şu iki söz arasındaki tezatta saklıdır: Benjamin Franklin şöyle diyordu: «Biraz muvakkat güvenlik satın al-

mak için hürriyetlerinden vazgeçenler ne güvenliğe, ne de hürriyete lâyık değildir.» Harold Laski ise şunları söylüyordu: «Yoksulların nasıl bir hayat yaşadıklarını bilenler, gayet iyi anlarlar ki, iktisadî güvenlik olmadan hürriyet, sahip olunmaya bile değmeyen bir şeydir.»

Öyle ise suçlu liberalleri müdafaa sadedinde şu kadarı söylenmelidir: Totaliterliğin tarihte tekrar ortaya çıkışı onların hürriyete karşı olan sadakatlerini denemeye tabi tutuncaya kalar, yıllar boyunca liberallerin hürriyet ihtirasları körelegelmiştir. Sovyet tiranlığı için özür dilemekle ve seslerini çıkarmamakla veya Amerika'yı kara, Rusya'yı beyaz göstermekle ihanet ettikleri sadece hürriyet değildir. Medeniyete de ihanet ediyorlar. Medeniyetin temel değerlerinin tahrip edilmesine yardım ediyorlar. İnsanlığın terakkisinin her safhasında bir geriye dönüşü teşvik ediyorlar. Köleliğin geri gelmesi, işkencelerin tekrar ortaya çıkması, keyfî mahkemeler, mukavemetsiz mahkûmiyetler, ailelerin parçalanması, kavimlerin bir yerden başka bir yere sürgün edilmesi, toplu halde katliamlar, ilim, sanat, felsefe ve tarihin tahrif edilmesi, hakikat, adalet, merhamet, haysiyet ve insan hakları ölçülerinin bir kenara atılması, hattâ kahramanlık hakkının bile tanınmaması, vahşilik ve barbarlık devirlerinden bu yana uzun mücadelelerle kazanılan her şeyin mahvolması. Durum bana böyle gözüktüğüne göre, bir zamanlar toplumu daha hür ve eşit, hakikatlere daha çok eğilen, daha merhametli, daha âdil bir hale getirmeye kendilerini adamış olan arkadaşlarım, ya da onlar namına ben, şimdi bizim fikirlerimizin sonucu gibi ortaya çıkan bu yüz karası haller için ne diyeceğiz?

Herhalde onlar, taraf tutarak seçtikleri, bir takım gazete ve dergileri okuyarak hakikatlerden kaçıyorlar. Bir çok fikir ayrılıkları, tarafların sadece muayyen yayınları okumalarıyle bütün şiddetiyle idame olunmaktadır. Bu gerçek, bilhassa Sovyet komünizmi için doğrudur. Çünkü, komünizm,

Rusya'da ve beynelmilel alanda öyle bir takım yalanlar üzerine kurulmuştur ki; bunların şumulüne, nelere kadir olduğuna ve etkililiğine inanmak, sakladıkları hakikatlere inanmaktan da güçtür. Kremlin'deki şeflerin propaganda gayesiyle uyguladıkları yalanlarla gerçekleri birbirinden ayırma yeteneğini, bunların izleyicileri artık tamamen yitirmişlerdir. Bu olguyu bütün buutlarıyla anlamadan, gerçek doğrucularla gerçek yalancıları birbirinden ayırmadan Sovyet komünizmine lâyık olduğu hükmü verebilmek zordur. Bu husus da suçlu liberallerin müdafaası sadedinde ileri sürülebilir. Onlar, tarihin kendilerini hazırlamadığı bir anda, bir dolandırıcılığın kurbanı olmuşlardır.

Mamafih, onların büyük bir kısmı aldanmış değildir. Sovyetlerdeki hayatın dehşetini hatadan çok deliliğe benzeyen bir yutkunma ile yutuyorlar. Onlar, yumuşak başlı oldukları halde, sert bir şekilde mantık hudutları dışına çıkmışlardır. Merhum Harold Laski'nin bazı fikirlerine gene temas etmeden geçemiyeceğim. Hiç bir komünist aleyhtarı, ondan daha iyi, yakından ve derin bir şekilde Sovyet devletinin medenî değerleri ve hür bir hayatın nimetlerini nasıl yok ettiğini anlatamamıştır. Bunun yanında hiç bir komünizm taraftarı da ondan daha kuvvetli bir şekilde Sovyet devletini savunmamıştır. Bütün suçlu liberaller de, sanırım, bir yandan insan medeniyetinin bekası için önemli olan gerçekleri söylemek bir yandan da zihnî bir huzura kavuşmak için bazı gerçekleri görmemek tezadının pençesindedirler. Belki tabiatındaki gariplik, belki de kendinde gizli kuvvetler tahayyül eden bir deha hastalığı dolayısiyle Laski bu tezatın baskısı altında kalmamış, bilâkis safça ve sorumsuz bir şekilde ortaya çıkmıştır. Son defa onu 19 Eylül 1946 da bir toplantıda gördüm. Onun ruhundaki çatışmayı bildiğim için, onun zamanımızın İhtilâli Üzerine Düşünceler adlı eserinden Sovyet rejimi altındaki hayatın dehşetini en güzel tarif eden pasajların özetini daktiloya çektirip yanıma almıştım.

Bu toplantı esnasında ben Rus komünistlerinin cinayetlerinden bahsedince, Laski, şu cevabı verdi: «Ben hiç bir zaman Rusya'da cinayet işlenmediğini, hatalar yapılmadığını, anlaşılmaz aptallıkların olmadığını iddia etmedim. Birleşik Amerika ve İngiltere'de de vardır bunlar...»

Ben ise dedim ki: «Şimdi size Laski'nin yazdığı kitaptan Sovyetler Birliğinde işlenen cinayetlerin bazılarını okuyacağım. Acaba bunlardan hiçbiri İngiltere yahut Amerika'da işlenmekte midir?» Sonra şu aşağıdaki pasajlardan okuyabildiğim kadarını okudum:

«1936 Anayasasının hüküm ve vaatlerine rağmen Stalin'in taraftarı olmayanlar için söz hürriyeti ve hiç bir şekilde toplantı, basın hürriyeti yoktur. Herkes seçimin bir masal olduğunu bilir. Partinin politikasını reddeden bir kimse, aday olamaz. Oy puslalarında bile Stalin için övgüler vardır. Yabancılarla temas şüphe uyandırır. Seyahat hürriyeti son derecede sınırlandırılmıştır. Keyfî teklifler mümkün ve usuldendir. Muhakeme olmadan uzun müddet hapis yatanlar veya idam edilenler vardır. Vatandaşlar, devletin müsaadesi olmadan harice seyahat edemezler. Siyasî suçluların çoğu gizli yapılan celselerde yargılanır. Tutukluların, hâkim önüne çıkarılmalarını isteme hakları yoktur. Şahitlik mecburiyeti yoktur. Avukatla kendini müdafaa ettirme hakkı kesin değildir. Kollektif malları çalanlara veya bunlara hasar verenlere ölüm cezası verilebilir, hatta ceza kanununun 58. maddesine göre oynamak, kurcalamak bile hasar vermek sayılabileceğinden, ölümle cezalandırılabilir.»

Münazarayı idare eden bu anda beni durdurarak, Laski'ye sordu: «Bunlara cevap vermek ister miydiniz?» O toplantıda hazır bulunan arkadaşlarımın sonradan «hastaca» diye vasıflandırdıkları bir şekilde Laski, ellerini çaresizlik içinde açarak, «Hayır» cevabını verdi.

Laski, zamanımızın ihtilâli dediği ihtilâlin, devletin kontrol edilemeyen şehvetli sahipleri tarafından bu kadar zin-

cirlenmiş ve çiğnenmiş bir ülkede hürriyet ve insancı bir reform yaratacağına inanmak için herhalde kendince muayyen bir metot ve yol takip etmiştir. O bunu «ekonomik» ve «sosyal» kelimelerini, sanki bunlar başka başka gezegenlerdeki hadiselere aitmişler gibi karşıt ve yekdiğeriyle alâkasız telâkki ederek başarmıştı. Bu yukarıda listesini verdiği dehşet dolu şeyler, siyasî alanı doldururken, ekonomi alanı ona göre tatlı bir ışıkla parıldıyordu. Aynı kitaptan gene kısaltarak bazı pasajlar alıyorum:

«Dar manâsıyla ekonomik alanda, Sovyetler Birliğindeki halk kütleleri için, bundan önce hiçbir zaman tatmadıkları bir iktisadî hürriyetin gerçek zemini vardır. Tarlalarda ve fabrikalarda milyonlarca insan yaşadıkları şartları ıslaha çalışıyorlar. Sanayide patronların keyfî idaresi yerine bir takım objektif kaideler ve nizamlarla sınırlanmış kollektif bir idare sistemi kuruluyor. İşletmeler bir patronun keyfine göre değil,idare ve işçi temsilcilerinin katıldıkları tartışmaların neticesine göre idare ediliyor. Tarlalardq ve fabrikalardaki, işçilerin sıhhat ve emniyeti için gerekli tesisler kapitalist memleketlerde hayal bile edilemiyecek bir hızla gelişmiştir. Adalet mekanizması —siyasî suçlar istisna edilirse— diğer ülkelerin çoğundan daha üstün bir tarzda işlemektedir. Avrupa'da Jeremy Bentham'dan beri kimsenin hukuk usulünün ıslahı konusunda gösteremediği alâkayı, gerek hâkimler, gerekse avukatlar göstermektedirler.»

Müşahhas gerçeklere dayanan bir düşünüş tarzına sahip bir kimsenin şu yukarıdaki iki pasajı aynı kitabın aynı kısmına koyması, muhakkak ki abestir. Bir ülkede tutuklular hâkim önüne çıkma hakkından mahrumdur, istedikleri şahitleri dinletme hakkına sahip değildir, kendini her zaman avukatla temsil ettiremezken, nasıl olur da o ülkedeki adalet mekanizmasının bir çok başka yerlere nazaran daha üstün bir şekilde işlediği ileri sürülebilir? Bir işçinin başka bir işçiyi üzmesi veya onunla alay etmesi ölümle cezalandırılabi-

len bir suçken, iş emniyetinin bütün seviyelerin üstüne çıktığı nasıl iddia olunabilir? Böyle bir tezadı hangi ilâhi kuvvet gerçekleştirebilir? Seçimlerin bir masal, seyahat hürriyetinin kısıtlı, keyfî tevkiflerle, muhakemesiz idam ve hapis cezalarının bulunduğu bir memlekette sanayi idaresinde hür bir sistemin mevcut bulunabileceği ve söz hakkının olacağı nasıl tahayyül edilebilir? Bu durumda milyonlarca insanın huzur içinde yaşadıkları şartları daha da düzeltmeye çalıştıkları düşünülebilir mi? Aslında bu milyonların kurdukları anayasa hükûmeti, ancak kanunların, insanları mahkemesiz kurşuna dizmeye cevaz verdiği hazin bir rejime hizmet etmekten başka bir şey yapmamaktadır.

Siyasî ve ekonomik diye tamamen güya birbiriyle alâkasız iki sun'i ayırımı temsil eden bir toplumun, Marxizme sadakat bâbında ortaya konulması bir entellektüel canbazlık harikasıdır. Marx hayatı boyunca aslında pek de marifet olmayan bu ayırmayı gerçekleştirmeye çalışmıştı. Fakat gerek Marx, gerekse başkaları pek alâ bilirler ki, Rus halkı bu gizli siyasî baskılara maruz kalmışsa, bu hiç de onun iyiliği icabı olmamıştır. Eğer devletin sahipleri halkı bu kötü çember içinde hapsetmişlerse, böylece bir cennet kurmuş olmamışlardır.

Laski'nin, gerçekten uzak olan, bu görüşleri üzerinde bu kadar durmamın sebebi, bu fikirlerin birçok Sovyet taraftarı liberalin kafasının içini hem ham, hem de teferruatlı haliyle göstermesidir. Rusya'da olup biten canavarca olaylar karşısında tamamen kör değillerdir. Ama onlar sadece ekonomik alanda cereyan eden olaylar üzerinde durdukları ve siyasî alanı sanki başka bir gezegende imiş gibi bir yana bıraktıkları için, olanları sessiz sedasız seyretmekte, mütemadiyen ekonomik açıdan bir takım değerlendirmeler yapmaktadırlar.

Öyleyse, bu husus da suçlu liberallerin savunulması sadedinde zikredilmelidir. Onlar medeniyete karşı suç işlerlerken

akılları başka yerdedir. Yani akıllarınca fiillerini suç olmaktan çıkarmaktadırlar. Onlar kafalarında öyle bir manzara çizdiler ki, artık her şey o kadar kötü gözükmüyordu.

Komünizm taraftarı liberaller, siyasî köleliğe karşı Rus halkının iktisaden hür olduğunu mazeret olarak ileri sürerlerken, sosyalizmden yana olan liberaller de aynı ayırımı buna zıt bir şekilde kullanmaktadırlar. Onlar ise, iktisadi köleliğin bizi gerçek yani siyasi hürriyetimizden mahrum etmeyeceğini ileri sürüyorlar. Partizan Review'de, Philip Rhav İngiliz sosyalizmini, Dos Passos'un «İngiltere'de şahsi hürriyet satılmıştır.» şeklindeki iddiasına karşı müdafaa ederken, şöyle diyor: «Dos Passos'un gösterdiği delillere bakılırsa, bahsettiği tezat sadece ekonomik alanda gözükmüştür. Halbuki sosyalistler serbest ticaret hakkını hürriyet mirasının önemli bir unsuru telâkki etmiyorlar.» Devletçe plânlanan ekonomiyi müdafaa ederken, Stuart Chase de aynı yolu seçmiştir. İkisine de Friedrich Hayek şu susturucu cevabı vermiştir: «İktisadi kontrol insan hayatının sadece bir kısmının kontrol edilmesine müncer olmaz. Aslında hayatın iktisadi kısmı diğer kısımlardan ayrılmaz. İktisadi kontrol aslında bütün gayelerimizi gerçekleştirmemiz için elimizde bulunan bütün vasıtaları kontrol altına almaktadır.»

Aslında bu sun'i ayrımın gerçeğe aykırı olduğunu söylemek için ne Marx, ne Hayek'e lüzum vardır. Bildiklerini hayat gerçeklerinin ışığı altında değerlendirebilen herkes için gerçeği görmek mümkündür. Ama ne var ki, bu değerlendirme kaabiliyetine veya âdetine sahip olmamaları, Shelly'nin Şiiriyetin Müdafaası adlı eserinde yazdığı gibi liberallerin suçluluğunun en belli başlı sebeplerinden biridir. Liberaller, çok defa göz alıcı bir şekilde entellektüel kimselerdir. Ancak, sempati duydukları tarafı desteklemek için vicdansız ve kalpsiz şekilde mücerret düşüncelere sapabilmeleri de aslında bu vasıflarına halel getirmiyor mu? «İşçiler ve köylüler» «Kulaklar», «Esir kampları», «Merhametsiz idamlar» gibi lâf-

ları onlar şatranç tahtasında bir piyon gibi hissizce ve düşünmeden harcamakta, bunların ne gibi ızdıraplar demek olduğunu bir insan olarak düşünmemekte ve kolayca bunları örtbas edecek mazeretler bulabilmektedirler. Ancak vicdansızca kabul edilen mazeretlere dayanarak, aslında solcu ve liberal gibi sıfatlar esas anlamlarından uzaklaştıkları halde, halâ kendileri için bu sıfatları kullanabiliyorlar.

Eskiden birçok kötülüklerden arınmış diye bilinen liberalleri, gaddarlıktan yana tiranların kampına sokan, kaba bir sebep daha vardır. Bu da iktidara karşı duydukları gizli fakat mukavemet edilmez arzudur. Liberallerin ilk idealleri onların kendi memleketlerinde isyankâr damgasını yemelerine sebep olmuştu. Onlar, o zamanlar sadece iktidara ve müktesep hak iddiasındaki sınıflara karşı değil, fakat insanlar ve değerler arasındaki bütün mertebelere karşı vahşi bir itiraz havası içindeydiler. Bu, düşünen kafalar için muteber bir heyecan verici bir tutumdu; fakat aslında insan, yapılışı icabı böyle bir tutumu hayat boyu sürdüremez. Bütün tarih, insanlarda bir mertebeleşme içgüdüsü bulunduğuna, bunun genelliğine ve kuvvetine şehadet edebilir. Mukayeseli psikolojiyi etüd edenler, bu içgüdünün insanlık öncesi toplumlarda, hatta kümeslerde bile sert bir şekilde tezahür ettiğini belirtmektedirler. Konrad Lorentz'in Kral Süleyman'ın Yüzüğü adlı kitabında anlattığı çaylak kuşlarının kolonisindeki kast sistemi, bizim nedense sadece beşeri sandığımız bir takım müesseseler ve karakterler üzerine şaşırtıcı bir ışık dökmektedir. Böyle bir kuş kolonisinde bile seçkinleri tanıma, onların üstün kuvvetine boyun eğme ve prestije sahip olanlar altında hizaya gelme gibi birtakım içgüdüler bulunmaktadır. Bu içgüdülerin kökleri, topluluk halinde yaşama içgüdüsününki kadar derin görünmektedir. Bu içgüdüleri tanımamanın da kültürel bir yıkılışa sebep olacağı muhakkaktır.

Dwighl Mac Donald, suçluluğu geçici olan ve burada reklâm etmek istemediğimiz bir liberalden şöyle bahsediyor:

«Onun gibi olanlar için komünizm hastalığı nihayet kendilerini kınamaksızın bir iktidara bağlanabilme fırsatını buldukları sanısından doğmaktadır. Onların siyasi lisanı Amerika'da aşağılık görülen bir azınlığın lisanı iken, şimdi dünyanın altıda birinde konuşulan bir lisan oluvermiştir. Kuvvetli bir hükûmetin desteklediği beynelmilel bir hareket, şimdi onların yolu olmuştu veya öyle görünüyordu.»

Bahsedilen kişi için gerçek durum ne olursa olsun, 1930 larda liberal aydınlaımızı vuran, gündelikçilere karşı büyük sempati dalgası hakkında, böyle bir teşhisin varit olduğu inkâr edilemez. Bolşevik ihtilâlinin ilk yıllarında da tedhiş ve barbarlık görülmüştü ama bunlar, sistemli değildi ve asıl mahiyetleri anlaşılamamıştı. Bunlar, ideal bir ıslahatı gerçekleştirme çabaları içinde kaynıyorlardı; öyleyse, acaba neden o yıllarda yukarıda bahsettiğimiz sempati uyanamamıştı? Stalin'in olgunlaşmış ve sertleşmiş şekliyle ortaya çıkan polis devletini açıktan açığa savunan liberallerden biri kalkıpta Lenin ve Troçki zamanında böyle bir savunmaya girişmemişti. Çünkü, o zamanlar, durum belli değildi. Stalin devrinde ise, yerleşmiş ve emin bir iktidar vardı. Liberallerin şuuraltlarının derinliklerinde yatan iktidar veya iktidara mensup olma, onu temsil etme arzusu burada görülmektedir.

İnsanlık tarihindeki komünizm buhranı içinde bu kadar seçkin kafaların medeniyete ihanet etmesini ne bu karakter ne de yukarıda bahsi geçen diğer karakterler izaha kâfi gelebilir. Bunların hepsi de hürriyet tutkularını yitirmiş değillerdi. Bunların hepsi yalan kampanyasına kanmış ya da siyasi alanı, iktisadi alana karşıt kabul etme şeklindeki, bir ay ışığının altında kendilerine yutturulmak isteneni yutmuş değillerdi. Onların hepsi de beyni sulanmış veya kuvvete karşı ilkel bir hayranlıkla teshir olmuş kimseler değillerdi. Sanırım, en genel izah tarzı bir nevi ruhî korkaklıkta yatmaktadır. Hayat bir mücadeledir; nihaî ve müemmen bir zafere ulaşamayan bir mücadele. Bir takım ümitler peşinde koşan

idealistler ise, bulutlardan yere inip mücadeleye girecek güce sahip değildirler. Pek bir yere bağlanmak istemediklerinden aslında şuur altlarının derinliklerinde sığınacak bir yuva, bir inanç, yer yüzünde sadece onların hayal cennetinden ibaret olsa bile, bir mutlak aramaktadırlar. İşte Sovyetler Birliğinde de beğeniyoruz diye gösterebilecekleri sadece bu rüya kalmıştır. Bu eğilimlerinin ve vasıflarının vüsati onların zihinlerinin ne kadar bencil olduğunu da göstermektedir. Bütün zihinlerini kullansalar bile, öteki hemcinslerine biraz olsun ilgi duyan bir kişinin, Kremlin kamçısı altında inleyen milyonlarca saf kalbli namuslu insanın dehşetli hayatı karşısında duyacağı ızdırabı bir türlü duyamazlar. Bunu yapamazlar, çünkü o zaman vicdanları sızlayacaktır; onlarsa, acıdan hoşlanmazlar. Öyleyse bilsinler ki, dünya onların farkında olmadıkları kadar kötüdür ve onların sandıkları kadar kolayca nizama konamaz. Dünyayı iyileştirmek için yapılan mücadelenin sonu yoktur.

SAĞCI MI SOLCU MU?

Zekî insanların bazen ne kadar çocuksu olabileceklerini gördük; buna ilâveten öyle sanıyorum ki birçok liberallerin medeniyete ihanetlerinin sebebi sola mensup olma, radikal olma hevesidir. Siyasî hissiyat mertebeleri içinde muayyen bir ad altında anılmaya özendiklerinden, o adın icabı olan fikirleri savunuyorlar. Yoksa müşahhas bazı değerleri, iyilikleri veya fikirleri savunduklarından kendiliğinden o adı almıyorlar. Tukudides adındaki Yunanlı filozofun daha iki bin sene önce ortaya attığı fikirleri onlar günümüzde anlamamakta veya anlamak istememektedirler. Tukudides, şöyle demişti; «İhtilâl kargaşalıkları içinude kelimelerin manâları zorlanır ve değişir.» Bu kanunun ve ihtilâlciler tarafından girişilen kanlı tedhiş hareketlerinin tartışmasını yaparken, Tukudides en fazla mücadeleye «sınıf esprisi içinde değilde, parti ruhu içinde girenleri» kınamaktadır. Bu mütalâlar, insanı âdeta ürperten şekilde zamanımıza uygun gelmektedir. Çünkü Marxçı ihtilâlciler, sınıfla partiyi aynı şeymiş gibi kabul ederek lisana ilk darbelerini indirmişlerdi. Marx, filozoflar, dünyayı anlayacaklarına, onu değiştirsinler diye üstü kapalı bir lâf ortaya atmıştı. Lenin ise, açıkça işçilerin sosyalist bilincine kendi başlarına erişemiyeceklerini, burjuva entellektüellerinin yardımı gerektiğini söylemişti. Böylece Marx ve Lenin, sınıf demek parti demektir diyenlere zemin hazırlamışlardı. «Emekçi sınıfı» deyimi aslında gerçekten işçileri veya onların fikirlerini savunanları kasdetmiyor, işçilerin ne yapmaları ve düşünmeleri gerektiğine dair Marx'ın nazariyelerine inanan bir fanatik inanç sahipleri partisini kastediyordu. Bu masum görünen manevra, bir takım etimolojik ci-

nayetlere yol açtı. Meselâ Kızılordunun bir ülkeye girerek, milletin yüzde otuzunu öldürüp, önüne geleni tevkif edip, sürüp, ırzına geçmesine «Kurtuluş» adı verildi. Böyle bir «Kurtuluş» tan sonra ortaya çıkan tam bir tiranlığa da «Halk demokrasisi» adı lâyık görüldü.

Demagogların bu ham hilelerini teşhis için birazıcık kaabiliyet yeter de artar bile. Ama bunların yanında hakikatleri öldüren daha yavaş gelişen, daha müessir, kuvvetli ve sanatkârane bir şekilde yapılan demokratik sosyalizm demogojisi, daha tehlikelidir. Lenin, Finlandiya'da durmasından, Stalin'in Doğu Avrupa ve Asya'da iktidarını genişletmesine kadar geçen süre içinde «Kurtuluş» ve «Demokrasi» kelimeleri, nasıl değişiklikler geçirmişlerse, son yüz yıl içinde sol kelimesinin manâsı da o kadar değişiklikler geçirmiştir. Başlangıçta, XVIII ve XIX uncu yüzyılların demokratik ihtilâlleri sırasında bu kelime yerleşmiş iktidarlara karşı ferdî ve şahsî hürriyetleri savunan unsurları ve gurupları gösterirdi. 1789 daki Fransız meclisinde asiller halâ meclis başkanının sağında şeref mevkiinde oturuyor, bunun için radikaller de mümkün olduğu kadar sola sürülmüş bulunuyordu. Ortadaki yerlerde ise, görüşlerini ve hissiyatını kontrol edebilenler tampon olarak kalıyordu. Bir çok Avrupa Parlâmentolarında bu şekilde oturmak emsal teşkil etti ve aslında bir protokolden ibaret olan bu sağ - sol meselesi cihanşumul siyasî bir anlam kazandı. Kısa bir müddet sonra asiller tamamen meclisten dışarı atıldılar. Ama gene sağdaki kapıdan... Mutlak ferdî hürriyet taraftarları, anarşistler meclisin dışındaydılar ama gene binanın solunda toplanıyorlardı.

Kişilere göre istisnalar ve anlayış farkları olmakla beraber, sağ ve sol terimlerinin anlamları hakkında kimse pek tereddüde düşmüyordu. Özellikle Avrupa'da sağcılığa veya solculuğa delâlet eden şaşmaz alâmet ve nişaneler pek çoktu. Sağcılar, üniformalardan, madalyalardan ve hierarşik

mevkilerini gösteren işaretlerden hoşlanırlardı. Solcular, basit giysilerden hoşlanır, ne kadar solcu olurlarsa giyinişleri de o kadar basit olurdu. Bohem, bir ihtilâlci, yumuşak bir kep, yumuşak ve buruşuk yakalı bir ceket giyer ve gevşek bir gravat takardı. Sağcılar, ünvanları ve merasimleri severlerdi. Başkalarıyla konuşurken daima bir mesafe muhafaza ederlerdi. Büyük şahsiyetler önünde saygı ile eğilir, alelâde insanlara yukarıdan bakarlardı. Solcular, herkesin elini sıkar, merhaba derlerdi. Niye demesinlerdi? Sağcılar gerek kendi içlerinde, gerekse dışta muntazam bir asayişten yanaydılar. Solcular, nizamların lüzumuna sadece o nizamlar vatandaşın hak ve hürriyetini koruyorsa taraftardılar. Sağcı klâsik ve herkesin kabul ettiği fikirlere eğilimliydi. Solcu, klâsik fikir ve müesseseleri hemen devirmeye hazır ve her konuda bağımsız bir araştırmaya girişmeye eğilimliydi. Bütün bu karakterler, bilhassa yerleşmiş iktidar kuvvetlerine karşı tutumları, sağcılarla solcuları kesin bir şekilde birbirinden ayırıyordu. Bu konuda yazdığı, insanı epeyce düşündüren bir meselede J. Pera şöyle diyor: «Bir tarafta devlet, öte tarafta fert, işte bu çatışmanın ağırlık noktası buradadır.»

Şimdi ortada dönenlere bakılırsa, sağ ve sol kavramları yalnız ağırlık noktaları bakımından değil, bütün diğer esaslı noktaları bakımından da yer değiştirmişlerdir. Amerika'da ve sanırım bütün Batı ülkelerinde solcu denince Sovyet tiranlığından dehşet duymayan ve kendi memleketinde devletin bir dev haline gelmesini kabullenen bir kimse hatıra geliyor. Apuletlerin, nişanların ve rütbe tavırlarının Rusya'da geri getirilmesi, Stalin'in önce Mareşal, sonra da Generallissimo, yani asker diktatör ilân edilmesi, Kızılordunun kaz adımını kabul etmesi modern solcunun hislerini rencide etmemektedir. Bir kişiye adetâ Tanrı gibi tapılması, zamanımızın sosyalistini isyan ettirmiyor. İnsan haklarını savunmak yerine, insan haklarını baskı altına almak gayesi üzerinde yoğunlaşan bir hukuk sistemi ve eğer buna yetecek kanun

yoksa, hükûmet kararları, hatta polisin kararları ile işlerin idare edildiği bir sistemi bu günkü solcu, kabul etmiş, onu mazur göstermeğe çalışmıştır. Bu rejimde hareketler ve âdetler gayet sert bir şekilde sınırlandırılmış, fikirler asla şaşmaz telâkki olunan otoritelerce empoze olunmuş, değer yargıları her alanda mecburi olarak tesbit edilmiş, askerî ve siyasî hayatta olduğu kadar, sınaî hayatta ve kamu hizmetlerinde sabit bir hiyerarşi ve zorla kabul ettirilen statüler itirazsız yutulmuştur. Kısacası, bir zamanlar sağın alâmeti olan her yargı ve tercih, her karakter ve hareket tarzı şimdi solcular, ya da sol denilen kanatça desteklenmekte ya da görmemezlikten gelinmektedir.

Bunun böyle olduğu, eğer herkesçe görülüp anlaşılsaydı, durum pek de zararlı olmazdı. Ama sol teriminde ilk başlardaki cazibe, halâ o kadar mevcuttur ki, —hiç olmazsa idealist bir macera için hazır olmak gibi bazı iymâlar gibi— solculuğu bir rozet olarak yakalarına takabilmek için bir çok arslan yürekli (!) liberalist, şimdi Kremlin tahtındaki lâyık olmayan tiranların ayaklarını öpmeğe hazırdır. Ben, aslında onları anlıyorum. Çünkü, hayatım boyunca baştaki gibi solcu kaldım; değişen ben değilim, solcu cephedir ve şimdi bana sağcı denildiğinde içimde burkulma duyuyorum.

Bu anahtar terimlerin tersleştirilen anlamları karşısında ne yapmak gerektiği problemi gerek benim için, gerekse toplum için vahim ve üzücü bir hal almıştır. Hastalık gibi büyüyen ve yavrulayan bir devletin hürriyetleri boğmasına karşı özgür ferdi savunmaya çalışanların tarihin ve lisanın kendilerine oynadığı bu oyunu bozabileceği bir etimolojik çare olmalıdır. Belki bu oyunun nasıl kurulduğunu tetkik edersek, çaresini de bulabiliriz. Bunun içindir ki, son yüz küsur yıl içinde yani demokratik ihtilâllerden bu yana nasıl olup da sağın sol, solun da sağ haline geldiğini gördüğüm gibi anlatacağım.

Modern demokrasi, üzerinde iki kelime yazılı bir bayrağın gölgesinde doğmuş ve gelişmiştir. Bu kelimeler, hürriyet ve eşitliktir. Amerikan İstiklâl Beyannamesinde bu kavramlar, birbirinden ayrılmaz halde yer almıştır. Fransız ihtilâlinin savaş sloganında bu iki kelime de mevcuttu ve slogan neticede Fransız Cumhuriyetinin armasına geçti. Bu kelimeler, 4 Temmuz Amerikan istiklâl bayramlarında verilen bütün nutuklarda geçer, Hür ve eşit lâfı, Amerika'da demokrasi kelimesi kadar çok kullanılır.

Eskiden bu kelimelerin anlamları birbirine çok yakındı. Hürriyet halkın kendini idare edenleri seçmesi, eşitlik te herkesin bir oya sahip olması demekti. Hürriyet hukukun hâkim olması, eşitlik bütün fertlerin kanun karşısında eşit olması demekti. Hürriyet, kişiler arasında bir takım içtimaî sınıf engelleri olmaması, eşitlik de gene aynı şey demekti. Bu kavramlar arasında bir karışıklık olmuyordu, çünkü hayat basit, arazi geniş ve konuşmalar, dedikodular da politik olmaktan öteye pek geçmiyordu. Fakat hayat karmaşık hale gelince, kalabalık artınca, sanayileşme başlayınca hürriyet ve eşitlik kelimeleri de zıt anlamlar kazanmaya başladılar. İnsanlar arasında, ekonomik bakımdan hatta pek mutlak olmayan bir serbesti bile varsa, bir takım eşitsizliklerin doğması mukadderdir. Öte yandan, iktisadî serbesti bir takım itidal tedbirleriyle sınırlanmadıkça, insanların iktisadî bakımdan aynı seviyeye gelebileceklerini düşünmek bir hayaldir.

Demokratik fikirleri insanlar arasında iktisadi münasebetlere teşmil eden sosyalistler olmuştur. İktisadi eşitliğin kabili tatbik olduğunu, hatta bunun iktisadi ilişkilerin gelişiminin tabiî bir sonucu olduğunu ileriye süren de Marx'tır. Rekabet piyasasını ilga etmek ve bütün servetin devlet tarafından üretilip dağıtılmasını sağlamak suretiyle eşitliği ekonomik bakımdan gerçekleştirmeyi Marx teklif etmiştir.

Hürriyetin, bunun tabiî bir sonucu olarak geleceğini

vaadetmişti. Geçici bir diktatörlük devresinden sonra devlet tamamen ortadan kaybolacaktı.

Devletin tamamen ortadan kalkmasına kadar sürecek olan bu geçiş devri nosyonunu ortaya atmakla hürriyet ve eşitlik arasındaki kaçınılmaz çatışmayı gizliyordu. Hürriyet ve eşitlik arasında aslında bir seçim yaparak, eşitliği tercih etmiş olduğunu, yani kendi deyimiyle sınıfsız bir toplumu seçtiğini ve bunu gerçekleştirmek için de devlet ne yaparsa yapsın, rıza göstermeyi teklif ettiğini perdelemiş oluyordu. Solculardan, hiç olmazsa onların büyük bir kısmından aslında kendisinin sağcı olduğunu saklamış oluyordu. O, gerek iç yönelişleri, gerekse yetişme tarzı itibariyle Hegel'ci bir devlet otoritesi taraftarı, Bukharin'in deyişiyle «Kelimenin tam manâsıyla bir burjuva» idi,

Marx'ın bu gerçekleri bile bile gizlemiş olduğunu veya devletin ortadan kalkacağını söylediği zaman, bunu kandırmak için ortaya attığını iddia etmiyorum. Tipik bir Alman filozofunun bütün ateşliliği ile sadece kendi temennilerinden ibaret olan bir çok şeyleri gerçek sanıyordu. Lenin de buna inandı. Ekim ihtilâlinin arefesinde basılan Devlet ve İhtilâl adlı risaleyi veya bundan altı ay sonra Sovyet denilen idare kurullarının kongresine hitaben söylediği program nutkunu okuyup da dialektik felsefesinin vaadlerine onun samimiyetle inandığından şüphe etmek mümkün değildir. Fakat içtimai âdetleri dışında, o da karakteri itibariyle bir sağcı, merkezi otoritenin ve ona bağlılığın ateşli bir taraftarı idi. İktidarı ele geçirdiği ve kahraman olduğu günlerde, «Geçiş devresi diktatörlüğü» bayrağı yani yutturmacası altında, solcu sosyal ihtilâlcileri ve hatta bir kaç anarşist toplayabilmişti. Fakat, onlar kısa zamanda Lenin'in partisinin ne biçim bir disiplin âleti, ve nasıl disiplinli bir kuruluş olduğunu gördüler. Bunlardan Lenin'in izinden ayrılıp da kurşuna dizilmemiş veya zindana atılmamış olanlar, onun tarihte eşine rastlanmayan bir şekilde, ferdî ve kişisel hürriyetleri küçük gö-

ren ve en küçük teferruatına kadar otoriter olan bir parti devletinin temellerini nasıl attığını hayal kırıklığı içinde seyrettiler.

Aslında karmaşık bir ideolojik gelişmeyi bu suretle son derece basit bir hale getirmiş oluyorum. Marxistlere göre siyasi hürriyet sadece istismar eden sınıfların istismar hürriyeti olarak telâkki olunuyordu. Onlar, iktisadî eşitliğin hürriyeti getireceği iddiasındaydılar. Bu anlayış, mücerret mantık bakımından, eşitlik ve hürriyet ideallerini bağdaştırmaya müncer olsa da fiiliyatta, bütün hürriyetlerin temeli ekonomik serbesti olduğundan Marxistlerin ekonomik nedenlerle siyasî hürriyetlere karşı çıkmalarını eleştirmek mümkündür. Güya gündelikçi sınıfını ve dolayısıyla bütün toplumu zincirlerinden kurtaracak olan servet üretimi şekliyle ilgili ekonomik eşitlikti. Halbuki, şimdiye kadar olayların binlerce defa ispat ettiği gibi, böyle bir eşitlik, bir takım yeni icat, geniş çapta, şiddetli sınırlamalar olmadan kurulup sürdürülemez. Bunun içindir ki, Marx'ın «Hür ve eşitlerin toplumu» sloganı, bunu desteklemek için bulduğu bütün metafizik bahane ve izah tarzlarına, dialektiğin sihrine ve bütün gücüyle yaptığı tutkulu ve derin ekonomik tahlillere rağmen, bir tezatın ifadesidir. Bir toplumda ferdin ekonomik bakımdan eşit hale getirilmesi için, onun ekonomik hürriyetlerinin elinden alınması zorunludur.

Bu gerçeğin yavaş yavaş su üstüne çıkması, sanırım ki, sağ ve sol terimlerinin manalarının yer değiştirmesini gerektiren en belli başlı âmil olmuştur. Rusya'nın dışında hiç bir aklı başında kimse, artık devletin ortadan kalkacağına inanmamaktadır. Ama buna rağmen, dikkatleri hürriyet üzerinden alarak eşitliğe çevirmek için ortaya atılan masallar aşırı demokratlar arasında halâ rağbet görmektedir. Değişen derecelerde de olsa, onlar halâ demokrasiyi, iktisadi münasebetler alanına teşmil gayreti içinde bocalıyorlar. Demokrasinin iktisadi eşitliği gerçekleştirmesiyle siyasi hürriyetle-

rin hiç biri iki yön arasında veya iki ideal arasında seçim yapma durumunda bulunduklarını idrak etmiyorlar. Bu iki şık, devlet baskısından azâde olmak veya devlet baskısıyla eşitliği zorla gerçekleştirmek şıklarıdır. Bunlar, üstelik bilinçli olmamakla beraber, kısmen Marxizmin, kısmen de kilise dininin yerini alan lâik hümanizmanın etkisi altında baskıyla gerçekleştirilen eşitlik şıkkını seçmiş gibi davranmakta yani kayıtsız şartsız bu istikamete yönelmektedirler. Kendilerince onlar halâ solcudurlar ama gerek merkezî bir otoriteye gösterdikleri müsamahanın derecesi, gerekse ferdî irade üzerindeki devlet kontrolüne karşı hoş görürlükleri, sağ ve sol terimlerinin ilk defa siyasi alana çıktığı günlerdeki sağcılara taş çıkartır vaziyettedir.

Ana fikir olarak hürriyeti eşitliğe tercih eden herkese ya da yüksek bir hayat seviyesi için iktasadi hürriyetin vazgeçilmez olduğunu idrak eden herkes için bu durum bir problem teşkil etmektedir. Bu kişiler, günlük konuşmada kendilerini eskiden sağ denilen fikirlere sahip kimselerden, hangi adı veya tabiri kullanarak ayıracaklar? Sol kelimesini artık kendileri için kullanamazlar. Tabiatıyla bu sefer liberal terimine sarılacaklardır. Bu terim, aslında tarihî anlamı göz önüne alınarak kullanılırsa, onların tutumunun özünü tasvir edebilir. Çünkü serbest ticaret ve rekabet ekonomisine eğilimli olmak demektir. Ama bu iyi kelime de günlük siyasi lisanda sola doğru, —yani bu günkü sola doğru— kaymaktadır. Ferdî görüş ve tutum farkları karşısında açık fikirli olmak veya devletin müdahalesine karşı çıkmak anlamına geleceği yerde, liberal kelimesi yanına sağcı bir sıfat konulmazsa hemen solcuyla aynı manâya geliyor. Herhalde liberal terimi, serbest piyasa ekonomisine devletin müdahalesine karşı çıkan veya kollektivist fikirlerin yayılmasına mani olan anlamına bu gün ilk nazarda gelmemektedir. Philadelphia belediye başkanı Joseph Clark, Atlantic Monthly'de çıkan bir yazısında, liberali şöyle tarif ediyor: «Kelime oyunlarını bir

yana bırakarak işin esasını şöyle ortaya koyalım: Liberal; belediye, eyalet, millet ve milletlerarası seviyelerde, içtimaî, siyasî ve iktisadî adaletin terakkisi için hükûmetin bütün kudretini kullanması gerektiğine inanan kimsedir.»

Liberal kelimesinin anlamındaki bu değişikliği doğuran belli başlı sebeplerden biri, bana öyle geliyor ki, XIX uncu yüzyıl ve sonrasında ortaya çıkan ilerleme konusudaki iyimserliktir. Gerçi liberaller her kötülüğe karşı sosyalizmi bir panzehir olarak görmeye itibar etmediler ve dialektik maddeciliğin masallarına önem vermediler ama, pek üzerinde durup düşünmeden belirli bir şuur altı hisle dünyanın sosyalizm istikametine gittiğinden emindiler. John Stuart Mill gibi muazzam analizci bir kafaya sahip olan bir düşünür şöyle diyebiliyordu: «Liberal, siyasi prensipler için ileriye bakan bir kimsedir; bir muhafazakâr ise, geriye bakar.» Bunun içindir ki, ortalama bir adamın veya lisanına istediği gibi şekil verebilen kelime hazinesi zengin bir kimsenin, liberallerin eski hayat felsefelerinden birine bağlanmaktan ziyade, istikbale açık bir zihinle baktıklarını düşünmesi normaldir. Liberal kelimesi genel iyimserlik havası içinde ilerleyişe uymaya hevesli ve hazır manâsını kazanıyordu. Nitekim New Republic mecmuasında bazen liberal yerine açıkça ilerici kelimesinin kullanıldığını hatırlıyorum.

Fakat Kraliçe Viktoria devrinden kalma kör bir dev olan ilerici kavramı, bizi öylesine çıkmaz bir tünele sürükledi ki, şimdi hürriyetler üzerinde gerçekten duran ve endişe duyanlar, yeni bir ışık bulabilmek için tamamen geri dönüp bu karanlıkta yeni bir yol ve istikamet tespiti gibi güç bir işle karşı karşıyalar.

Bu basit ve hazin bir gerçektir. Bu arada, aslında kendini bir kaarnlığa atmakta olan kimselerin tutumu, ortalama bir adamın kafasındaki kavramlara göre liberal ve ilerici sıfatlarına lâyık olabilmektedir. Kıymetli liberal kelimesini ölümden kurtarmak için bir sıfat bulmaya çok kereler teşeb-

büs edilmiştir. Wilhelm Roepke, çok takdir ettiğim Zamanımızın İçtimai Krizi isimli kitabında, «Liberal muhafazakârlık» tabirini kullanıyor. Kitabın başka bölümlerinde de «Yapıcı» veya «Gözden geçirme taraftarı» sıfatlarını kullanıyor. Hatta bir yerde, eskiden tamamen iktisadi bir doktrine işaret eden liberalden kendi kullandığı anlamda liberali ayırdedebilmek için sosyolojik liberalizm tabirini kullanmıştır. Granvill Hicks ise, pek ustaca olarak, «Eleştirici liberalizm» tabirini kullanmıştır. Ancak bu tabir daha ziyade edebî açıdan değerli olup, siyasal anlamda pek önemli değildir. Berger Perrin, bana Paris'ten yolladığı bir risalesinde, kendini «Spritüel liberal» olarak vasıflandırıyordu. Buna benzer bir görüş açısını Los Angeles'te yayınlanan İnanç ve Hürriyet isimli mecmua da benimsemiştir. Ne var ki, muayyen bir siyasi ve iktisadi nizamı ortaya atmak için siyasi ve iktisadi olmayan sıfatları işe karıştırmak ne akıllıca, ne de mantıkidir. Berger Perrin'in kullandığı «İnsancı liberalizm, gerçekçi liberalizm» gibi terimler de bana kalırsa daha az da olsa aynı hatanın kurbanıdır.

Bazılarıyla konuşurken benim de kullandığım «Bilimsel liberalizm» tabiri de belki aynı açıdan tenkit edilebilir. Benim bu terimden kastettiğim, kollektivist programla birlikte Marxçıların temenni ve hayallerden ibaret metafiziğinin, ütopyacı sosyalizme nazaran daha bilimsel olduğu iddiasını, reddetmekten ibarettir. Marxçılar, bu idealleri ile tam dört neslin radikallerini resmen kandırmışlardır. Öte yandan bu bilimsel sıfatı sabit ve önünde eğilinen bir doğmadan ziyade, sosyalizmin bir hipotez olduğunu kabul eden liberal bir tutuma işaret etmektedir. Bu tutum, aslında muhakkak ki, yerindedir. İnsanlığın umudu doğmalarda değil, içtimai bir hayvan olarak onu ele alan ilmin, ilerleyen metotları ve tedricen varılan neticelerinde yatmaktadır. Yoksa doktrinlere kapılmakta veya bir çare-i kül, ya da panzehir teklif eden ,toplumda panik yaratacak bir takım kutsal kitaplarda değil.

Mamafih, bu bilimsel sıfatının da teknik ve lâboratuar kokan bir havası olduğundan siyasi anlamda kullanılması pek doğru değildir. Bir çok kimselerde bu terim, spritüalist liberalist teriminden de daha fazla olarak, yeni bir siyasi mezhep kokusu verecek ve sadece bilimsel bir tutumu kastettiği kolay kolay benimsenemiyecektir. Zaten son zamanlarda insanla ilgili incelemelerde bilimsellik iddiasına karşı epeyce büyük bir tepki görülmektedir. Bilimsellik, içtimai sorunlarla uğraşanların, fiziksel bilimlerin metotlarını taklit etmeğe ya da kendilerine öyle bir süs vermeğe kalkışmaları olarak görülmektedir. Bu bir talihsizliktir; çünkü aslında ilim insan bilgisinin hazinelerinin ve insan zekâsının herhangi bir problemi çözmek için bıkıp usanmadan ve ustalıklı bir şekilde, bir disiplin içinde kullanılması demektir. Eğer vardığımız sonuçların doğru olmasını istiyorsak, her alanda disiplin gereklidir. Yani hemen karara varmamak, şahsiyata yer vermemek, mantıkî olmak için sabır ve öte yandan delil bulmak hususunda bir tutkunun yaratacağı disiplin... Metotodolojik farklar, sadece konuların farklı olmasından doğmaktadır. Bunun içindir ki, aslında ilmî olmadıkları hâlde, ilmî kisveye bürünenleri teşhir ettikten sonra, gerçek ilmîliğin tabiat ilimleri metodolojisinden ibaret olmadığını da belirtmek lâzımdır. (Hayek, İlmîlik ve Toplum Etüdleri başlıklı bir yazısında bu hususu belirtmektedir; Economica 1944) Esasen bütün bu tepkileri yaratan sosyal bilimcilerin matematiksel fiziğe lüzumundan fazla kur yapmalarıdır ki, bundan vazgeçmelidirler. Çünkü, böyle bir pohpohlama sosyal bilimcilere bir mevki kazandırmayacağı gibi, esasında fizikçilerle sosyal bilimciler arasında bilimsel olma bakımından yukarıdaki bilim anlayışımız çerçevesi içinde pek fark olmadığından gıpta da lüzumsuzdur. Örneğin fiziksel bilimler alanında kâinatın şekil, hareketleri, büyüklüğü hususunda mütemadiyen değişen ve kolayca mazeretler bulan açıklamalar karşısında, bu kanaatim daha da kuvvetlenmektedir.

Son yapılan bazı istatistik araştırmalara göre, muhtelif ülkelerde iki yüz kadar çok nüfuslu şahsiyet —devlet adamı, iktisatçı, sosyolog, tarihçi, filozof, reklâmcı gibi— liberal ilkelerin rönesansını beklemekte ve buna özlem duymaktadırlar. Bu şahsiyetlerin siyasi görüşlerini incelemiş olmadığım halde, diyebilirim ki, herhalde onları günlük konuşmada Sovyet sempatizanı, İngiltere'deki plânlı ekonomi veya Amerika'daki New Deal politikası taraftarı bir takım liberalistlerden ayırmak için bir sıfat veya deyim bulunmalıdır. Çünkü, böyle bir deyim, halen yoktur.

Ludwig von Mises tarafından kullanılan «Gerçek liberalist» terimi ise, bir hipotezin gelişmelerini bekleyen bir kimseden ziyade, mazide kalmış bir doğmaya sıkı sıkıya bağlı bir kimseyi tasvir eder havasını taşımaktadır. Mücerret bir isim olarak son derece normal görünen «Yeni liberalizm» terimi de herhalde pek fazla bir şey ifade edemez. Bir kimse bugün kendine yeni liberal diyerek bir takım görüşler ortaya atsa, hedeflerine nasıl olsa yıllar sonra bile ulaşamayacağından, bu yenilik kaç yıl devam edecektir?

Liberal kelimesini yeniden vaftiz etme babında liberal Roepke'nin «Liberal muhafazakâr» buluşu —ki, bir zamanlar Robert Peel'in izleyicileri için kullanılmıştı— bana en uygunu gibi gelmektedir. Bu tabir, bir kere medeniyetin kendini müdafaa durumuna düştüğünü göstermektedir. Yani dünyanın gittiği istikamete gitmek şeklindeki ilericilik yanlış olacaktır. Böyle bir tabirin işaret ettiği görüşe göre, serbest piyasa iktisatçılarının gayretlerini teksif edecekleri nokta, geçmişte ilerlemeyi sağlayan zarurî çerçeve ve âletler neler olmuşsa, bunları muhafaza etmek olacaktır. Bu, muhafaza edecekleri değerler eskiden liberalizm adı altında toplanıyordu. Liberalizm ve muhafazakârlık kelimelerinin yan yana getirilmesi, bunun için uygundur. Bu deyim, gerek demagogların ahlâksızlıklarına, gerekse tarihin lisana getirdiği daha tes-

piti güç bozulmalara karşı esaslı bir mukavemet gösterebilecektir.

EK NOT (1962)

Bu kitabın ilk baskısında yazdığım bir ek notta, «Hürriyetçi» kelimesini reddediyordum. Çünkü bu kelimenin fildişi kulelerinde yaşayan anarşistlerle ilişkisi vardı ve ekler kullanılarak meydana gelmiş bir kelimeydi. Ama kendime bir ad bulmak zorunda kalınca, «Hüriyetçi (serbestiyetçi) muhafazakâr» deyimi dilimin ucuna geldi. Babil kulesini hatırlatan mevcut çeşitli yaftalar arasında bu deyimin çok faydalı ve lüzumlu birkaç vasfı vardı. Bir kere liberal kelimesinin eski anlamı içindeki hürriyet idealini vurguluyor, öte yandan muhafazakârların bütün programının sadece oturmak olduğu şekilde bir tenkidi de önlüyor. Bir takım bağımlılıklar ve sınırlama ve itidal tedbirleriyle dolu bir dünyada hüriyetçi kelimesi bu sınırlara karşı çıkış intibaını yaratıyor. Aynı zamanda hürriyeti gerçekleştirme işini, sıkı disiplinli gizli cemiyetler ve hürriyeti geliştirmekten ziyade, yeni bir tiranlık kurmaya varacak süper vatanseverlik iddiası taşıyan aşırı ve sakat örgütler yoluyla yapmaya kalkışmayacağınızı da belirtiyor.

Hürriyetçilik vasfının bir avantajı da aslında lâik olması gereken siyasî mahiyetteki bir tartışmaya dini karıştırma tehlikesini uzakta tutuşudur. Çünkü tarihte serbestiyetçiler hiç bir zaman dinden medet uman kimseler olarak değil, bilâkis lâik kimseler olarak tanınmışlardır. Ve hattâ din kurallarına karşı da çıkışları olmuştur. İnsanlığın mükemmelleştirilmesi konusunda hayal kırıklığına uğrayan bir kimse, eğer hüriyetçi ise, bunu Tanrının bir musibeti olarak kabul etmez, insanlık gelişiminin bir gerçeği olarak görür. Aksi takdirde, gerici ve karışıklığa boğucu bir kimse vasfını kazanır. Amerikan Cumhuriyetinin kurucuları lâiktirler. Bu kurucular, daima iyi sonuçlarını göreceğimiz bir şans eseri olarak ortaçağ teolojisinin değil, siyasî tarihin öğrencileri ve inceleyicileri idiler. Senatör Goldwater, Amerikan prensipleri diye ortaya attığı fikirler arasına şunu da yerleştirmişti: «Kaabiliyeti, tutumluluğu, teşebbüs sahibi olmayı cezalandırarak bütün insanları aynı seviyeye getirmek isteyen bir hükûmet veya siyasi sistem, açıkça hürriyet kaynağı olarak tanıdığımız Tanrının iradesine karşı çıkmakla suçludur.»

Düşünen bir insan tarihte Tanrıyı temsil ettiklerini iddia edenlerin yaptıkları âdillikleri hatırlarsa, muhakkak ki Goldwater'i desteklemekte vcdanen tereddüde düşecektir. Çünkü aslında bizim hürriyetlerimizin kaynağı, Anglo saxon ecdadımızın, bu hürriyetleri kazanmak ve teminat altına almak için güya Allahtan korkan Kral ve baronlara karşı verdikleri kahramanca mücadeledir. Bu gerçeği gören ve buna inananları Goldwater acaba kendi taraftarları arasında görmek istemiyor mu?

Hürriyeleri savunmak için söylenecek şey, bunların Tanrının bir inayeti olmak şöyle dursun, insan irade ve zekâsının son derecede az rastlanan büyük birer başarısı olduklarıdr. Zira hurdalar içinde elmaslara ne kadar az rastlanırsa, hürriyetleri teminat altına alan başarılara da tarihte o kadar az rastlanıyor. Öyleyse bunları sadece, bizden çalmak isteyenlere karşı değil, koyu bir cehalet içinde ya da gerçekler önünde vurdum duymaz olan ve hayaller içinde yaşayarak bunların ezilmesine göz yumanlara karşı da savunmamız gerektir. Büyük bir hürriyet geleneğinin mirasçıları olarak bunları gururla savunmalıyız. Yoksa nasıl olsa Tanrının bizi destekleyeceğine eminmiş gibi kendimizi her zaman haklı ve doğru yolda sanarak değil.

Kendime muhafazakâr demekle muhafaza edeceğimi ve savunacağımı kasdettiğim şeyin tamamen bu dünyaya ait ferdî düşünce ve hareket hürriyetleri olduğunu, yoksa öte dünyayı ilgilendiren bir inançlar manzumesi olmadığını, hürriyetçi sözüyle belirtmiş oluyorum.

AHLÂKSIZLIK DİNİ

Stalin'in ölümünden beri, komünistlerin vicdansızca ve gayri insanî hareketlerine karşı husumetimizi üzerinde toplayabileceğimiz yeni bir idol bulma zarureti hasıl olmuştur. Keşke bu husumeti asıl rahatsızlığı yaratan kaynak, yani Marxizm üzerinde toplayabilseydik. Marx, insanlığı tekrar barbarlığa dönmeye azmettirmekten suçludur. Batılı entellektüeller ise, sırf Marx'a hücum etmemiş olmak gayretiyle, komünizme karşı kullanabilecekleri silâhların pek çoğundan mahrum kalmaktadırlar. Politikada şeytanî ve kötü bir şekilde realist olma iddiası şüphesiz ki Marx'la doğmuş değildir. Fakat işin acaibi şudur ki, insanlar arasındaki ilişkilerin ideal olması peşinde dolaşanların ahlâki telâkkileri bir kenara itmeleri Marx'la başlamıştır. Marx, Rus bolşeviklerinin iktisat anlayışlarının ve ahlâk değerlerinin pompası ve bütün ülkelerdeki suçlu liberallerin babasıdır.

Marx'ın insanlığın ümitleri ve acıları üzerine kanat germiş asil ve iyi bir kuluçka tavuğu olduğu, günümüzdeki komünistlerin hileleri ve iki yüzlülükleri karşısında onun da dehşete düşeceği fikri ne kadar yanlışsa, o kadar da yaygındır. Marx'ın kötü bir karakteri vardı. Onun hakkında öldükten sonra en iyi övgüleri yazanlar bile medeni cesaret ve işine sıkı sarılmaktan başka Marx'a bir fazilet atfedememişlerdir. Belki hayatı boyunca asilce bir hareketi olmuşsa bile biz bunu kayıtlarda bulamıyoruz. Marx, tamamiyle disiplinsiz, kendine hayran, intizamsız, egoist ve şımarık bir çocuktu. Birisi şapkasına çarpsa, içi kinci bir nefretle dolardı. İcabında sapık, sadakatten uzak, burnu büyük, anti demokratik, Yahudi ya da zenci aleyhtarı olabiliyordu. Hileci, başka-

larına söz hakkı vermeyen mutaassıp bir tiran, bir asalak olarak yaşamak ve gurubunun başka birisinin elinde başarıya ulaştığını görmektense onu yıkmak âdetiydi. Bütün bu karakterleri, gerek hareketleri, gerekse bir nevi alt benliği durumunda olan cici babası Engels'e yazdığı mektuplarda dile gelmiştir. Bu mektuplarda demokrasi konusunda hassas olan bir insanı isyan ettirebilecek öyle satırlar vardır ki, büyük gönül adamı, insanca kardeşlik şampiyonu ve ezilenlerin savunucusu Marx masalını yaşatabilmek için bu mektupları örtbas etmek lâzımdı. Bir örnek verelim: Gerçek işçi hareketinin temsilcisi olarak Almanya'da Marx'ı gölgede bırakmaya başlayan Ferdinand Lasalle hakkında Marx, şu tabirleri kullanmıştı: «Yahudi zencisi, ne idiğü belirsiz... Saçının büyüme tarzından ve kafasının şeklinden Musa ile Mısır'dan kaçan Yahudilerin soyundan geldiğini belli ediyor. Yahut da annesi veya anneannesi bir zenciyle münasebette bulunmuş olacak...»

Ancak, barbarca renk taşıyan bir ahlâksızlık dinini —ki, böyle bir şeyi benimsemek medenî bir Avrupalı için gayri mümkündür— kabul eden Rus bolşevikleri, bu mektupları kırpmadan yayınlamak cür'etini gösterebilmişlerdir.

Din kelimesini, üzerinde durarak kullanıyorum. Marx, her ne kadar Tanrıyı bir uyutma ve insanları kandırma vasıtası olarak, cenneti de gene insanları avlamak için bir yem olarak göstermişse de, kendisi tabiat itibariyle şüpheci ya da ancak tecrübelerden sonra inanan bir insan değildi. Onun felsefesi, aslında hem bir cenete inanmayı, hem de insanı gerçekten bu cennete götürecek kuvvete iman etmeyi gerektiriyordu. O, cenneti yer yüzünde gösteriyor ve bu cennete sınıfsız toplum, hür ve eşitlerin toplumu, hürriyet ülkesi gibi çekici bir takım adlar veriyordu. Bu cennette herşey ütopyacı sosyalistlerin hayallerini bile geride bırakacak derecede mutluluk ve ahenk dolu olacaktı. Yalnız rekabet sebepleri ortadan kalkmakla kalmayacak, bütün sınıf ve kast bölünmeleri,

şehirle köy arasındaki bütün farklar, eliyle çalışan ve beyinle çalışanlar arasındaki bütün ayrılıklar kaybolacaktı. Cennete doğru tırmanan insanlar, daha ilk basamakta bile aralarında meslek farkı göremeyeceklerdi.

Engels, kendisine inananlara şöyle diyordu: «Sosyalizm, mimarlığı bir meslek olmaktan çıkarırken, tek tekerlekli araba ile taş taşıyıcılığını da meslek olmaktan çıkaracaktır. Bir binanın mimarlığını üzerine alan bir kimse, boş zamanlarında taş taşıyacaktır. Taş taşıyıcılığını meslek olarak sürdüren bir sosyalizm, ancak tatlı su sosyalizmi olabilir.»

Denebilir ki, böyle bir istikbali insanlığa ancak inayeti bol bir Tanrı sağlayabilir ve o Tanrı da bunu ancak bizlere daha yüksek bir ahlâkı öğreterek yapabilirdi. Nevar ki, Marx Tanrısal şeylerden nefret ediyor ve yüksek ahlâki telâkkilere de engel nazarıyla bakıyordu. Müstakbel cenneti gerçekleştirecek kuvvet, Marx'ın inancına göre maddi bir sistemin sert, şiddetli ve kanlı şekilde değişimi ama bütün bunlara rağmen, esrarengiz bir şekilde yükselen bir dünya idi. Böyle bir dünyaya ayak uydurmak için ahlâki prensipleri bir yana atmamız gerektiğine kendini inandırmıştı. Her ne kadar bir takım ilim süsü verilmiş iktisadi mantık oyunları yığınının altında saklanmış ise de, bu mistik ve ahlâk aleyhtarı inanç Marx'ın aslında fikirler tarihine getirdiği tek orijinal katkıdır.

Marxçıların ahlâk standartlarını alçaltmalarından dolayı, onları kınayanlar umumiyetle alçalışa sebep olarak onların maddeciliğini gösterirler. Bu çok aptalca bir hatadır. Tarih boyunca, Demokritus'dan Sanayana'ya kadar dünyanın özünün madde olduğuna inanan gerçek maddeciler, en asil ahlâkçılar arasına yeralmışlardır. Marx'ın maddeciliği sahte idi. Bu, mistik bir inancın kılık değiştirmesinden ibaretti. Onun materiyal olarak ele aldığı dünya, aslında bir azmi temsil eden şekilde daima aşağıdan yukarı doğru tırmanan hayalî bir dünyaydı. Marx, aslında felsefesini bir sistem olarak

müdafaa etmekten kaçınmış tembelce bölük pörçük şeyler yazmayı daha uygun bulmuştur. Bu safça felsefenin sistemini ortaya koymak ve savunmak fikrini üzerine alan Engels, şöyle demekten çekinmiyor: «Zihinsel varlıklar da organizmalar gibi doğar ve mahvolurlar, fakat gittikçe takibettikleri yol daha muhteşem buutlar kazanır.» Dünya dediğimiz bu gezegen üzerindeki insan toplumlarının da Marx'ın felsefesine göre birbirini izleyen bir takım kademelerden geçerek nihayet sosyalizm hedefine ulaştığını hatırlarsak Marx'ın hayalhanesindeki dünyanın nereden mülhem olduğunu anlarız. Bu kavram, Hegel'in İlâhi Ruh kavramından farklıydı. Ama ikisinde de hedef olarak bir son kademe vardı ve bir de Hegel'in tez —anti tez— sentez kavramı Marx'ın isyankâr ve otoriteden nefret eden sapık tutumunu, çatışan fikirlerle izaha kalkması için bir temel olmuştu. Çünkü bütün bu fikirlerin en sonunda zorunlu olarak mükemmel bir senteze yani «Sosyalizme» varacağını iddia edebiliyordu. Dialektik materyalizm dünyasını kısaca anlatmak gerekirse; bunun mutlak mükemmeliyet yani Tanrı fikrinden ilham alarak, maddi dünyada böyle bir nihaî sonuç yani sosyalizmi düşündüğünü, yani Tanrı kavramını aslında maskara ettiğini ve mükemmel olmayan bir takım tezlerin neticede zorunlu olarak sosyalizme varacağını kabul ettiğini ve medeni dünyada namuslu insanların tanıdığı hiç bir Tanrının yapamayacağı işlerin mubah görülmesi için böylece bir bahane bulduğunu söylemek lâzımdır.

Witness adlı kitabında, Sovyet komünizmi ile hür dünya arasındaki meselenin, dinle dinsizlik, Tanrıya tapmakla, insana tapmak arasındaki farktan doğduğunu söyleyen Whittaker Chambers'in fikri yanlıştır. Komünistler, insana taparlar ama bir kuvvet olarak gördüklerinden değil, muntazam bir insan üstü hareketin âleti olarak gördüklerinden bunu yaparlar.

Dialektik hareket onların Tanrısıdır. Onları ahlâki kaide

ve mükellefiyetlerden muaf tutan da gene bu Tanrıdır. Hıristiyanlıkla komünizm arasında bu bakımdan önemli fark, sempati, sevgi ve iyilikle şahsî kurtuluşu öğreten bir din ve öte yanda insanların barış içindeki ilişkilerine savaş ahlâkını uygulamak yoluyla toplumsal kurtuluşu telkin eden diğer bir din arasındaki farktan ibarettir.

Marx, iddia ettiği dialektik gelişim sonunda dünyanın kurtulacağından o kadar emindi ki, havarilerinin ahlâki ideallerin rehberliğine baş vurmalarına hiç lüzum görmüyordu. İşçilerin gerçekleştirecek bir idealleri olmadığını, sadece çağdaş mücadeleye katılmalarının yeteceğini söylediği zaman, gerçekten bunu kastediyordu. Sevgi, adalet, insanlık, ahlâk gibi kavramlardan bahsettikleri için bazı kimseleri komünist partisinden kovduğu olmuştu. Bu gibi şeylere duygusal saçmalıklar, ya da cıvık duygusallık diyordu. Bu kelimeleri kullananları sanki en alçakça cürümleri işlemişler gibi temizliğe tabi tutmuştu.

Hayatının daha sonraki bir safhasında, birinci enternasyoneli kurduğunda, bu âlemin hedefleri hakkındaki zalimce ve ukalâca görüşlerini kabul ettirebilmek için bazı yumuşamalara mecbur kalmıştı. Fakat Engels'e yazdığı özel bir mektupta şöyle diyordu: «Açış konuşmasında vazife, hak ve hakikat, ahlâk, adalet hakkında araya birkaç cümle sıkıştırmaya mecbur kaldım. Fakat bu şayanı teessüf cümleler zararsız bir şekilde tertip edilmişlerdi.»

Bu mistik inanç, neticede diğer dinlere ait kitapların seçmiş oldukları, halkı dürüstçe ikna etme yolu yerine Marx'ın direktifleriyle, halkı aldatma ve hilelerle iktidara geçme yolunu seçti. Aslında demokrasiyi yok etmek için bir takım demokrasi maskesi taşıyan örgütler kurma tekniği, muhalefette olan parti üyelerini iftiralarla merhametsizce temizliğe tabi tutma usulünü icad eden, Lenin değil, Marx'tır.

Sosyalizme karşı olanlara hücum etmekte, büyük bir silâh olarak, küçük düşürme ve nefretlere hedef yapma tekni-

ğini kabul eden ve tarihte görülmedik bir şekilde kelimelerin sui istimalinden ibaret bir edebiyattan istifade eden Marx ve Engels olmuştur. Başlangıçta köylülere toprak dağıtma yoluyla iktidara gelme, bundan sonra da bütün toprakları devletleştirme şeklindeki üstadane siyasi buluş da gene aynı kaynaktan çıkmıştır. İnsanlığın en üstün amaçlarına yönelmiş gibi görünen bir harekete, ilkelerden uzak davranışları sokmak, tamamen Marx ve Engels'in eseridir. Lenin, bu temele sadece becerikliliğini katmış, Stalin ise, gayeleri asla dikkate almayan bir iç güdü ile hareket etmiştir.

Marx'ın ölümünden sonra, onu kutsal ve hayırhah bir şahsiyet halinde takdim etme çabaları arasında onun bu yaptıkları, batılı sosyalistlerce unutulmuştur. Onun ahlâksızlık dini yumuşatılmış ve yavaşça üstü örtülmüştür. Fakat bu din, Lenin'in kafasında kendine mükemmel bir yuva bulmuştu. Zaten Lenin, Rus ihtilâlci geleneğini tedhişçi kanadının etkisi altında yetişmişti. Lenin, 1870 lerde «Bir İhtilâlciye Sözlü Talimat» adlı eseri yazan Nechayev adındaki ateşli partizanın en coşkun hayranlarından biriydi.

Nechayev, bu risalede şöyle diyordu:

«İhtilâlci dünyası göçmüş bir insandır. Bütün medeni dünya ve içtimai nizamla her türlü ilişkisini kesmiştir. Zamanın içtimai ahlâk telâkkilerinden nefret eder ve bunları aşağılık bulur. İhtilâlin başarısına yol açan ve yarayan her şey, onun için «ahlâki», bu başarıya set çeken şeyler de onun için «gayri ahlâki» dir.»

Nechayev, gene kâfi derecede ateşli bir ihtilâlci yani meslekdaşı olan Bukharin tarafından şu sözlerle kınanmıştı: «Tehlikeli bir mutaassıp. Gayesine hizmet eden herşeyi yapabilir. Bu ister aldatma, ister haydutluk, ister cinayet olsun.» Lenin ise, bu deliyi savunarak ve hatırasını yadederek önceleri arkadaşları da dahil herkesi şaşkınlığa uğratmıştı. Böylece, Lenin, daha Marxist olmadan önce ahlâk kaidelerini reddeden noktaya —Marx aynı noktaya kendine mahsus

tarih ilmi anlayışıyla gelmişti— erişmişti. Bu iki kafanın böylece iki dere gibi farklı vadilerden akarak bir noktada birleşip bir ırmak halini alması, insanlığın başına gelen en büyük felâket olmuştur.

Lenin, dialektik dünyasının güzelliklerini, Marx ve Engels'ten daha inandırıcı bir şekilde tasvir etmişti. Onun sosyalizminde her taş taşıyan ve her hizmetçi, hükûmet içinde selâhiyet sahibi olacaktı. Bunu gerçekleştirmek için baş vurulması gerekli alçakça ve adice hareket tarzlarını, daha teferruatiyle Lenin belirtmişti. Hilelerden, aldatmacalardan, kanunları hiçe saymak ve gerçekleri gizlemek gibi yollardan faydalanmaya icabında hazır olmalıyız diye bar bar bağırıyordu. Bizimle aynı fikirde olmayanlara karşı toplumda; nefret, küçük görme ve devirme duygularını uyandırmak, bunun tohumlarını ekmek için gerekli lisanı kullanmaya hazır olmalıyız ve bunu yapabiliriz diyordu.

Bu prensiplerden hareketle Lenin, iftira ve yalanları, karakter suikastlerini serbestçe kullandı. Bolşeviklerin hazinesini zenginleştirmek için silâhlı soygunlar, haydutluklar tertip ve teşvik etti. İzleyicileri ise, cinayet işlemekten, öldürmekten, devletçe plânlanmış açlıklara ve toptan askeri katliam tertiplerine kadar hiç bir şeyden çekinmeden, onun inancını ileriye götürdüler. Bu bahsi geçen banka soygunlarının baş tertipçisi sonradan partice kendisine Stalin adı verilen Georgian Djugasvili idi. Cürümlerin, yeni bir istikbale vc devrime doğru ilerlemek için kullanılması gerekli metotlar olduğu şeklindeki Marxçı Leninci inanç, bu delikanlının gönlüne daha hıristiyanlığa karşı isyan ettiği günlerde yerleşmişti. Bu çocuk, dinî tahsilden başkaca bir tahsil görmemişti. Tahsili sırasında herhangi bir dünyevi kavramı incelemiş değildi. Baş piskopos Curley, Stalin'i tarihteki en büyük insan katili olarak vasıflandırmıştır. Aslında böyle bir vasıf vermektense, hiç bir mütalâa eklemeden sadece Stalin'in yaptıklarını anlatmak bu vasfı çok gerilerde bırakır.

Stalin, şerefsizce ve gaddarca hareket etmek şeklinde bir felsefeden başka inancı olmayan bir kimseydi. O sadece, hürlük ülkesine gidebilmek için ahlâk kaidelerini bir yana bırakmak gerektiği yolunda, Marx tarafından icad edilmiş olan doktrini izlemiştir. Hak ve vazifeyi, hakikat, ahlâk ve adaleti bize zarar vermiyecek bir yere yerleştirmek şeklindeki Marx ın yukarıda bahsi geçen politikasını, Lenin de takibetmiştir. Başka bir deyişle Lenin, Bütün Rus Gençliği Kongresinde verdiği bir nutukta söylediği şu sözleri kendine prensip edinmişti: «Bizim için ahlâk, gündelikçi sınıfının, sınıf mücadelesindeki menfaatlerinin emrindedir.»

Heyhat! Hürriyet ülkesine giremedik. Sınıfsız toplum da bir türlü gerçekleşemedi. Komünistlerin yarattığı her şey aksi istikamette gidiyor ama bu ahlâksızlık dini çiçek açıyor. Modern dünyanın şimdiye kadar görmemiş olduğu cinayetler ve mahrumiyetleri insanların mesut bir kardeşlik havasında yaşayacakları dünya cenneti vaadi yem olarak ortaya atılıyor. Bu, sadece Rusya'da değil, komünist fesadının kollarının eriştiği her yerde böyledir. Moskova'nın gücünün yetmediği yerlerde zehir, yoldaşlara, aldatılmışlara, komünist yardakçılarının teşkilât ve dallarına komünist partileri tarafından taşınmakta, iletilmektedir. Bir zamanlar namuslu olan liberaller bile, bu mikroba karşı muafiyetlerini kaybetmişlerdir. Bütün dünyada toplumsal ideallere aşırı bir şekilde kendilerini adamış olanlar, faziletlerle teçhiz edilecekleri yerde cemiyetin temel prensiplerine karşı cinayetler işlemek için yetiştirilmektedirler. Böyle bir felâket, insanlığın başına daha önce hiç gelmemişti. Böyle bir din, hiç görülmemiştir. Onun içindir ki, devlet adamları şaşırmış ve esprilerini kaybetmiş durumdalar. Kremlin tarafından otuz yıldan beri bu devlet adamları devamlı olarak dolandırılmalarına rağmen, insan denilen mahlûkun, kendini adarcasına bir kuvvetle yalancılığı, kaatilliği ve dolandırıcılığı bir bayrak, bir ilke olarak kabul edebileceğine, inanmakta güçlük çekiyorlar.

Şimdi iktidarda bulunan Melenkof ve arkadaşlarında basit bir dürüstlük işaretinin tezahür etmesini ümitle bekliyorlar. Ama boşuna... Çünkü bu adamları hepsi aynı mektepten yetişmedir. Aynı ahlâk aleyhtarı, bilim aleyhtarı dinin mutaassıp müminleridirler. Dünyanın bu günkü ümitsiz hastalığını, ancak Marxizmin mağlûp edilmesi ve yanlış olduğunun ispatlanması tedavi edebilir.

MARX VE MACHIAVELLİ

Marx'ın yeni ahlâksızlık mezhebini ve bu mezhebin Rus müritlerinin sapık, kaypak ve fesatçı hareket tarzlarını, Makyavelizm olarak adlandırıyorlar. Ama bu aslında Marxizmi temize çıkarmak ve Machiavelli'ye iftira etmektir. Machiavelli, ahlâken en düşük sayılabilecek öğütleri dolayısıyla bile, böyle bir iftirayı haketmemiştir. O, iki yüzlü olma öğüdünü bir prense vermişti. Bu muhayyel prens ise, Cumhuriyetçi olması isteniyorsa da, ideal bir hükûmetin yönetmesi beklenen bir kişi değil, sadece o günkü şartlar içinde İtalyan birliğini kurması hayal edilen bir kişiydi. Feodalizmin ve derebeylerinin ahlâki prensipleri ve aristokratların gelenekleri ile yönetilen bir topluma hâkim olabilmek için, bir prensin bu ahlâki değerleri hiçe saymasını sağlık vermek başka şeydir. Siyasi demokrasiden, sosyal dayanışma ve birleşmenin daha ideal işbirliğinden ilham alan bir şekilde geçmeye çalışırken, insanlığın büyük çoğunluğu olarak kabul edilen gündelikçi sınıfına aynı öğütleri vermek ise bambaşka şeydir. Komünistler için Makyavelist tabirini kullanmak uygun değildir. Çünkü Machiavelli ciddi bir düşünürdü. Komünizme, düzeltmeyi teklif ettikleri toplumun hayat damarlarına zehir şırınga etmek, yani kendi kendini hayal kırıklığına uğratacak delice bir hareket demek daha doğru olur.

Ahlâki karakterin ve ahlâki ilkelerin siyasi alandaki önemini inkâr etmek, bilgiçlikten doğan bir önemsemezlik değildir. Bu sadece hafifliktir. Ahlâki karakter ve ilkeler muhakkak ki önemlidirler. Mamafih bu, mistik bir vicdan anlayışına sahip olmamızı veya zekânın iyiliğe karşı olduğunu düşünmemizi de gerektirmez. Eğer sebep, netice üzerinde derin

ve son derece teferruatlı bir araştırma ve inceleme yapsaydık, ahlâki değer hükümlerinin aslında ilmî olduklarını görebilirdik. Öte yandan sosyal ve siyasî konularda karar alma bakımından aklı selimin yerini tutabilecek bir ilim veya teferruatıyla tatmin edici bir teknik yoktur. Böyle bir ilim veya tekniğin istikbalde gerçekleşebileceğini sanmak da hayaldir. İktidarı bir takım masallarla ele geçirmek isteyenlerin bu gerçekleri örtmek icabında işlerine gelebilir. Fakat medeniyeti ileri götürme gayesiyle hareket edenler, pratik ve şahsi işlerinde olduğu gibi, siyasi kararlar alma hususunda da insanın takdir hakkını, bir takım doktrin masallarının üstünde tutacaklardır.

Medeniyet aslında eğitilmiş insanın içtimai âdet ve tavırlarından başka birşey değildir. Bu davranışlar arasında en önemlisi, insanların karşılıklı olarak şeref, izzetinefis, haysiyet, doğruluk, iyilik, samimiyet ve sadakate hürmet göstermeyi istemeleridir. Medeniyet şimdi müdafaaya geçmiştir. Ölüm kalım mücadelesi yapıyor. Bu mücadelenin başarılı olabilmesi için, ileriyi iyi görmek, daha iyi durumların gelmesi için hangi yönde ilerlemek gerektiğini kestirmek lâzımdır. Genç ve cesaretli bir öncüye ihtiyaç var. Temenni edelim ki, daima ümitlerin bağlandığı genç ve cesaretli yeni nesil, toplumsal hayatın varlığını imkân dahiline sokan temel akıl prensiplerine karşı nefret duymaya başlamayı, toplumsal hayatı ıslah edebilecek bir proje sanmasın.

SOSYALİZM KELİMESİ VE GARİP MACERALARI *

Sosyalizm kelimesi, 188 yıl önce, mahçup bakışlı, koca burunlu ve elma şurubunu çok seven bir İngiliz centilmeninin (Robert Owen) fikirleri hakkında yapılan heyecanlı tartışmalardan doğdu. Owen, 1825 de Amerika'ya gelerek Wabash nehrinin kıyılarında bir kasaba ile civarındaki 30.000 dönüm araziyi satın almıştı. Sonra da bütün ülkedeki çalışkan ve iyi niyetli insanlara açık bir dâvetiye yayınlayarak, onları bu emlâkin sahipliğini paylaşmaya ve orada tıpkı tabiatın yarattığı gibi işbirliği, barış, sevgi ve iyilik içinde yaşamaya dâvet etti. Bu yere, ilk gelen Pietista mezhebine mensup Alman muhacirler tarafından Yeni Ahenk adı verildi. Bu isim Owen'in projesine ideal bir uygunluk gösteriyordu.

Owen, zeki ve parlak bir iş adamıydı. Belki de Henry Ford'dan daha ileri görüşlüydü. Onun Amerika'ya gelişi, büyük bir hâdise oldu. Washington'daki Kongre toplantı salonu kendisine tahsis edilerek, Owen, Birleşik Amerika Cumhurbaşkanı, kongre üyeleri ve yüksek mahkeme hâkimlerine resimler göstererek verdiği bir konferansta sosyalizmin ne olduğunu izah etti. Owen diyordu ki: «Toplumu cahil ve bencil olmaktan kurtararak, tedricen bütün menfaatleri tek bir noktada toplayacak ve fertler arasında bütün rekabet sebeplerini kaldıracak aydın bir sosyal sistem getirmek için Amerika'ya geliyorum.»

Fransa'da sosyalizm kelimesinin ortaya çıkışı biraz bundan farklı olmakla beraber, çok da değişik değildir. Owen'in İndiana eyaletinde girişmiş olduğu mutluluk kurma gayreti, Fransız içtimai ahenk peygamberi Fourier'in izleyicileri tarafından Birleşik Amerika'nın muhtelif yoksul bölgelerinde

41 kere daha tekrar edildi. Bütün bu teşebbüslerin sonuçları hemen hemen aynı olduğundan, cenneti dünyaya indirme yolunda sevgi ve mantık silâhlarını bir arada kullanma şeklindeki bu müthiş asilce gayretlerden, Owen'in Wabash nehri kıyısındaki küçük derme çatma cennetini ele alalım. Bu cennet, sosyalizm kelimesinin doğuştaki anlamını gayet güzel göstermektedir.

Yeni Ahenk cenneti, ancak Robert Owen'in bir patron olarak orada kaldığı müddetçe birliğini muhafaza edebilmiştir. Cennetin bini aşkın sakinleri, kendi başlarına bırakılınca birbirini kandırma, birbirine iftira etme ve ihanet etme çukurunun içine düşmüşlerdir. Owen'in hayallerinin gerçekleşmesi şöyle dursun, yarattığı toplum, normal ortalama bir toplumdan çok daha kötü olmuştu. Bu toplumu meydana getirenler, iki yıl daha bu rezalet içinde bocaladıktan sonra, bu işten vazgeçmişlerdir. Owen'e göre, buna sebep, dünyanın geri kalan kısmında ferdiyetçi sistem ve adaletin son derecede köklü bir şekilde yerleşmiş olmasıydı. Oradaki bu büyük ve kolayca erişilmiş başarısızlığa rağmen, Owen'in, «Eğer iş hayatı işbirliği prensiplerine göre yönetilirse, genellikle hayatın dostluk ve âhenk dolu olacağı» şeklindeki fikri, bütün dünyadaki radikal kafalarda gittikçe hâkimiyet kuruyordu. Yıllar geçtikçe bu ana fikir, bir takım farklı renkleri ve nüansları olan sosyalizm çeşitlerinin doğuşuna yol açtı. Sendikalist, komünist, birlikçi sosyalist, sosyal ihtilâlci, bolşevik, menşevik, dünya sanayi işçileri hareketi, Fabian sosyalistleri, hristiyan sosyalistler, anarşistler bu arada sayılabilir. Bütün bu akımların mensupları, yeni âhengin kurulma tarzı ve hakkında farklı görüşlere sahip olmakla beraber, Robert Owen'in ana fikrinden ilham almışlardı. Yüz yıldan fazla süren bir devir boyunca «Sosyalizm» fikrini pratik bulmayanlar da dahil olmak üzere hemen hemen bütün insanlar için, bu tek kelime ile vaftiz edilmiş olan ana fikir, medeniyetin en büyük ümitlerini temsil etmişti.

Bu devre zarfında sosyalizm fikrinin başına gerçekten üç büyük şey gelmiştir. Geçen yüz yılın ortalarında Marx adında kendinden fazlasıyla emin, kızgın ve didaktik bir deha (!) çıkarak sosyalizm fikrinin, her ne kadar İndiana eyaletinde bozguna uğradıysa da, bütün dünyada ergeç zafer kazanacağını ispata kalkıştı.

Marx, Owen'e nazaran çok daha az pratik zekâsı olan bir kimseydi. Başarılı bir iş adamı portresinden ancak Marx kadar uzaklaşmak mümkündür. Hayatının büyük kısmı boyunca geçim sıkıntısının dar boğazlarında süründü. Başladığı her hangi bir işi bitirdiği pek olmamıştır. Sevgi ve iyilik gibi şeylere hiç kafasını yormadığı gibi, kişisel ve perakende teşebbüslerle devrinin kurulmasına çabalayacak bir tip de değildi. Fakat Marx'ın yüksek güçlü lokomotif motoruna benzeyen bir beyni vardı. O, herhangi bir şeyi ispata kalkıştı mı, alelâde gerçekler ve pratik telâkkiler için onun yolundan çekilmekten başka yapacak iş kalmazdı. Marx, delillerini o kadar geniş ve o kadar muğlâk aldı ve felsefesinin esası olan romantik görüşleri, gerçek ilmin verileriyle o kadar sarıp sarmalıdı ki, Robert Owen'in rüyasının kaçınılmaz bir şekilde gerçekleşeceğine üç neslin en radikal dimağlarını ikna etmeği başardı.

«Bu rüya birkaç İngiliz'in daha, birkaç saf Amerikalı'yı avuçlarına alarak mali yardımda bulunup rüyanın ne kadar asil olduğunu göstermeleriyle gerçekleşecek değildi. Bu rüya, ister asil olsun, ister olmasın, bu günkü toplumun, patlayan mısırı gibi bir gün şiddetle infilâkıyla güya hakikat olabilecekti. Mukavemet edilmez bir ihtilâl mücadelesi içinde aşağı tabakadan fakat sayıca fazla olan, mülk sahibi bulunmayan insanlar, yukarı tabakanın elindeki sanayi tesislerini ve araziyi devlet gücüyle gaspedecek ve rüya da zor kuvvetiyle gerçekleşecekti. Wabash nehrinin kıyılarındaki gibi kartpostal süsleyen sosyalizm tecrübelerine artık elveda... İyi huylu bir takım adamlara bu işi yaptırmağa veya

böyle adamlara itimat ederek sosyalizm tecrübesine girişmeğe elveda. Gündelikçiler, nasırlı büyük elleri ve kalın kafalarıyla rüyayı gerçekleştireceklerdi. Dünyanın sahipleri olan inatçı burjuvaların elinden sadece yeni âhenge karşı çıkmaktan başka şey gelmezdi. Robert Owen'in başarısızlığına da onlar sebep olmuşlardı. Onlar, zaten isteseler de istemeseler de yeni âhenk gelecekti. Bu âhenk, —Marx'ın deyimleriyle ifade etmek gerekirse— onların boğazlarına çökecekti.

Sosyalizmin başına gelen üç büyük felâketten birincisi budur. Sosyalizm pratik bir tecrübe manâsına gelirken, felsefî bir muayyeniyet manâsına gelmeğe başlamıştı. Bu kelime, kardeşçe duyguları barındıran bir muhafaza iken, bir sınıf savaşının hücum nidası haline gelmişti. Sosyalizm, işçilerin, kapitalist sınıfın tümüne karşı yapacakları, yaklaşan ve kaçınılmaz soygun baskısının stratejik hedefi olmuştu.

Sosyalizmin başına gelen ikinci büyük musibet —ki, bu, 70 yıl süren bir hazırlığı gerektirmişti— böyle bir baskının gerçekten tatbik mevkiine konmasıdır. Bu, hiç kimsenin ummadığı bir yerde, Rusya'da vuku buldu. Çünkü, büyük bir siyasi deha (!) bu memlekette kafasını Marx'ın felsefesine, gönlünü de Owen'in rüyasına vermişti.

Lenin'in şahsiyeti, Marx'tan ziyade Owen'e benziyordu. Owen gibi onda da, büyük ideallerin yanı sıra, basiretli, tedbirli ve kurnaz hareket ederek, iş başarma kaabiliyeti vardı. O, Owen gibi elma şurubunu sevmiyordu ama gene de evciment bir insan olduğunu gösterir şekilde kedileri seviyordu! Halbuki Marx'da bu kabil sevgiler asla yoktu. Lenin, bir masada otururak büyük bir sanayi teşebbüsünü idare eden, saçlarını kaybetmiş, fakat kuvvetini kaybetmemiş muktedir bir yöneticiye benziyordu. Gerçekten güçlü bir icracıydı; büyük bir sanayi teşebbüsünün patronu olabilirdi. Meselâ, Yeni Ahenk kasabası içinde «Eşitler toplumunun» şefi olarak, yaşadığı müddetçe bir başarıyı gerçekleştirebilirdi.

Nevar ki, Lenin, tarihteki rolünü tamamen Karl Marx'ın yazdığı senaryoya göre oynamıştır. Mutaassıp bir şekilde, hatta bütün ayrıntılarda ve mutlak bir şekilde Marx'a inanıyordu. Marx'ın yazmış olduğu şerhler incelenirse, hiç bir şekilde Marx'la fikir ayrılığına düşmemiş olduğu görülür. Lenin, Marx'ı, bir öğrenci gibi hayranlıkla ve köleleşerek öğrenmiştir. Öte yandan tabiatta bağımsızlığını, atik ve tetikliğini, elâstikiyetini, becerikliliğini muhafazayı, her türlü yeni gelişmeye karşı gözü açık olmayı ve doğuştan üstadından üstün olan zekâsını kullanmayı da ihmal etmemiştir.

Sosyalizm kisvesi altında Lenin, gerçek bir ihtilâli üzerine almış, bu ihtilâli yapmış ve 30 yıl önce Owen'in Wabash nehri kıyılarında başarısızlığa uğrayan teşebbüsünü Rus İmparatorluğu çapında tekrar sahneye koymuştur.

Alınan sonuçlar, Owen'in aldıklarından daha iyi olmayıp, milyonlarca defa daha kötüydü. İktidara geçmeden önce verdiği nutuklarda Lenin, Yeni Ahenk kasabasında Owen'in vaad ettiklerinden çok daha fazlasını vaadetmişti.

Lenin, alt tabakadan gelen bir demokrasi diye bağırıyordu. Resmiyet olmadan, polis olmadan, dim dik bir ordu olmadan yaşayan bir demokrasi... Herkesin kontrol ve nezaret ödevini yapacağı böylece memurlara lüzum ve fırsat kalmayacak bir ortamı yaratmak için hemen hazırlıklar yapılacak... Devlet, ortadan kalkacak. Çünkü kapitalistlerin uşaklığından, sayısız dehşetlerden, vahşetten ve kapitalist sömürünün saçmalıklarından, ahlâksızlıklarından kurtulacak olan halk, ötedenberi bilinen ve binlerce yıldır öğütlenen, toplumsal hayatın temel kurallarına kendiliğinden riayet etmeğe gittikçe alışacaktır. Halk, bir zorlama olmadan, tâbiyet olmadan, devlet denilen özel bir zorlama cihazı olmadan kurallara uyacaktır.

İşte Lenin'in vaadettiği yeni âhenk buydu. Neticesini ise hepimiz görüyoruz. Resmî makamların otoritesi ve resmiyet,

Rusya'da ayyuka çıkmış, memurlar merhametsiz bir sömürücü sınıf teşkil etmişlerdir. Barış zamanında dünyanın en büyük ordusunu Rusya beslemektedir. Halkın tamamen silâhları elinden alınmıştır. Nezaret ve kontrol görevleri ise, halka karşı, silâh kullanarak mücadeleye girişen iktidardaki bir klikin yumruğunda toplanmıştır. Kapitalist sömürünün saçmalıkları, kötü şöhreti, vahşeti, dehşeti ve getirdiği iddia edilen kölelikler fersah fersah geride kalmış, bunlar şimdi mazideki bir cennet gibi hatırlanmaktadır. Her yerde memurlar su başlarını tutmuş ve arkalarına yüksek ücretler alan devlet polisinin dev ordusunu almışlardır. Sual sormaya kalkışan veya bu durumu protesto edenleri, mahkemesiz idam ya da bir esir kampında plânlanmış açlık beklemektedir.

Gariptir, öyle kafalar var ki, bunlar bu fecaatin, gelişme ve mükemmeliyet yolundaki yeni âhenk olduğunu ileri sürebiliyorlar. Bunlardan bir çoğu, geçimlerini temin ettikleri görevler veya sosyal pozisyonları ya da sosyalizmin müdafiliği sayesinde kazandıkları prestiji sürdürmek için böyle konuşmaya mecbur olan uşaklardır. Diğerleri ise, inanç güçlerini Lenin'in Marx'izmine hasretmiş, bu inanç olmadan yaşama cesaretini bulamayan zihnî korkaklardır. Gerçekleri yüzlemeğe cesareti olan dürüst insanlar için, Lenin'in tecrübelerinin Robert Owen'inki gibi başarısızlığa uğradığı apaçık ortadadır.

Mamafih, bu başarısızlığın şekli başkadır. Lenin'in tecrübesi, patronun memleketine gitmesinden dolayı işlerin idaresini kendi haline bırakmasından doğan tabiî bir dağılma şeklinde sonuçlanmamıştır. Patron, çok sıkı bir şekilde koltuğuna sarılmış oturuyor. Bu tecrübe, başarısızlığa uğramıştır ama, Yeni Ahenk kasabasında olduğu gibi bir dağılma hali; askeri kuvvet yani süngüler, makinalı tüfekler, casuslar, çeteler, toplama kampları, cinayet, katliam, plânlanmış açlıklar gibi cezalar ve zorlama vasıtaları ile önlenmiştir.

Yani, eğer bu tecrübe devam etmişse, başlangıçtaki ana fikir ve gayenin hürriyetçi ve insanca bir ideal olma vasfını yitirmesi bahasına etmiştir. Bu tecrübe herşeyin iç yüzünü ortaya koyacak kadar uzun bir müddet sürmüştür. Bu iç yüz ise, tiranlı, daha doğrusu tiranlığın değişime uğramış bir şekli olan totaliter devlettir. Dünyanın bütün haritalarında bu kanlı tecrübeye sahne olmuş ülkelerin üstüne hazin bir şekilde sosyalist diye yazılmaktadır.

İşte sosyalizmin 150 yılda katettiği yol budur. XIX uncu yüzyılda bir yan yola da sapmış ve oradan başka kanlı bir polis devletine, nasyonel sosyalist Almanya'ya varmıştır. Sosyalizm, nereye ait olduğunu, onu destekleyen nazik zihinli düşünürlerden ve ona sahip çıkanlardan daha iyi biliyor ve ortaya koyuyor. Onlar ne derlerse desinler akımın bizatihi ortaya koyduğu gerçekleri ne tarihten ne dünya haritalarından ne de bu akımı bayrak yaparak yumruğunu ortaya koymuş dehşet ordularının bayraklarından silmeğe maalesef muvaffak olamayacaklardır. Sosyalizm kelimesine sarılmak ve bir takım sıfatlar kullanarak bu akımı ilk başladığı nokta istikametinde geriye sürüklemeye çalışmaktansa, bu garip ve korkunç macerayı başlatanların temel hatasını bulmaya çalışmak daha isabetli olmaz mı?

NOT

«Sosyalizm Kelimesi» ile «Sosyalizm ve İnsan Tabiatı» başlıklarıyla bundan sonra gelen iki kısım aslında tek bir makale idi. Bu makale, Reader's Digest dergisinde yayınlanan kısa eserler arasında yer almıştı. Reader's Digest için yazı yazmak ayrı bir sanat olmasa bile, ihtisas isteyen bir zeneattır. Bu dergi fikirlerin hayatiyeti ile geniş çapta ilgilenmektedir. Tirajı 17.000.000 olmakla beraber, 50 60 milyonluk bir okuyucu kütlesine hitap ettiğinden dolayı, fikirleri, başkaca izaha ihtiyaç göstermiyecek bir açıklık ve basitlikle takdim etmek gerekmektedir. Reader's Digest için, bu çeşit makaleler yazarken kendimi bir öğretmen farzetmek surtiyle bu zeneati elde edebildim. Size esasında böyle bir makale okumak

çok basit geliyorsa bile, kendinizi böyle bir büyüklük veya kültürlü olma duygusuna kaptırmayın. Çünkü sosyalizm konusunu tartışırken, okuyucunun sosyalizm hakkında bildiklerini şöyle bir hatırlaması herhalde zararlı olmaz. Fikirlerin takdim şekli basit görünürse, bu basitliği sağlamak için, büyük bir gayret sarfedildiğini düşünün.

Yukarıda bahsi geçen tek makaleyi 1941 de yazmakla, sosyalizm hakkında değişmiş olan kanaatimi ilk defa açığa vurmuş oluyordum. Bunun içindir ki, makale itina ile kaleme alınmıştır.

SOSYALİZM VE İNSAN TABİATI

Owen ve Fourier'nin güzel rüyaları, Marx'ın mantık oyunlarıyla tasvibe şayan bir hale getirilmesine, Lenin'in mühendislik zekâsıyla dinamizm kazanmalarına rağmen, niçin kâbus olmuşlardır? Eğer derinliğine düşünülürse, sanırım sebep tek ve basittir. Bu adamlar ve onların milyonlarca izleyicileri realist olmak yolundaki kesin kararlarına ve mesafelere cesaretle karşı çıkmalarına rağmen, insan tabiatı hakkında saf ve romantik bir görüşe sahiptirler.

Gerek Marx, gerekse ütopyacı dediğimiz ideal ve olmayacak cennetler hayal eden sosyalistler, psikoloji, antropoloji bilimleri modern şekillerini almadan önceki devirlerde yaşamışlardı. Lenin ise, daha önce de belirttiğim gibi, Marx'tan farklı, onun ötesinde herhangi bir teori ortaya atmış değildi. William James bilimde yeni bir devir açan «Psikoloji» adlı kitabını yayınladığında, Lenin henüz yirmi yaşındaydı. Fakat, Lenin'in yazdıkları incelenirse, inkişaf eden bu ilim hakkında bir mektep kitabı bile okumamış olduğu görülür.

Ekim 1917 de Kerensky hükûmetinin memleketten kaçtığı ve kış sarayının isyancıların eline geçtiği haberi Lenin'in karargâhına ulaşır ulaşmaz, o ana kadar saklanmakta olan Lenin, Petrograd İşçi ve Asker Sovyetlerin toplantısında birdenbire meydana çıktı. Acele adımlarla başkanlık divanına doğru yürüdü, kürsüye çıktı. Uzun, vahşi, mutlu çığlık ve alkışlar biter bitmez, şöyle dedi: «Şimdi işimiz bir sosyalist toplum kurmaktır.»

Bunu sanki, inekler için yeni bir ahır veya tavuklar için yeni bir kümes yapacağız der gibi basit bir tarzda söylemişti. Ama hayatı boyunca kendisine, aynı derecede basit olan

şu soruyu hiç sormamıştı: Bu sosyalist toplum denilen dahiyane ahır acaba içinde barınacak hayvanların içgüdülerine, eğilimlerine uyacak mıydı?

İnsanların da, diğer hayvanlar gibi içgüdüsel eğilimleri olabileceği fikri nedense Lenin'in kafasına bir türlü girmemiştir. Bu konularda o, kendisinden yüz yıl önceki Robert Owen'in sahip olduğundan daha az malûmata sahipti. Owen, psikoloji alanında bir amatör için oldukça iyi sayılabilecek bir tarzda insan tabiatını şöyle tasvir etmişti: Hayvanca eğilimlerle, entellektüel yetenekler ve ahlâkî evsafın bir karışımı. Yeni Ahenk kasabasının anayasasının başlangıcına ise şöyle yazmıştı: İnsanın karakteri formasyonunun, bulunduğu yerin ve içinde yaşadığı koşulların bir neticesidir. Fakat o, insanın tevarüs ettiği tabiat üzerinde hiç düşünmemişti. Çünkâ, muhit ve koşulların her şeyi değiştireceğine ve yaratacağına inanıyordu. Çünkü, buna inanmak istiyordu. Daha genç-ken, insanları kooperatif bir toplum içine koyarsanız; âdil, makul, dürüst ve üstün olarak yetişirler —yani işbirliği esasına dayanan bir topluma uygun hale gelirler diye düşünüyordu.

Bilimsel olmak bir yana, sadece Owen'in sistemini biraz ıslah etmek isterseniz bile, insan karakteri hakkında daha teferruatlı, daha kesin, daha güvenilir bir şeyler bilmek gerektiği, aklı selimin bir icabıdır. Eğer Marx'ın felsefesi İngiltere'de veya Fransa'da ortaya atılsaydı, muhakkak ki, bir sonraki adım olarak bu felsefenin dayanakları bilimsel verilerle karşılaştırılacaktı. Fakat bu felsefe Alman entellektüel muhiti içinde ortaya atıldı, oradaki usul ise, teferruatı bir yana bırakıp, göklere uçmaktı. İlerleme için daha şartlara uygun bir plân yerine ilerlemenin kaçınılmaz olduğunu kabul eden bir felsefe sistemi ortaya atılmıştı. Marx, felsefesinin esaslarını, mektepte okuduğu sırada tesadüfen moda olan bir teoriden çıkarmıştı. Ütopyacılıktan ilmî olmaya geçiş konusundaki bütün iddiasına rağmen, aslında Marx,

Owen'in nispeten daha makul olan tutumuna kıyasla bile çok daha gerilere gitmişti. Çünkü, insanoğlunun tevarüs ettiği bir tabiatı olduğu gerçeğini, formasyon ve eğilimlerini tamamen teorisi dışında bırakmıştı. Toplumsal değişim vetiresinin karsışına, icabında insanın bir engel olarak çıkabileceğini nazarı dikkate almadı.

O, insan içtimaî münasebetlerinin bir hasılasıdır, insanın yaşadığı içtimaî muhit dışında gerçek bir mevcudiyeti yoktur demekle şunu söylemek istiyordu: Toplumsal ilişkileri, muhiti değiştirerek insanı istediğiniz kadar değiştirebilirsiniz. Bütün tarihin insan tabiatının devamlı olarak değişmesinin bir hikâyesi olduğunu da ilâve ediyordu.

İnsan tabiatının arzettiği problem diyebileceğimiz, bilimsel zihin için birinci derecede önemli olan bu sorun hakkında Marx'ın söyleyebildikleri bundan ibaretti. Lenin ise, bu konuda hiçbir şey söylememiştir. İşte rüyaların kâbusa dönmesinin nedeni budur. Plânlarının başarı kazanması için iyice bilmeleri gereken konularda, her ikisi de birer amatör hatta birer mistiktiler.

Muhakkak ki, şimdi bile bu konularda, çok şeyler bildiğimizi iddia edemeyiz. İnsan davranışlarına taallûk eden ilimler, henüz çocukluk çağındadırlar. Biyoloji, antropoloji, psikoloji henüz kuvvetlerini birleştirememiş olup, hepsi de başka telden çalmaktadırlar. Bununla beraber, bu ilimlerin, meselelere varit sayılabilecek görüşlerle yaklaşmakta oldukları ve içtimaî değişime karşı alâka duyan herhangi bir insanın alâkasını çekebilecek bir takım verileri ortaya koydukları da bir gerçektir. Bu ilimlere ait epeyce inceleme yapmış bir kişi olarak müsaade ederseniz, Yeni Ahenk yerine Lenin'in niçin totaliter bir devletin dehşetlerini yarattığını, oldukça izah eden bazı bilimsel verilerden birkaçını sıralayayım.

İnsanoğlunun sadece aç ve ne verirsen alır tabiatta olduğunu sanmak üst tarafını teferruat addetmek bir hatadır. Lenin'in Rusya'sında ve Hitler'in Almanyasında erkekler ve

kadınlar, bilhassa gençler, sürüler halinde ve birer aziz gibi dünya nimetlerinden fedakârlığa razı edilmişlerdi. Öyle ise, insanın açlığı hakkında nutuk atan ve buna dayanarak demokrat sosyalistlerin insan tabiatı hakkında hiç bir şey bilmediklerini, her şeyin insanın açlığını gidermek için yapılan plânlarla hallolacağını iddia eden Hitler ve Lenin gibi diktatörler, aslında tezata düşmüş oldular. Bu konuyu biraz daha fazla incelemek ne totaliter sosyalistlere, ne de demokrat sosyalistlere bir zarar verirdi.

Bir kere, insan denilen mahlûk, canlılar arasında en kolay şartlara uyabilendir. Gerçekten, muayyen bir dereceye kadar muhiti, hattâ kendisi tarafından değiştirilebilir. En aşırı sınırlamaların, icabında uygulanmasını sağlayan da budur. Öte yandan, onsanoğlu, ham ve hayvanca eğilimleriyle birlikte bazı duygusal dürtüleri ve kendisini muayyen yönlere sevkeden kuvvetleri de tevarüs eder. Burada iç güdü kelimesini mahsus kullanmıyorum. Çünkü bu tehlikeli bir kelimedir. Bu dürtüler, çeşitli şekillerde terbiye edilebilmekle beraber, tüm olarak ırktan silinemezler. Bunları terbiye etmek, sadece bastırmak veya başka yöne çevirmek demektir. Bunlar, temin edilen yer veya koşullar içinde ne kadar değiştirilirlerse değiştirilsin, bir kirpinin dikenlerini çıkaracağı ne kadar tabiî ise, o kadar tabiî olarak bir gün ortaya çıkarlar.

Öte yandan, içimizde gizli olan bu eğilimler, daha tarih öncesi zamanlarda yerleşmişlerdir. Medeniyet dediğimiz devrin kısa süresi içinde, doğuştan kazandığımız bu eğilimleri değiştirebilecek kapasitede önemli bir olay olmamıştır. Sanayi mamulleri ile birlikte,medeniyeti teşkil eden kültürlü davranışlar ve hareket tarzları tevarüs edilmediklerinden, her ferdin bunları kendisi kazanması gerektir.

İnsan tabiatı hakkında konumuzla ilgili olarak daha fazla bir bilgiye sahip olduğumuzu söylemek pek ciddî olmazdı. Diğer taraftan, doğuştan mevcut yerleşmiş eğilimlerin neler

olduğu hakkında epeyce ihtilâfa düşmek mümkündür. Freud, bütün bu eğilimlere yani insan denilen mahlukun içinde kökleşmiş olan hayvanî taraflara id adını vererek, problemi bir hal tarzına bağlamış, daha doğrusu gizlemişti. Freud, daima seks üzerinde durduğuna göre, id kelimesi de Lâtincede «o» anlamına geldiğinden dolayı, bu kelimeden seksi kastettiğini yüzde yüz kesin ve bilimsel bir iddia olmasa da, iddia etmek mümkündür. Fakat insanın tevarüs ettiği tabiatta çok daha çeşitli yönler bulunduğunu teslim etmemek mümkün değildir.

Bu çeşitli temayüllerden Freud'un bile kabul ettiği bir tanesi vardır ki, o da saldırgan ya da kavgacı olmak eğilimidir. Öyle anlaşılıyor ki, içimizdeki beşerî hayvan, yapmak istediklerinden birinde başarısızlığa uğradığı takdirde, birisini hırpalamak istemektedir. Öyle ise, hergün herbirimiz bir çok hayal kırıklıklarına uğradığımıza göre, etrafta daima tecavüzkâr eğilimler görmemiz normaldir. Bilimsel bir kitapta (Hayal Kırıklığı ve Saldırganlık, Dollard —Yale Üniversitesi İnsanî Münasebetler Enstitüsü tarafından yayınlanmıştır.) şu satırlar yer almaktadır: «Her millette daima saldırganlığını tatmin için bir adam arayan, bir fikir veya saldıracak bir gurup arayan çok sayıda insan vardır.» Marx'ın doktrinini Fourier veya Owen'inkinden daha maşhur yapan faktör de zaten saldırgan tarafıdır. Bu üç kişi de, dünya yüzünde sulh ve ahenk kurmak gibi nihai bir gayeden bahsetmişlerdi. Fakat Marx, bu gayeden çok az bahsederek, izleyicilerine daha ziyade boğuşma fırsatı vermişti. Onun izleyicileri, gayeye varmak için barış ve ahengi bir tarafa bırakarak, çağların en büyük savaşına girişmeliydiler.

Evet. Başlangıçta Marx'ın felsefesini popüler hale getiren böyle bir mücadele heyecanı vardı. Ama, sonuçta hiç bir heyecan ve hiç bir zevk kalmayacaktı. Yani şunu demek istiyorum: Gaye keşke sınıfsız toplum gibi tam bir ütopya cenneti olmayıp da biraz gene mücadele ve rekabetin devam

edeceği bir ortam olsaydı. Herkesten iktidarına göre almak ve herkese ihtiyacına göre vermek şeklinde Marx'ın koyduğu prensip çok âdil ve asil olma iddiasında bulunmasına rağmen, biraz hayal gücümüzü kullanırsak böyle bir nizamın insanlar için ne kadar sıkıcı olduğunu anlamak hiç de güç değildir.

Bir eli yağda, bir eli balda olan vatandaşlar bile, hiç olmazsa bir öğleden sonra bu sistemde bir time - out vererek, kaabiliyetimize göre neler elde edebileceğimizi görelim diyeceklerdi.

Umarım, bu görüşüm hafife alınmasın. Çünkü, sosyalizm hakkındaki görüşlerimden en önemlisidir. Sosyalizm ilimden ziyade bir masaldır. Gayesi ise, gerçeğe intibak etmek yerine, gerçekten kaçmak olmuştur. Owen'in yaptığı gibi fertler arasındaki bütün rekabet sebeplerini kaldırmak veya Marx'ın teklif ettiği gibi sınıflar arasındaki rekabeti yok etmek yerine, insanların her şeye sıhhatli bir alâka göstermelerinin en önemli faktörlerden birinin rekabet olduğunu kabul etmek zorundayız. Hayati rekabetlerin çarpışma koşullarını insanileştirmek ve seviyesini yükseltmek: İşte ilerleyiş budur. Bu, belki de ihtilâlcinin kalbindeki ateşi alacak fakat yerine kafasına ışık verecektir. Eğer Marx'ın dediği gibi bütün insanlık tarihi sınıf mücadelesinin hikâyesi ise, veya buna benzer birşey varsa, sınıfsız bir toplum yaratma teşebbüsü insanlık tarihini sona erdirmek demektir. Başka bir deyimle tarihin hiç şahit olmadığı bir tiranlık rejiminin baskısı altına girmek olur. Yapılacak iş, insanlığın istikbalini, insanın içgüdüsel tibiatını daha fazla tatmin edebilecek bir istikamete yöneltmek, yani insan tabiatı hakkında bildiklerimizden istifade etmektir.

Psikolojinin bir sosyaliste sağlık vereceği en aşikâr şey budur. İdeal toplum, tabiatı itibariyle ideal olmayan insan denilen mahlûka en uygun olan toplumdur. İdeal bir toplumu kurarken, ortalama bir insanın eğilimleri nazarı dikkate

alınmalıdır. Yoksa özel bir eğitim görmüş bazı insanların zaman zaman göstermeği başardıkları bazı eğilimleri genel telâkki etmek ve ona göre işe girişmek hatadır. İşte alelâde eğilimler dikkate alınınca, sosyalistlerin üzerine bina kurdukları, insanların koyun gibi yumuşak başlı olacağı varsayımı yanında, boğuşma eğilimlerini de unutmamak gerekir.

Sosyalizmin ihmal ettiği ve gerçekten Eflâtun'un Cumhuriyet'inden İnsan Hakları Beyannamesine kadar bütün siyasi idealizmlerin ihmal ettiği başka bir insanî karakter de, aslında bu koyun gibi olma veya topluluğa katılma dürtüsünden çıkmakdır. İnsanlardaki toplumsal dürtü, sadece yan yana bulunma veya biribirleriyle çene çalma yahut da desteklşerek gereken şeyleri yapmaya, müncer olmakla kalmaz. Bu eğilim aslında bir çok seçilmiş ve icabında baş kaldırmış fertlerin gerektiği zaman biribirine yapışmalarını ve birlik halinde hareket etmelerini mümkün kılan bir eğilimdir. Bu gaye için her fert icabında yanındakinin emrine girebilmeli veya onu emrine alabilmeli ve bunu gerçekleştirirken kuvvetli bir samimiyeti de idame edebilmelidir. İşte sosyalistlerin en zararlı bir şekilde ihmal etmiş oldukları, insanın biraz zihnini karıştırsa da, aslında apaçık olarak ortada duran bu iki vasıftır. Sosyalistler, bilhassa insanların emir altına girme eğilimini, teorilerini ortaya atarken unutmuşlardı. Bu eğilim, idare edilmek, itaat etmek, ait olmak ve kurallara uymak şeklinde birer tutku halinde kadın ve erkekte kendini göstermektedir.

Freud, her yetişkin ferdin içinde anne babasının otoritesini özleyen bir küçük yaşadığını söyleyerek bu eğilime işaret etmişti. Başka psikologlar da, kendi şahsiyetini belirtme içgüdüsünün zıttı olarak, buna, baş eğme içgüdüsü adını vermişlerdir. Bazıları da bu eğilimle birlikte hemen hemen diğer bütün toplumsal içgüdüleri "sürü içgüdüsü" adı altında toplamışlardır. Fakat bu tabir insanın aklına hemen otlayan korkak koyunları getirmektedir. İnsanlığın hali hazır

durumunu tasvir için herhalde "sürüler halinde mücadele" içgüdüsü tabirini kullanabiliriz. Tabiî muhakkak hayvanlara bir benzetiş yapmak gerekiyorsa... Ama muhakkak hayvanları örnek almağa lüzum yoktur. Her hangi bir psikolojik ekolün klişelerini kullanmaya kalkarsak bir çıkmaza gireriz. Hayvanları örnek alarak insan tabiatını anlatmak istersek, bulacağımız terimler de ona göre olur. Eğer ilkel kavimleri gözönüne alırsak bulacağımız terimler başka türlü, eğer bir tımarhaneyi gözönüne alırsak gene terimler ona göredir. Bu işi, fiziksel bilimlerin metotlarını, mutlak kullanmak zaruretini duyarak yani bu konuda bir kompleks sahibi olarak yapmaya kalkışırsak pek sonuca varamayız. Ama sanırım ki, hangi terminolojiyi kullanırsa kullansınlar, bu konu üzerindeki bütün otoriteler, insanın tevarüs ettiği tabiatta, geniş ölçüde döğüşçülük olduğunu, insanların gerek diğerlerine hakim olmaya gerekse boyun eğmeğe eğilimli bulunduğunu kabul edecektir. Yani, görülüyor ki, insanların bağımsızlık ve eşitlik statüsüne karşı hayranlık duymaları yanında tamamen aksi istikamette diğer bir takım eğilimleri de bulunmaktadır. Yeni bir toplum kurmaya çalışan mimarlardan, bu noktaları dikkate almalarını istemek çok mudur?

Ne Lenin'in ne de Owen'in tecrübesi, toplumların ferdiyetçi âdetlere alışkın olmalarından dolayı başarısızlığa uğramış değildir. Başarısızlığın sebebi fertlerin içinde yaşayan içtimaî hayvanın dürtüleriydi. Eşitler toplumunu kurmak veya Marx'ın deyimiyle "eşit ve hürlerin toplumunu" kurmak, bu gaye ile malları ve istihsali sosyalize etmek fikri, beşeri hayvanların doğuşta getirdiklerinden veya bunların çoğunun sonradan elde edebileceğinden, çok daha ileri bir kendine yetme kaabiliyeti ve barışçı olma huyunu gerektiriyordu. Eğer birlikte çalışmayı öğrenebilselerdi belki kediler böyle bir toplum kurabilirlerdi, ama meselâ köpeklerin bir de kendi kendilerine yetmeyi öğrenmeleri lâzım gelirdi.

Düşünmekte ve öğrenmekte çok ileri giden insanlar da dahil olmak üzere, topluluk halinde yaşayan bütün hayvanlar, birbirine itaat etme ve birbirine hakim olma eğiliminin esiri olduklarından eşitlik ve hürriyet gibi idealleri uygulama sahasına koyarken dikkatli olmak lâzımdır.

Bu söylediklerimiz doğru ise, Owen'in kurmuş olduğu kasabanın ve benzerlerinin, kurucuları ancak başlarında bulunduğu sürece devam etmeleri bir tesadüf eseri değildir. Rusya'da uygulanan tam kollektifleştirmenin işçi ve köylüleri hür kılmak yerine, başlarına yeni bir tiran getirmesi de tesadüf değildir. Şu sonuca her ne kadar yavaş yavaş vardıysam da, şimdi benim için apaçık ortadadır ki, özel mülkiyet ile birlikte giden, fertlerin iktidarları ve haiz oldukları önem dereceleri, toplumda sınırlı da olsa hürriyet ve eşitlik bulunmasının esas faktörleriydi. Marx ise hürriyet ve eşitliği bir derecede de olsa mümkün kılan esas faktörleri yok etmek suretiyle hürriyet ve eşitliği sonsuz hale getireceğini sanmıştı. Başka bir münasebetle de belirttiğim gibi esasında bu faktörlerin önemini ilk kavrayan Marx olmuştu. Bütün demokratik serbestilerimizin gelişimi için, özel kapitalizm ve serbest piyasanın gelişmesinin şart olduğunu idrak etmemize ilk defa yol açan Marx'dır. Aslında serbest piyasa ekonomisini tenkit etmek için, bu ekonominin gelişmemesinin hürriyetleri kısdığını ileri süren Marx, aynı önerme üzerinde durarak serbest piyasanın ortadan kalkmasının hürriyeti büsbütün kaldıracağını mantıkî olarak bulabilirdi.

İşte, serbest piyasanın kalkmasıyla hürriyetlerin de kalkması olayı Rusya'da büyük bir süratle cereyan etmiştir. Bazıları Rusya'da hürriyetlerin kaybolması ve sosyalizme intibaksızlığın sebebini ülkenin geriliğine bağlıyorlarsa da ben buna inanmıyorum. Rusya'nın geri olması, kollektifleştirmenin onu daha geri hale getirmesi için bir sebep teşkil etmez. Owen'in başarısızlığa uğramasının sebebini çevrenin kapitalistlerle dolu olmasına bağlaması gibi, Rusya'daki başarısız-

lığın sebebini de kapitalistlerle sarılmış olmaya bağlamayı doğru bulmuyorum. Lenin'in Bolşevik partisinin diktatörce şiddet usulleri de buna sebep değildir. Bu başarısızlığı, Marxistlerin antika olmuş doktrinlerine sadakatlerinden dolayı üzerinde durmayı reddettikleri sonradan ortaya çıkan gerçeklere, bağlamadan, izaha imkân yoktur. Bu gerçekler ise şunlardır: İnsanın kalıtımla gelen tabiatı ve sonradan edinebildiği karakterler arasında bir karşıtlık vardır. Kalıtımla gelen insan tabiatı vahşi kabilelerde görüldüğü kadar vahşidir. Bu tabiat, diğer özellikler arasında, boğuşma zevkini, başkalarına hakim olma veya onlara baş eğme eğilimini de taşımaktadır. İşte, bazı hayvanların topluluk halinde yaşamalarını da, zaten bu eğilimlerin mevcudiyeti imkân dahiline sokmaktadır.

Bilhassa baskı veya tehlike karşısında kaldıkları anlarda insanlar, onları bir araya getirecek bir kimse çıkmasa dahi, tabiaten bir araya gelip tehlikeye karşı mücadele etmeğe eğilimlidirler. Bu eğilim, Owen'in, daha sonra da Marx ve Lenin'in dayandıkları, ahlâkî vasıflar, makul olma, adalet, saflık, temizlik, sabır gibi karakterlere galebe çalmaktadır. Hattâ bu eğilim insanların kendi çıkar hesaplarından bile üstündür. Böyle bir durumda müşahade edeceğimizden emin olabileceğimiz eğilimler tahammülsüzlük ve biribirine yapışmadır.

Hiç olmazsa Rusya'daki başarısızlığın bu şekilde meydana geldiğini söyleyebiliriz. Lenin'in, Rusya'da hür bir toplumun doğması ve sanayi kollarının sosyalize edilmesi görevlerini gerçekleştirmekle yükümlü olan, kendini bu işe adamış ihtilâlcilerden kurulu partisi, bu vaadlerin yerine getirilmesini istemek cür'etini gösteren her ferdi, vahşi çığlıklarla ölüme gönderen, kızgınlık ve köpek sadakatinden başka gaye bilmeyen kör ve intikam dolu savaşçı bir çetenin çekirdeği haline gelmiştir.

Lenin'in tecrübesi o daha iktidarda iken bu şekle dökül-

müştü. Lenin'in insan tabiatı konusunda amatörce olan ilmi veya ilimden uzak felsefesi, gaye olarak gösterdiği daha yüksek bir medeniyeti gerçekleştireceği yerde; bu felsefenin yarattığı hengâme, medeniyetin elde edilmiş bütün neticelerini silip süpürmüş, modern sanayi ve maarifin tekniklerini, vahşi bir gurubun çırılçıplak ihtiraslarının merhametine bırakmıştır.

Vahşi kabileleri kötülemiyelim. Onlar kendi çaplarında, akıl ve gelişme yolunda ilerlemekteydiler. Savunması kabil olmayan bir vahşete geri dönüş yapanlar ise, medenî olduklarını iddea edenlerdir. İlkel sanat bir takım meşru arzuların safiyetine sahipti. Fakat ilkel sanatın taklidinden meydana gelen sanat kolları çökmeğe mahkûmdur. Siyasî ve mânevî sahada, sanattakine paralel geri dönüşler için de aynı şey söylenebilir. Bu dönüşler aslında zekânın ve tarif edilmiş, inceden inceye seçilmiş bir takım değerlerin çöpe atılmasıdır.

Bu geri dönüşler özellikle, sosyalistlerin geliştireceklerini iddea ettikleri alanlarda olmuştur. Bunun içindir ki, sosyalistlerin müşterek mülkiyet için gösterdikleri gerekçelerden birinin, vahşi kabilelerin yaşayış tarzı olması garip fakat ilginç bir tesadüfdür. Sosyalistler, ilkel kabilelerdeki komün hayatını, komünizmin mümkün olabileceğine dair bir delil olarak göstermişlerdi. Her nedense, vahşi bir kabilenin ekonomik sistemini geri getirmenin, tümüyle o hayatın sertliğini ve vahşetini geri getirmek neticesine varabileceği, sosyalistlerin hatırına gelmemiştir. Halbuki herşeyin iktisadî sisteme bağlı bulunduğunu ve ondan doğduğunu, iktisadî sistemin alt yapı olduğunu söyliyen Marx değil miydi? Esasen Rusya'da vuku bulan da, komün halinde yaşıyan ilkel kabilelerin vahşetine dönüş olmuştur. Tam mânasıyla bir kollektifleştirmenin yaratacağı ahlâkî atmosfer ve kültürel tesiri göstermek için bundan daha münasip bir örnek bulunamaz.

Ben komünizm adı verilen bu karmaşık felâketin neden-

lerini tam mânasıyla izah eden ilmî bir yol bulduğum iddeasında değilim. Sadece psikoloji ilminin edebî taraflarını bile bilmemek ithamı ile karşılaşmamak ve komünizm felâketinin, insan tabiatını açıklayan bir ilmin yardımı olmaksızın izah edilemiyeceğini okuyucuya göstermek istiyorum. Bu öteden beri kullanıla gelen bir takım iktisadî ya da siyasî sınıf terminolojisi ile izah edilebilecek bir olay değildir. Hitleri destekleyenlerin Nazi Partisi hakkındaki safça ve hatalı görüşleri, Bolşevik partisini Petrograd'da destekleyen işçi ve askerlerin düştükleri hatanın aynıdır. Gerek Almanlar gerekse Ruslar, bu gaddar, ateşli, sarsılmaz bir beraberlik gösteren döğüşçü çetenin, iktidara geldiğinde, vaadettiği gibi, kendisini desteklemiş olan gurupların menfaatlerine hizmet edeceğini sanmışlardı. Halbuki bu çeteler gelişip zafer kazandıkça, onları destekleyen guruplar, kendi çıkarlarının ortadan kaybolduğunu gördüler. Bütün yapılan fedakârlıkların ve gösterilen desteklerin neticesi, sadece bu çetenin iktidar kazanması ve kör bir mücadele kudretini elde etmesi olmuştur.

Denilebilir ki, totaliterlik medeniyetin terk edilmesi anlamına gelmektedir. Son 35 yılı düşünerek yaşamış olan herkes, Lenin'in sosyalizm tecrübesinin barajı yıktığını ve kontrol edilmeyen bir taşkının içinde aktığı, siyasî kanalları hazırladığını kabul eder. Lenin'in taktiklerinde hatalar bulmak kâfi değildir. Onun temel anlayışı üzerinde durmak gerekir. Mülkiyeti müşterek hale getirmek yoluyla bir hür ve eşitler toplumu kurma gayesini taşıyan, dürüst, cesur, sadakatli ve kendi sınırları içinde entellektüel bir teşebbüs bir tiran ve totaliter bir devlet yaratmıştır. Hattâ bu arada aynı doktrinin isminden faydalanan ve onun siyasî usullerini taklid eden başka diktatörlükler de ortaya çıkmışlardır. Böylece dünya gaddarca ve aptalca bir savaşın içine sürüklenmiştir. Sanırım ki, az da olsa insan tabiatı hakkında Lenin'in bilmediği fakat bizim bildiğimiz gerçeklerin ışığı altında biribirini ta-

mamlayan bu olayları, gözden geçiren her aklı selim sahibi sosyalist, varsayımları üzerinde tekrar düşünmek ihtiyacını hissedecektir. O zaman, ilmin yoksulluk ve hurafeye galebe çaldığı ve herkes için müreffeh bir hayatı gerçekleştirdiği bir dünyayı kurma babında, müşterek mülkiyet ve devlet kontrolünü vasıta olarak kullanırken, çok dikkatli ve tedbirli davranmak gerektiğini idrak edecektir. Bu vasıtaların kullanılma derecelerini tayinde çok hassas davranacaktır. Hürriyeti, adaleti ve ücret için çalışan işçilere hayat hakkı sağlamayı, eğer gerçekten köklü ve esaslı bir şekilde istiyorsa, vasıtaları kullanırken sorumsuzluğu bir yana bırakacaktır. Bundan eminim. Sosyalizm akımı amatörce bir akımdı; uzman gibi hareket etmesini öğrenmeliyiz.

ALTIN YUMURTLAYAN TAVUK *

Bu gün bu toplantıya Amerikan İşçi Federasyonunun saygıdeğer bir misafiri olarak katılmaktan biraz utanç duyduğumu ifade etmeliyim. Bir kabak çiçeği gibi açıldığım ihtilâlci sosyalist günlerimde, işbirliğinin yaratacağı müşterek servet ve refaha giden geniş şose üzerinde başlıca engel olarak kınadığım bu teşkilâtı tahkir edecek kelimeler bulmak için geceleri uykusuz kalırdım. Eski Masses dergisini 1912 de kurduğumuz zaman yazdığım ilk baş makalede AFL (Amerikan İşçi Federasyonu'nun) Rochester'deki kongresini anlatmıştım. Bu kongre, Batılı Madenciler Federasyonundan Joe Cannon, Matbaacılar Sendikasından Max Hays ve diğer bazı kimselerin liderlik ettiği sınaî sendikacılık taraftarlarının, Sam Gompers'cilere karşı isyan çıkarmağa çalıştıkları ilk kongreydi. Ben tabiatıyla isyancılar tarafını tutuyordum. Fakat ne isyancılara ne de Sam Gompers'cilere karşı fazla bir saygı duymuyordum. Makaleme şu başlığı koymuştum: "Okulda Gürültü:" Sırf eski zamanları yadetmiş olmak için size bu makaleden bir kaç satır okuyayım:

"Gompers taraftarları, isyanın lideri olan Johnnie Walker'in serbest aşk ve fletcherism (bu Fletcher isimli bir yazarın ortaya atmış olduğu, insanın ancak pek acıkınca yemek yemesi ve yediğini iyice hazmetmesi gerektiği şeklinde bir felsefedir ki, kişilerin fazla çalışma yerine az bir şeyle iktifa ederek saadeti doğrudan doğruya aramalarını savun-

* Aşağıdaki kısım, 18 Kasım 1948 de Ohio eyaletinin Cincinnati şehrinde toplanan, Amerikan İşçi Federasyonu yıllık kongresinde yazarın yaptığı bir konuşma.

maktadır) taraftarı olduğunu iddia edince, Johnnie yerinden kalkarak bunların üzerine yürümek istedi. Fakat başkanlık kürsüsündeki Gompers tokmağını vurarak 'derhal yerine dön' diye bağırdı. Elinde cetvelini sallayan kızgın bir öğretmene benziyordu. Delegelere, sanki derslerini ezberlerken yaptıkları yanlışları düzeltmek görevinde olan bir öğretmen gibi hareket ediyordu. Gündelikçi ihtilâli müessesesinin hakiki gayelerini, disiplini idame etme zaruretine feda ederken de aynı tavrı takınıyordu. Gompers bulunduğu heyecan atmosferi içinde elini kolunu sallayarak hareketler yaparken nihayet sürahiye eli çarpınca başkanlık divanının altında oturanlar bir duş almış oldular. İşte böylece, endüstriel sendikacılık hiç olmazsa bir o zaman için sona ermiş oldu."

O günler, devletin sahip olduğu bir ekonomi içinde her bakımdan hürriyetin gerçekleşeceği rüyasının henüz göklerde olduğu ve bunun dünyadaki tecrübesinin henüz yapılmamış bulunduğu heyecanlı günlerdi. O rüyaya gösterdiğim sadakatten dolayı utanç duyuyor değilim. Yapılan tecrübe, her hususta hürriyet yerine, tarihteki en koyu tiranlığa müncer olunca, bu sonucu açıkça itiraf edecek kadar genç ve dürüsttüm. Bundan da iftihar ederim. Otuz altı yıl önce Rochester'de eski bir otelin holünde gece geç vakit Sam Gompers'e vermeğe çalışıp da muvaffak olamadığım nasihatı size vermekten kaçınmıyacağım. Nasihatım şuydu: "Altın yumurtlayan tavuğu kesmemeli." İdeal tekâmül veya mücerret mantık gibi şeylere bu altın yumurtlayan tavuğu feda etmemelidir. Bu tavuğu kesmedikçe onunla oynamanın pek zararı yoktur. Mantık oyunlarına, bir takım ideallere dalalım ama hiç bir zaman unutmayalım ki, dünya yüzünde altın yumurtlayan tavuk bir tanedir. Benim mütevazi ve zamanla olgunlaşmış olan fikrime göre kapitalizm denilen bu tavuktan başka altın yumurtlayan bir mahlûk daha dünya yüzüne gelmiyecektir. İşçi teşkilâtlarına tavsiyem şudur: Bu tavuğun altından mümkün olduğu kadar fazla yumurta kapmak

için istediğiniz gibi oyunlar hazırlayabilirsiniz. Fakat dikkatli olun, tavuğu öldürmeyin.

Şunu da hemen belirtmek isterim ki, teşkilâtlanmış emek gücünü temsil eden sizlere nasihat vermeğe gelmedim. Size sadece teşkilâtlanmış emek gücü demek yetmez; siz büyük bir ulusal kuvvetsiniz. Bilhassa geçen seçimlerden beri, sizin, Amerika'daki bütün özel teşekküllerin en güçlüsü olduğunuz ortaya çıkmıştır. Bu kuvvete paralel olarak daha büyük sorumluluklar yüklenmeniz gerekir. Emekçilerin özel çıkarları üzerinde daha az, ulusal hayatımızın bütünü ile ilgili problemler üzerinde daha çok durmanız gerekmektedir. Ve bizim ulusal hayatımız karmaşık dünya politikası içinde o kadar önemlidir ki, sizlerin dünya meseleleri üzerinde de durmanız zorunlu olmaktadır.

Öte yandan bu kongreye sadece bir fert olarak çağırılmış değilim. Buraya New Leader dergisine zaman zaman yazı yazdığımdan dolayı dâvet edilmek şerefine nail oldum. Bu dergiye ancak zaman zaman yazı yazdığıma göre, onu övmek kendimi övmek demek olmaz. Bunun için diyebilirim ki, New Leader gerçekten kahramanca ve harika bir mücadele yapmıştır. Malî veya siyasî bir kâr için olmaksızın ve gene bir mükâfat da olmadan, sadece vazife duygusuyla New Leader, komünizmin işçi hareketine sızmaması için 25 yıldır savaş vermektedir. Uzakta tutulması güç olan bu tahripkâr sızmaya karşı, bu kadar uzun müddet ve bu kadar kararlı bir şekilde duran başka neşriyat ve sizin özellikle inatçı olan Bill Green, Matt Woll, Dubinsky, George Meany gibi sendikacılarınız dışında başka kişiler bilmiyorum. Bu mücadele sert ve çok defa yalnız yürütülen bir savaş olmuştur.

Artık mücadelede yalnızlık o kadar bahis konusu değildir. Komünistlerin, işçileri ve insanlığın geri kalan kısmını, yeni bir sömürücü sınıfa esir etmek için iktidara geçmek gayesiyle, güya emekçilerin mücadelelerine katılmak istediklerini bilmeyen insanların sayısı gittikçe azalmaktadır. Ger-

çekten gözlerini açarsa, bu durumu göremiyecek bir kimse kadığını sanmıyorum. Henry Wallace'in bile, hangi istikamette olduğunu göremeyecek kadar akılsız olduğunu sanmıyorum. Bir çiftçinin sıhhatli ve dimdik duran bir katırı ucuz fiyata satmasının hikâyesini herhalde bilenleriniz. vardır. Alıcı katırın üstüne binip mahmuzu vurur vurmaz, katır gidip bir ağaca toslamış. Alıcı bunun üzerine kendisini seyreden satıcıya:

"Hey, bana bak; bu katır kör be!" diye bağırmış.

Satıcı ise:

"Kör değil, sadece aldırmaz!" cevabını vermiş.

Henry Wallace gibi bir adamın bazen yaptığı hareketleri de ancak bu şekilde izah etmek mümkündür.

Her neyse. Hiç olmazsa şimdilik Walace önümüzde bir engel değildir. Fakat bu meseleyi halletmez. Gerçi şimdilik açıktan açığa yoldaş olanlar bir mesele teşkil etmiyorlar ve ancak belki gelecekte bir tehlike olabilirler; bizi dünyamızda karmakarışık bir duruma iten ve orada bırakanlar asıl başkalarıdır.

Washington'daki cehalet, daha kötüsü bu cehaletin isteyerek ve bilerek oluşu asıl sebeptir. Stalin'in birdenbire demokrasiye karşı ilgi göstermeye başlamasının gerisinde ne gibi amaçlar yattığını görmediler, görmek istemediler. Komintern'in (Dünya Komünist Partileri Genel Kongresi) dağıtılması denen olayın ve Amerikan Komünist Partisinin kapitalistleri destekleyen bir politika izlemeğe başlamasının gerçek maksadını anlamak istemediler. Dışişleri Bakanlığının yakın bir tarihte yayınladığı vesikalardan öğrendiğimiz gibi, Stalin'in, harbin çıkacağını bile bile Hitler'le pakt yapışını unuttular. Daha savaşın başlamasından çok önce biz, New Leader dergisinde adeta damlara çıkmış bu gerçeği haykırıyorduk. Çin komünistlerinin, Stalin'le birlikte, Mançurya'yı, sonra bütün Çin'i, sonra bütün dünyayı totaliter ihtilâlin pen-

çesine düşürmek için saman altından su yürütmelerini görmemezlikten geldiler. Bu oyunun perde arkasını vesikalarla ortaya koyan ifşaatımıza rağmen, Çin komünistlerinin kominternle hiç bir ilişkisi olmayan, orta yolda, toprak reformunu gerçekleştirmek isteyen bir takım liberaller oldukları şeklindeki yalancı yemi, kurşunu ve misinası ile birlikte yuttular.

Hükûmetin bütün Uzakdoğu politikası Moskova'da imâl edilmiş bu sahte yemin yutuluşu üzerine bina edilmiştir. Mao Çe Tung, Sovyetler Birliğinin yönetimi altındaki cihan şumul ihtilâlci birleşik cephe ile olan dayanışmasını mutlak bir surette dünyaya ilân etmiştir. Buna rağmen hakikatin, General Marshall'ın kafasına girdiğinden emin değilim. Artık Mançurya'yı eline geçirdikten sonra, Kremlin sarayında oturan haydutluk ilâhının sadık havarisi Mao Çe Tung, koyu ve kanlı bir komünist olduğunu, komünizm ile kapitalizm arasında bir orta yol fikrinin toptan iflâs ve bir hayalden ibaret olacağını dünyaya haykırarak, hakkında yanlış kanaatler beslemiş Dışişleri Bakanı Marshall, Saturday Evening Post'dan Edgard Snow, Dış Politika Derneği Başkanı Vera Michells, Barışçı Münasebetler Enstitüsü Başkanı Owen Lattimore gibi şahısların hatalarını yüzlerine tükürmüş olmaktadır.

New Leader bütün bu gerçekleri anlamış ve her haftaki sayılarında, vesikalarla, cerhedilmez bir şekilde ortaya koymuştu. "Çin'deki Oyun Dünyanın Kaderi Üstüne Oynanıyor" başlıklı makalem bundan üç yıl önce Readers Digest'te yayınlanmıştı. Fakat Washington'da hiç kimse aldırmadı sadece bizlere, Stalin'den nefret kampanyasını, gece ve gündüz düşünerek sürdürme sabit fikrine saplanmış çocuksu kızıl avcıları ve kızgın radikaller dediler. Washington'da cehalet hüküm sürüyordu. Hiç bir şeyi bilmediler ve bilmek istemediler. Kendi kendilerini oyalamayı nedense daha uygun buldular. Washington'dakiler aldatılmaya teşne idiler. Aldatma

üstatları ise Kremlin'de oturmuş, kucaklarına düştüklerinden dolayı onları sırıtarak seyrediyorlardı. Kremlin'deki kandırma kralı, şimdi Mançurya'da komünistlerin durumu sağlamlaşır ve uzak doğuda bir Ruhr kalesi kurulurken, Berlin'de bir takım gürültüler çıkararak dikkati oraya çekmek istiyor. Ortadaki gerçek şudur ki, devlet adamlarımız demokratik medeniyeti, totaliter polis devletleri salgınına karşı korumak için koskoca bir dünya savaşına girişirken, bu savaşın gayelerini gerçekleştirecek bir takım hakikatleri kabul için, gerekli kafa veya karakter gücüne sahip değildiler.

Burada sadece iktidardaki demokrat partiyi itham ediyor değilim. Thomas Dewey'in veya diğer bir cumhuriyetçinin hayal kırıklıklarına veya fikirlerine iştirak gayesini de güdüyor değilim. Keşke öyle olsaydı. Bir dünya politikası olarak, kendi kendini oyalama devri olarak geçen bu sürede, devamlı hakikati konuşan bir tek lider, ister demokratlardan isterse cumhuriyetçilerden keşke çıkmış olsaydı. Hayır, cumhuriyetçiler de aynı şekilde cahil, hattâ muhalefet oldukları için daha fazla kınanmaya lâyıktırlar. Bilgili bir diplomasi yerine, din okullarında öğrenilen duygusallığı kullanarak, bizi üçüncü bir dünya harbinin eşiğine getirenleri, inceleyip, tenkit ve teşhir etmek onların tabii vazifesiydi. Bunu yapacaklarına onlar da aynı havayı tutturdular. Müşterek dış politika, partizanca olmayan dış politika gibi sloganlarla, onlar da demokratlarla aynı çanları çaldılar. Aslında buna, müşterek politika yerine, müşterek politikasızlık demek daha doğru olurdu. Bu politikasızlık, memleketimizi ve dünyayı; uzaklaştırmak istediği ızdırapların içine, bilâkis daha fazla itmiştir. Sovyetler Birliğine karşı bütün poltika, yumuşak duyguların ifadesi ve sert gerçeklerden zihinlerimizi saklamaktı. Artık yumuşak duyguları bir tarafa bıraktık ama sert gerçekleri saklamaktan henüz vazgeçmiş değiliz.

Derin bir nefes alarak bütün cesaretimizi toplayalım ve Amerikan dış politikasının dayanması gereken gerçeklerle

yüz yüze gelelim. Zaten bu gerçeklerin en önemlileri üç tanedir. Bir kere cesaretimizi topladıktan sonra gerisi kolay olacak.

Gerçeklerden birincisi; Stalin'in totaliter polis devleti, Hitlerinkine benzer, ona yaklaşık veya onunla kabil-i mukayese bir rejim değildir. Hitler'in rejiminin bütün kötülükleri onda mevcuttur. Ancak fazla olarak, çok daha merhametsiz soğukkanlı, iktisadî siyasetinde daha müfrit, dünyayı fethetmeye daha açık bir şekilde azmetmiş, daha sert ve keskin hatlar taşıyan, medenî ahlâk ve demokrasi için daha tehlikeli bir rejimdir.

Bu gerçeği hafifletmek mümkün değildir. Komünistler, işçilerin, Sovyet diktatörlüğü altında imtiyazlı ve özel bir duruma sahip oldukları kanısını vermek istiyorlar. Hitler sendikaları kaldırmıştı, Stalin muhafaza etti diyorlar. Stalin'in sendikaları kaldırmağa ihtiyacı yoktu; çünkü hepsini bir torbaya koyarak iplerini ele geçirmişti. Onun diktatörlüğünün Hitler'inkinden daha mutlak olduğunu söylerken bunları kasdediyorum. Kilit mevkilere disiplinli parti üyelerini getirerek sendikalara hakim olma şeklindeki, içten kemirme ameliyesi —şükür ki sizler buna kuvvetle karşı koymaktasınız— sadece bir komünist propaganda manevrası olarak geçiştirilemez. Bu, ihtilâl çıkararak iktidarı ele geçirmenin hazırlıkları arasında yapılmış, stratejik mevkilere kanca atma şeklinde de tavsif edilmemelidir. Bunun anlam ve gayesi totaliter bir devletin temel müesseselerinden biri olmasıdır. İktidar ele geçirilip, parti devlet yerine kaim olduğunda eğer bu sızma ameliyesi tamamlanmış ise, sendika hareketleri mutlak olarak felce uğratılmış demektir. İşçiler, devleti idare eden yeni sömürücü memurlar sınıfının, yani devletin elinde, gücünü ve haysiyetini kaybetmiş bir kukla ve âlet haline gelmektedirler.

Rusya'daki sendikaların akıbeti, ortadan kaldırılmaktan daha fecî olmuştur. Sendikalar gerçi Rusya'da süratle büyü-

yüp gelişiyorlar ama bu gelişen güçleri, kuruluşlarında güttükleri gayenin tamamen aksine yani işçilerin, karşı konulmaz mutlak bir şekilde sömürülmelerine ve tabi kılınmalarına hizmet ediyor. İstatistiklerden öğreniyoruz ki, Rus işçisinin hayatı modern dünya ülkelerindekinden daha yoksul, ücreti daha düşüktür. Fakat bunun sızma yoluyla sendikaların kontrol altına alınması sebebiyle böyle olduğunu pek az kişi düşünüyor. Rusya'daki sendikalar, sarı sendikalar, yani işverenin kontrolünde olan sendikalardır. İşveren de devlettir. Grev yapma, hattâ devletin koyduğu çalışma şartlarına, saatlere ücretlere karşı bir protesto parmağı kaldırmak mümkün değildir. Devlet sadece işveren olsa neyse, o hem grev kırıcı, hem özel hafiye, hem resmî polis, hem de işverendir.

Demirperde gerisinde yeni bir devrin başladığı ve işsizlik diye bir şeyin olmadığı hikâyesi de aslında sizlerle yapılan başka bir alaydır. Ücretleri aşağı bir seviyede tutmak suretiyle bir işsizler ordusunun olmadığını söylerler. Sovyetler Birliğinde ne kadar işsizlik olduğunu bilmiyoruz fakat ücretlerin bir esirler ordusu yüzünden aşağı seviyede tutulduğunu ve bunun yanında işsizliğin çok daha tercihe şayan olduğunu biliyoruz. Modern tarihin aslında en kötü fakat nedense en az üstünde durulan hâdisesi, medenî dünyaya insan esareti müessesesinin en sert ve gaddar şekliyle geri getirilmiş olmasıdır. Hitler bu konuda eski bir Roma usulünü tatbik etmiş, yabancıları, yahut da aşağı ırk dediği, cermen ırkının dışındaki insanları esir olarak çalıştırmıştı. Aşağı gördüğü ırklar onu mağlûp edince bu plân da başarısızlığa uğradı. Ama ırklar arasındaki eşitsizliğe inanmayan Stalin, kendi vatandaşlarını şimdiye kadar görülmedik çapta esir haline getirdi.

En aşağı bir tahminle, Sovyet devlet polisinin emrinde bulunan ve adına "gulag" denen esirler ordusunda 14 milyon Rus bulunmaktadır. Bu rakam Manhattan'ı da içine al-

mak üzere New York eyaletinin nüfusundan daha fazladır. Gine bu esirlerin sayısı, Sovyetler Birliğindeki esir haline getirilmemiş sanayi işçilerinden daha fazladır. Bu demektir ki sosyalist denilen ekonomik sistem, insan esareti müessesesine dayanmaktadır.

Bu esirler, demir kazıklar ve dikenli tellerle çevrilmiş, gece gündüz ellerinde makinalı tüfekler taşıyan muhafızların kuvvetli projektörlerle teçhiz edilmiş kulelerde nöbet tuttukları ve kaçanları takip için azgın köpeklerin dolaştığı, dünyadan tecrit edilmiş yerlerde yaşamaktadırlar. Bunlar en ağır, en sert adeta bir ceza ve angarya mahiyetindeki insanı manen donduran işleri, kadın erkek ayırımı olmaksızın yapmaktadırlar. Biçkıcılık, madencilik, orman kesme, yol, demiryolu, kanal, hava meydanı, fabrika inşası gibi... Bunların beli başlı işlerinden biri de yeni esirler için kışlalar ve kamplar kurmaktır.

Bu esirlerin iş gücü, ucuz, istikrarlı, daima kontrol edilebilen ve her iklimde istihdam edilen bir iş gücüdür. Bu işçiler, hiç itiraz etmeden, bir hayvan sürüsü gibi yük vagonlarında taşınabilirler. Bu iş gücü, maliyet hesaplarında pek nazara bile alınmayacak kadar ucuza gelmektedir. Çünkü bu esirler onların idare ve çalıştırılmalarından mesul olan ve onları icabında caddeden toplamış ya da gece yarısı yataklarından çekip çıkarmış olan sahiplerine yani M.V.D.'ye (Sovyet gizli polis teşkilâtı) hiç bir şeye mal olmamaktadırlar.

Bu ucuz iş gücü, Sovyet devletinin ekonomisi için o kadar temel bir unsurdur ki, işçiye ihtiyaç hissedildiğinde M. V.D. teşkilâta tamim göndererek toplumsal bakımdan tehlikeli olduklarından dolayı tevkifleri gereken kişilerin isimlerini bildirir. İşte ekonomi içinde bütün işlerin görülmesini sağlayan usul budur. Sozialno opassniye elemyenti —toplum için tehlikeli kişi— damgasını yiyen insanlar bir anda esir haline gelirler.

Devlet mülkiyeti sisteminin işsizlik problemi şöyle dursun, başka herhangi bir problemi hallettiğini ileri sürmek ve problemlerin hallini bu sistemin kabulü için mazeret göstermek aslında insanlarla alay etmektir. Sovyetler Birliğinde daimi esir haline getirilmiş işçilerin sayısı Birleşik Amerika'da iktisadî buhran yıllarındaki en ümitsiz devrelerde geçici işsiz kalmış işçilerin sayısından daha fazladır. İşte bu gerçekleri saklamak için 1935 de demirperde çekilmiş olup, dünyada sosyalizm adı altında insanlığın başına nasıl bir belânın musallat olduğunu görebilecek hür insanlar bulundukça, çekili kalacaktır.

İşte Rusya'daki durum budur. Dünya politikası hakkında veya önemli bir toplum sorunu hakkında herhangi bir teşebbüse geçmeden önce, Amerika'daki her siyasî veya fikrî liderin kemali ciddiyetle öğrenmesi ve cesurca yüz yüze gelmesi gereken ilk gerçek budur.

İkinci gerçek, bu esirci polis devletinin şeflerinin, bütün dünyada iktidarı ele geçirerek, insanları esir haline getirmeğe yola gelmez şekilde kararlı bulunmalarıdır. Daha teknik deyimler kullanmak gerekirse, bu değişikliği tarihin akışının kendiliğinden gerçekleştireceğine, gene aynı akımın bu konuda onları âlet olarak seçmiş olduğuna inanmaktadırlar. Bunların inançlarının böyle olduğunu herkes bilmektedir. Bunu bilmelerine rağmen devlet adamlarımız harbi takibeden üç yıl süresince, Stalin'in niyetlerinin esrarengiz ve şaşırtıcı bir değişikliğe uğradığına inanarak kendilerini oyalamayı tercih etmişlerdir. Senatör Vandenburg Sovyet politikasının zamanımızın en büyük bilmecesi olduğunu söylemiştir. New York Times gazetesinde de, bir gün Hitler ile Stalin'in farkının, birincisinin plânlarını samimiyetle yazıp neşredişi, ikincisinin ise gizleyişi olduğunu okuyunca çok şaşırdım.

Stalin'in plânları, Hitler'inkinden çok önce yazılıp yayınlanmıştı. Ancak okuyup yazması olmayan bir kimsenin bu plânlardan bihaber olduğunu söylemesi mazur görülebilir.

Stalin'in plânları, onun imzasını taşıyan kitaplarda yayınlanmış, son zamanda kendisi tarafından yeniden gözden geçirilmiş, gene onun müsaadesiyle bütün medenî dillere çevrilmiş, milyonlarca satılmış, dünyanın her köşesinde onu izleyenlerce birer ders kitabı ve kampanya rehberi olarak kullanılmıştır.

İşte Stalin'in Leninizm'in Problemleri adlı kitabından aldığımız bir cümleyle Sovyet dış politikasının değişmez temel taşını izah edelim:

"Sovyet Cumhuriyetinin uzun bir zaman için emperyalist devletlerle yanyana mevcudiyetini sürdüreceğini düşünmek mümkün değildir. Neticede bu iki taraftan birinin, diğerini mağlûp etmesi gerekmektedir."

Emperyalist devletler tabiri bizi kasdetmektedir. Düşünün ki, bu sözler Stalin'in sadece 1920'lerde, harpten önce, harpten sonra, geçen hafta ya da dün söylemiş olduğu sözler değildir. Otuz lisanda, yüz milyonlarca insana hitap eden yayınlar bunları her gün bangır bangır ilân etmektedir. Bizim memleketimizin feth ve işgal edileceği ihtarını taşıyan kitap güzel bir İngilizceyle tercüme edilmiş olup Amerikalılara 30 sente satılmaktadır. Acaba Dışişleri Bakanı Marshall, Başkan Truman veya Vali Dewey bu kitabı okumuşlar mıdır? Konuşmalarına bakılırsa bu kitabın mevcudiyetinden bile haberdar olmadıkları anlaşılıyor.

Stalin şöyle devam ediyor: "Bizim memleketimiz, sosyalizmi tesis yolunda, dünya ihtilâli için bir üsden başka nedir?"

Böyle bir ihtilâlin şiddet ve diktatörlük olmadan gerçekleşmiyeceği ortada olduğu halde niye tehlikeye parmak basmıyorlar.

Stalin bunun şiddet ve diktatörlük olmadan gerçekleşemeyeceğini gene aynı kitapta itiraf ediyor.

Diktatörlük nedir? İlmî bir tarif olarak diktatörlük, kanunların müdahale edemediği ve sınırlamadığı bir terör üze-

rine bina edilmiş bir iktidardan başka şey değildir. Diktatörlük, kanuna değil şiddete dayanan bir iktidardır.

Stalin'in memleketimizin istikbali hakkındaki plânları, işte Lenin'in kitabından alınmış sözlerle böyledir. Kendi ağzından Stalin'in dış politikası işte budur.

Stalin, Amerika'daki havarilerinin, bu politika hakkında herhangi bir karışıklığa düşmelerini istemiyor. Bizim liderlerimizin gözlerini boyadığı demokrasi ve barış adı altındaki illüzyon numaralarını Amerika'daki havarileri, ola ki ciddiye alır diye çekinmektedir. Bunun için savaş biter bitmez, dış politikada sağ kolu olan Vişinski'ye yaptırdığı bir konuşma ile Lenin'e ait açık metinleri hatırlatmış ve bunların hâlâ yürürlükte bulunduklarını ilân etmişti. Bütün Amerika'nın —ve bu arada hattâ kazara bizim diplomatlarımızın— okumaları riskini göze alarak, bu konuşmanın İngilizcesini Washington'daki Sovyet sefaretinin bülteninde yayınlatmıştı.

17 Kasım 1945 tarihli bu bültenden bir cümleyi size nakledeyim:

"Burjuva toplumunun sosyalizme hâdisesiz ve yumuşak bir şekilde geçmesini beklemenin ne kadar saçma olduğunu Lenin ortaya koymuştu. Devletin sosyalist hale gelmesinin, harp ateşi ve ihtilâlci mücadele ile değil de sınıf çatışmasının yumuşatılması ve bağdaştırılmasıyla gerçekleşeceğini düşünmek şüphesiz ki saçmadır."

"Burjuva devletinin yerle bir edilmesi için Marx'ın öğrettiklerini Lenin geliştirmiştir."

Lenin'in yazdıklarına hiç olmazsa bir kerecik bakmış olan ve Stalin'in bunları ne şekilde uyguladığını izlemiş olan herkes burjuva devletinin yerle bir edilmesi tabirinin ne olduğunu bilmektedir. Bu tâbirin Amerika'ya uygulanışı da tabii şöyle olacaktır: Ülkedeki resmî daireleri ele geçirerek, oradaki her resmî şahsiyeti, her kâtibi, serbest teşebbüs ve temsilî hükûmet sistemi ideallerine bağlı veya bu sistemin

adetlerine alışmış her kâtip yardımcısını temizliğe tabi tutmak. Bütün binalara girerek, oraları süngü ucuyla temizlemek, demokrasiyi esir kampları ve mahkemesiz idamlarla dezenfekte etmek. Bu esaret sistemini sürdürmek için ticareti, sanayii, işçi sendikalarını ve cemiyetteki her türlü kuruluşu, tek kelime ile bütün toplumu, hâkimiyetine alıp yönetecek, merhametsiz bir tek parti diktatörlüğünü bu memlekette kurmak. İşte tabirin anlamı budur.

Amerikan hükûmetini ağır bir şekilde cehaletle itham ettim. Onun için size müşahhas bir misal vermeliyim.

Stalin'in Amerika hakkındaki plânlarını size kendi ağzından anlattım. Şimdi de istikbalimiz hakkındaki bu plânlara karşılık Dışişleri Bakanı Marshall'ın tutumunu size göstermek istiyorum. Dışişleri Bakanı, Sovyetler Birliğinin ya gerçekten dünya barışını korumaya yönelmesini ya da Birleşmiş Milletlerden çekilip gitmesini sağlıyacak, birçok kongre üyesinin desteklediği, Birleşmiş Milletler Anayasasının tadili hususunda çok makul ve pratik bir teklif aleyhinde konuşmak için Temsilciler Meclisi Dışişleri Komisyonunun huzuruna çıkmıştı. İşte bu münasebetle Dışişleri Bakanı şöyle konuşmuştu:

"1945 de Birleşmiş Milletler Anayasasının kabulünden bu yana, Sovyet liderlerinin kafalarında, Batı medeniyetini anlamakta ciddi hatalara düştükleri gerçeği, gittikçe açık ve seçik bir şekilde yer etmeğe başlamıştır. Birleşmiş Milletler Anayasasının benimsediği temel kuralların çerçevesi içinde, farklı sistemlerin yanyana yaşayamıyacaklarını sanmak yanlıştı. Bu kurallar bütün üyeleri bağlamaktadır. Bizim dış politikamızın temel hedeflerinden biri, Sovyet liderlerinin kafasındaki bu hatalı görüş ve anlayışları silmektir."

Marshall, Sovyet liderlerinin bir takım yanlış anlayışlarını gittikçe açık ve seçik bir şekilde düzeltmeye başladıkları iddeasındadır.

Komünist ihtilâlinin kutsal kitabı olan Stalin'in eserinden size naklettiğim cümlelerde açık ve seçik olmayan bir taraf var mıydı? Size okuduğum o fikirlere, yanlış anlayıştan ibaret gözüyle bakılabilir mi? Bunlar yanlış anlayış değildirler. Bunlar asırlık, iyice hazmedilmiş, itiraz dinlemeyen, sabit ihtiraslı gayelerdir. Dünyamızı yıkmak ve yerine farklı bir dünya kurmak hedefine yönelmişlerdir. Bu hedefleri her yönüyle tartışan, kütüphaneleri dolduran kitaplardan hiç birini Dışişleri Bakanı Marshall'ın okumamış olduğu bellidir.

Totaliter bir devletin yenilmesinde büyük rol oynamış bir insan ve bir asker olarak General Marshall'a karşı derin saygı hisleri beslemekteyim. Ama barış zamanı gelince başka bir totaliter devlet karşısında Dışişleri Bakanımız olarak iyi imtihan verememiştir. Ev ödevini yapmadığından, yani kitap okumadan Birleşik Amerika Dışişleri Bakanlığı imtihanını geçmek istediğinden dolayı zayıf not almıştır. Bunun içindir ki, önümüze çıkan güçlüklerin temel sebebinin Washington'daki cehalet olduğunu söylüyorum.

Bizim barış hali ya da barışa teşebbüs hali olarak görmekte olduğumuz milletlerarası durumu, Stalin Sovyetler Birliğiyle ebedi düşmanları arasında geçici bir mütareke olarak görmektedir. Stalin batı demokrasilerinden düşmanlarımız diye bahsetmektedir. Bu mütareke durumunu koz olarak kullanarak ve istismar ederek, ya kendisi yahut adamları veya halefleri, zamanı gelince hükûmetleri devirerek iktidarları ele geçirip, komünist tek parti diktatörlüklerini kuracaklardır. Bu işleri yaparken hiç bir ahlâk ya da haysiyet ve şeref ilkesi onları durdurmayacaktır.

Stalin, çok defa ustası Lenin'in sadık bir öğrencisi olmakla övünmüştür. Lenin ise en az Hitler kadar açık bir şekilde, hiyle, yalan, lekeleme kampanyası ve mutlak ahlâksızlıktan, bir siyasî metot olarak faydalanma yollarını savunmuştur. Komünist ahlâkının gündelikçi sınıf diktatörlüğünü kuvvetlendirme için her şeyi mubah gördüğünü söylemiştir. Bu sözü

komünist gençlik kongresinde sarfetmişti. Yani Rus gençlerine verdiği ahlâk öğüdü bu olmuştu. Düşünün bir kere, Stalin çocukluğundan beri bu doktrinle yetişmiştir.

Bolşevik partisinin hazinesini zenginleştirmek için bankaları soyduğu ve banka binalarını, içindeki memurlarla birlikte dinamitle attığı günlerden, güvenlik endişesi ve güya kapitalist harp tahrikçilerine karşı itimatsızlığı dolayısıyla kapitalist milletlerin yakasına yapıştığı şu güne kadar Stalin, Lenin'in, iktidarı ele geçirme uğruna ahlâk ilkelerini daima siyasete feda etme şeklindeki ilkesinin, rehberliğinde ilerlemiştir.

Şu anda ise, Stalin'in baş numarası, Avrupa ve dünyayı fethetmek, hâkimiyet kurmak isteyenin, Sovyetler Birliği değil Birleşik Amerika olduğunu iddea etmek, Marshall planı ve Truman doktrini de dahil olmak üzere Amerikanın dış politika saik ve gayelerine itimad etmediğini ileri sürmektir. Aslında Stalin'i düşündüren bizim şahane saflığımızdır. Onun maksatlarını yanlış anlamağa ve onun dış politikasını bir bulmaca olarak görmeğe daha ne kadar devam edeceğimizi merak ediyor. Onun barış ve demokrasi hakkındaki masallarını okumaktan bir gün vazgeçip, totaliter marxist hedeflerinin gerçekleşmesinde, bel bağladığı adamlara gönderdiği talimatı okumaya başlamamızdan korkuyor ve kuşkulanıyor. Ustası Lenin'den aktardığı şu sözlerini okuyacağımızdan korkuyor:

"Sovyet Cumhuriyetinin emperyalist devletlerle yanyana uzun zaman barış içinde yaşayacağını düşünmek mümkün değildir. Neticede iki taraftan biri mutlaka diğerini mağlûb edecektir."

Veya ritmi kulaklarımıza daha yakın gelen şu sözlerin üzerinde duracağımızdan çekiniyor: "Medeniyet dünyası yarısı totaliter yarısı hür olarak yaşamaya daha uzun zaman devam edemez."

Bu görüş aslında Stalin'in olduğu kadar bizim de dış politikamızın esasını teşkil etmelidir. Bu gerçeği bütün gücü ve ihtişamıyla daima hatırımızda tutmalıyız. Ta ki, kendi kendimizi oyalama ve aldatmanın kırıntısı bile kalmasın ve bu sözlerin işaret ettiği gerçeğin etrafında dolaşmaktan tamamen vaz geçelim. Şu sözleri daima kendi kendimize tekrar etmeliyiz: "Moskova'da komünist rejim var oldukça dünya yüzünde barış olmayacaktır."

İşte bu gün sizleri yüz yüze gelmeğe davet ettiğim üçüncü gerçek de budur. Zaten sanırım bu gerçek diğer ikisinin su götürmez mantıkî bir neticesidir. Rus halkı ve peyklerinin halkı, tek partili totaliter tiranlığın yumruğu altında kaldıkça ve Marx - Lenin - Stalin üçlüsünün ihtiraslı dünya hâkimiyeti doğmasıyla sömürüldükçe, içinde bulunduğumuz kâbustan hiç kurtulamıyacağız. Bir Amerikalı devlet adamı çıkıp da, gerçeği görerek dış politikayı ona göre ayarlayacak cesaret, mücadele gücü, kuvvet ve gururu gösterinceye kadar ne barış ne de demokrasi bu dünyada sağlam bir temele oturmayacaktır.

Ancak, bu, Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliği arasında bir savaşın kaçınılmaz olduğu anlamına gelmez. Eğer kendi kendimizi aldatma politikamıza, birbirine zıt iki dünyayı tek dünya yapma yolundaki safça teşebbüsümüz içinde, Stalin'in, gittikçe bizi geriye sürerek nihayet ulusal bekamız için bir savaşa girmeğe mecbur bırakmasına kadar devam edersek, çatışma gerçekten kaçınılmaz olacaktır. Hitler'e karşı aynı taviz politikasını izledik ve neticesini görerek bedelini de ödedik.

İyice ve tam mânasıyla, kendimizi bir takım silâhlarla teçhiz etmemiz gerekmektedir. Milletlerarası meseleleri Marxistlerin açısından, yani hristiyanca bir ikna metoduyla değil de, maddî kuvvet mücadelesi açısından incelememiz gerekmektedir. Gerçekten savaş için hazırlanmalıyız. Aslında bir bakıma bunu yapıyoruz da. Fakat Sovyetlerin geniş-

lemesini durdurmak ve tiranlık rejiminin, ya vatansaverlerin darbesi ya da tüm halkın ihtilâle kalkmasıyla, yıkılacağı günü gerçekleştirmek için barış vasıtalarından istifade etmiyoruz.

Yapmamız gereken budur. Hiyle ve itimatsızlığı gerektirenler, halkın aydınlatılması yerine bir takım tertiplerle uyutulmasını gerektirenler hariç, Stalin'in totaliter bir dünya ihtilâlini gerçekleştirmek için kullandığı bütün metotları, biz de demokratik bir dünya ihtilâlini gerçekleştirmek için kullanmalıyız. Şunu hiç unutmamalı ve dünyanın da unutmasına meydan vermemeliyiz ki, üstümüze yükleneceğimiz bu görevde bize yardım edecek olanlar, baskı altında bulunan halklar, daha doğrusu gerek Rusya'da gerekse peyklerinde tiranın baskı altında tuttuğu halk liderleri, susturulmuş veya sürülmüş muhalefet partileri mensuplarıdır.

Ya bilgiye dayanan bu kuvvetli diplomatik taarruzu yapacağız, ya da neticede bir takım mazeretler göstererek geç kalmış bir savunma harbine ergeç sürükleneceğiz. Eğer bunu yapmazsak, hür, rasyonel, iyiliksever ve demokratik hayatımızın ve bizatihi medeniyetin kalesine, teslim bayrağını çekmek ve gangsterler ilâhına boyun eğmekten başka yapacak şey kalmayacaktır.

İÇİNDEKİLER

İki Ümid de Boş 21

Hürriyet ve Plânlı Ekonomi 27

Hürriyetin Gerçek Garantisi 34

Yitirdiğimiz Rüyanın Yerine 43

Suçlu Liberaller 54

Sağcı mı, Solcu mu? 67

Ahlâksızlık Dini 81

Marx ve Machiavelli 90

Sosyalizm Kelimesi — Ve Garip Maceraları 92

Sosyalizm ve İnsan Tabiatı 100

Altın Yumurtlayan Tavuk 113

AK YAYINLARI

AKBANK KÜLTÜR HİZMETİ ORGANIDIR

Şimdiye kadarki yayınları :

1 — ATATÜRKÇÜLÜK NEDİR?
FALİH RIFKI ATAY
Fiatı 5 TL.

2 — YARGILAMA BAŞLIYOR
ABRAHAM TERTZ
(André Siniavisky)
Fiatı 5 TL.

3 — KIZIL TEHLİKE
TEKİN ERER
Fiatı : 10 TL.

4 — TÜRK KAHRAMANLIK ŞİİRLERİ ANTOLOJİSİ
OSMAN ATTİLÂ
Fiatı 15 TL.

5 — KOMÜNİZM, SOSYALİZM ve ANAYASAMIZ
İSMET GİRİTLİ
Fiatı : 5 TL.

6 — İKİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLÂNININ GENEL YAPISI
CEVAT ÖNDER
Fiatı 20 TL.

7 — ATATÜRK DENİZİNDEN DAMLALAR
BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR
Fiatı 10 TL.

8 — TARİH BOYUNCA TÜRK-RUS İLİŞKİLERİ
HALÛK F. GÜRSEL
Fiatı : 12 TL.

9 — 29 YIL SONRA ATATÜRK İNKILÂPLARINA BAKIŞ
Kor. Gnl. F. GÜVENTÜRK
Fiatı 15 TL.

10 — ALMANYADA DA RED-DEDİLEN KOMÜNİZM
Çev. VEDAT ALPASLAN
Fiatı 20 TL.

11 — TÜRK ŞİİRİNDE AŞK
B. K. ÇAĞLAR — B. S. EDİBOĞLU
Fiatı 10 TL.

12 — UZAK KOMŞUMUZ SOVYETLER
AYDIN YALÇIN
Fiatı 10 TL.

13 — NEDEN «NATO'YA EVET»?
İSMET GİRİTLİ
Fiatı : 6 TL.

14 — BATTAL GAZİ DESTANI
BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR
Fiatı : 7,5 TL.

15 — DEMOKRASİDE EN UYGUN ÇÖZÜM YOLU
Çev. BAHADIR DÜLGER
Fiatı: 10 TL

16 — TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETLERİ VE PROGRAMLARI
KÂZIM ÖZTÜRK
Fiatı: 10 TL.

GELECEĞİ
İÇİN

SİZE
GÜVENİYOR

SİZ DE
AKBANK'a
GÜVENİN

AKBANK

AKSİGORTA

YANGIN - NAKLİYAT - KAZA

TRAFİK - MAKİNA KIRILMASI

ve HAYAT

SİGORTALARINIZ İÇİN

EMRİNİZDEDİR.

Karaköy meydanı AKSU iş hanı

Telefon Müdüriyet : 493329
Santral : 447535 (5 hat)

Kurucusu AKBANK'ın bütün şubelerine veya diğer acentalarına müracaatınız kâfidir.

TOROS

• Üstün kalite garantisi,

• Yemeklik Margarin

• Kahvaltılık "Sabah„

• Vinterize Torvin

• Rafine Pamuk yağları

*

Saf ve Midenizin dostudur

TOROSLAR TİCARET T.A.Ş.

ADANA

AK YAYINLARI LİMİTED ŞİRKETİ

Fiatı : 10 T.L.